

קובץ גליונות

פרשת בהעלתך

ממרחן ורבנן גדולי ומאורי הדור

בהעלתך את הנרות

ניתן לשלם גם במכשירי 'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

שחשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לידידינו חיקרים
חמסייעים רבות בחוצאת ובהפצת הקובץ גליונות
לא לפי חלומדים ברחבי הארץ

הר"ר יעקב אריאל – בני ברק – בר מצוה לבנו
הר"ר יצחק ברוורמן – בני ברק – בר מצוה לבנו
הר"ר יהושע לשינסקי – בני ברק – לנישואי הבת
הר"ר אליהו חן – בני ברק – לנישואי הבת

יחי רצון שחשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

לרבים השואלים:

לאחרונה נאלצנו להוריד את מס'
העמודים מחמת חוסר תקציב
מערכת קובץ גליונות בנויה על
תרומות שמגיעות באופן לא
מסודר מנדיבי לב החפצים להיות
שותפים בזיכוי הרבים,
ע"מ שנוכל להמשיך ולהדפיס
עמודים נוספים זקוקים אנו
להמשך שותפות מהציבור
בהוצאות הרבות
ניתן לחתום גם באשראי על חו"ק
אף בסכום נמוך

מסעי	ב' אב		
דברים	ט' אב		
ואתחנן	ט"ז אב		
עקב	כ"ג אב		
ראה	ל' אב		
שופטים	ז' אלול	שלח	י"ט סיון
כי תצא	י"ד אלול	קרח	כ"ו סיון
כי תבוא	כ"א אלול	חוקת	ג' תמוז
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	בלק	י' תמוז
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	פינחס	י"ז תמוז
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	מטות	כ"ד תמוז

לכל חלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג חקבצים את יקיריכם
באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים
בזיכוי חרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו
להחדרת ערכי
היהדות ע.ה.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי
הכנסת,
יש לחצות על לחצן
'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס:
486-03-7630585 שלוחה-
קהילות:
4311-073-2757000 שלוחה-
או בהעברה לבנק: מרכזתיל-
17
סניף: 745
מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

"בהעלתך וגו'" (ה, כ)

יש בפרשה זו ד"פ מנורה ב' מלאין וב' חסרין, וי"ל דהנה המנורה שעשה משה היתה קיימת בבית ראשון כמ"ש במנחות צ"ח ב' ובשעת החורבן נטלוהו כשדים לבבל כמפורש בסוף ירמ' ומסתמא החזירוהו כשבנו בית שני כמבואר בעזרא שהחזירו את כל כלי ביהמ"ק שהורידו לבבל והי' קיים עד ימי יונים שאז כנראה טמאוהו והשתמשו בו ונפסל מהקרבה כמ"ש בע"ז נ"ב ב' גבי מזבח, ולכן כשנצחו בית חשמונאי עשו מנורה חדשה כמ"ש במנחות כ"ח ב' שבית חשמונאי עשו מנורה משפודין של מתכת (שכשר בדיעבד) העשירו עשאוהו של כסף חזרו והעשירו עשאוהו של זהב וזה נשאר עד חורבן בית שני נמצא שישראל עשו ד' מנורות שנים של זהב כדן ושנים שכשרין רק בדיעבד וי"ל דכגדן כתיב ד"פ מנורה שנים מלאין ושנים חסרין.

"ככה תעשה ללוים במשמרותם" (ה, כו)

מכאן מוכח שהלוים נחלקו למשמרות ומש"כ הרמב"ם פ"ג מכה"מ ה"ט ששמואל ודוד חלקום לכ"ד משמרות אין הכונה שקודם לא היו נחלקים אלא קודם לא נחלקו לכ"ד אלא כפי הצורך ושמואל ודוד חלקום לכ"ד וכמש"כ הרמב"ם גבי כהנים שם בפ"ד ה"ג שמ"ר חילקם לח' ושמואל ודוד חילקום לכ"ד ומה שלא כתב הרמב"ם כאן כן משום שלא ידוע איך מ"ר חילקם. (טעמא דקרא)

הודעה ובקשה

לאחר שאזלה במהרה
מהדורת הספר 'חסד
לאפנים', עומדים
אנחנו לפני הדפסת
מהדורה נוספת לרבים
המבקשים.

פונים אנו למי שיש
תחת ידו תיקונים או
הערות שיעביר
בהקדם.

כדי שנוכל להפיצו שוב
במהר המוזל נבקש
ממי שיכול להיות
שותף בהוצאות הדפוס
לסבסוד המהדורה
לזיכוי הרבים.

ב"ה זכינו למצוא את
קברו של המחבר זי"ע
ועלה בידינו לחדש
ולשפץ את מצבת
קבורתו הישנה, וזאת
ע"י תרומה שקבלנו
עבור זה, וזכות זו
תעמוד לתורם שיהא
למליץ יושר עבורם
ועבור משפחתם.

עלי שי"ח

"ביצד מקרבין (א)"

בימים אחרונים נכנסו אל מעונו של רבינו שליט"א, קבוצת פעילים העוסקים בקירוב רחוקים. במסגרת הפעילות הם מקיימים מסגרות שונות לבחורים הרחוקים משמירת המצוות, ומשתדלים לקרב אותם על ידי מסגרת בוקר, או ערב או סוף שבוע (כמובן לפי הביקוש). כידוע, בתקופתנו הנסיון קשה וזר, כי היצר הרע מלך זקן וחכם מפיל רשת מתוחכמת לכל צעיר, והנסיגות האורבים לפתחו של כל אחד הם נוראיים. עם זאת, באופן בלתי מובן ומתקבל על הדעת, דווקא בתקופה הזו, ודווקא הרבה מאותם אלו שנפלו ברשתו של היצר ועברו עבירות, דווקא הם מתוך שערי הטומאה בו הם נמצאים, מרגישים את הריקנות ואת חוסר הסיפוק שמביא תאוות העולם, והם מבקשים לטעום מטעם החיים, מקדושת המצוות ומנועם התורה.

מכיון שבדרך כלל אותם נערים מתקשים להקדיש זמן רב לקיום התורה והמצוות, כל ארגוני ופעילי הקירוב מחפשים את נוסחת הזהב, מהי הדרך הנכונה למשוך אותם יותר זמן לבית המדרש, ולנצל במקסימום את הזמן בו הם קשובים לדברי התורה.

פעילי החינוך שאלו כמה שאלות, ואנו נביא בודדים על קצה המזלג.

בראשונה הם שאלו - כל בחור או איש שמגיע להתחזק, מגיע עם רמה אחרת של יראת שמים. אין בהם שום ים חזקים יותר וחלשים פחות, איך ניתן למסור שיעור משותף לכולם, ואולי לחלק את המשתתפים לדרגות שונות? רבינו סירב לרעיון ומיד אמר, תמסרו להם שיעור בגמרא, וכדאי להתחיל במסכת ברכות, זה שווה לכולם והכל יתעלז מזה.

השאלה הבאה עסקה, כמובן, בצורת הלימוד: האם ללמוד איתם כמו בני תורה, מתוך גמרא שורה אחרי שורה, או להסביר להם רק את כללות הנושא, 'לספר' להם על התוכן של הגמרא? מדובר כמובן בכאלה שהגמרא זר להם לגמרי, תשובת רבינו: ללמד אותם כמו ילד רך, מתוך הגמרא, מילה אחרי מילה.

בשלב זה השיחה עסקה בשיחות המוסר. הפעילים שאלו אם נכון לספר להם על עונשי הגיהנום, על היסורים שעתידיים לבוא על החוטאים, או לספר רק על נעימות הגן עדן, על שכרם של עושי רצון ה', תשובה: לא לפרט לא על זה ולא על זה, רק לדבר על סוד מרע ועשה טוב באופן כללי. מבלי לפרט מידי (עיי' רמב"ם פ"י מתשובה ה"ה).

מחמת קוצר היריעה המשיך הדברים יובאו כאן בשבוע הבא אי"ה.

בברכת שבת טובה
י' חק 8160781

על הדף

בגדר דין מעשר בהמה

בכורות נ"ג א' מתני' מעשר בהמה נוהג בחדש ובשנן ואינן מתעשרין מזה על זה, ולק' (ע"ב) יליף לה מדכתיב עשר תעשר בב' מעשרות הכתוב מדבר א' מע"ב וא' מעשר דגן ומקיש מע"ב למעשר דגן מה מעשר דגן מחדש על הישן לא אף מע"ב מחדש על הישן לא. וכ' הרמב"ם פ"ז מבכורות ה"ה ויראה לי שאם עישר בהמה משנה על שנה הר"ז מעשר מפני חומרת קדשים שהרי לא הקפידה תורה על מעשר בהמה בפירוש שיהיה שנה שנה עכ"ל, וצ"ע מנ"ל בדיעבד הר"ז מעשר הא ילפי' לה ממעשר דגן והתם אף בדיעבד לא חייל כמ"ש הר"מ בפ"ה מתרומות ה"א, ועוד מהו שכ' שהרי לא הקפידה תורה הא איכא הקישא. ונראה דהנה במע"ב תרי דיני אית בה חדא מצד דין קדשים שבו שכך קבעה תורה שא' מי' הוא קרבן מע"ב ועוד אית ביה שדינו כמעשר דגן וזה ילפי' מהקישא דעשר תעשר, ולפ"ז י"ל דמההיקש ילפי' דרק לכת' לא יפריש משנה על חברתה כמו במעשר דגן אבל בדיעבד כשעבר והפריש אע"ג דמצד דין המעשר שבה א"צ לחול אפי' בדיעבד מ"מ חל עליה קדושת מע"ב מצד דין הקדשים שבה דבקדשים ק"ל דבעי' שנה עליו הכתוב לעכב וכל שלא שנה לעכב חייל בדיעבד, וזהו מ"ש הר"מ ויראה לי כו' הר"ז מעשר מפני חומרת הקדשים שהרי לא הקפידה וכו' והיינו שלמד כן מסברא דכיון דלא שנה עליו הכתוב הר"ז מעשר מצד דין הקדשים שבה וכש"נ.

(טעמא דקרא פר' בחקתי ד"ה וכל עי"ש)

מעניי הפרשה

"והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"

ז' אדר ב' תשס"ג. אמר לי רבנו היום בבוקר: **אחד שלח לי מכתב, ועניתי לו תשובה ושוב כתב לי שתשובתי אינה נכונה, וכתבתי לו שטעיתי. ושוב ביקשני להדפיס את כל המכתבים ששלח אלי ורצה להדפיס גם את הנ"ל ואמרתי לו כיון שטעיתי למה לך להדפיס זאת, ושוב התחרטתי ואמרתי לו שידפיס את זה גם כן, אדברא, שיראו שטעיתי ועל ידי זה יידעו שלא יסמכו עלי למעשה.**

תמה ע"א היום בבוקר היו אצל רבנו, אבא עם שלשה ילדים. רבנו שאל מה הם רוצים, ואמרתי הם מתגוררים בירושלים ובאו במיוחד לתפילת הנץ, כי אצלם חוטפים אפיקומן, ואבא שלהם שאל אותם מה הם רוצים, ובקשו: שיקח אותם לברכה לרבנו, וגם לשאול את רבנו כיצד גדלים ר' חיים קנייבסקי? חיך רבנו ואמר: **עם ללמוד בהתמדה. ובירכם.**

רש"י: "ויעש כן אהרן" - להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. "ויעש כן אהרן" להגיד שבחו שלא שינה, שאלתי את רבנו מה הרבותא? **שבחו הוא גם מה שלא היה עם עצבים = נערוון כביכול מחמת גודל המצוה והאחריות.** והגרא"ל אמר לי: הוא מוזכר לשבח שעשה כציווי, ולא עשה יותר טוב. שאלתי. שלמה המלך אמר בקהלת פרק ז' "אל תהי צדיק הרבה" ו"אל תרשע הרבה", מה יותר גרוע? **אל תצדק הרבה, כי התצדק הרבה יכול יותר להחריב.** (ואמר ר"מ סמוטני בשם רבנו יחזקאל סרנא זצ"ל, 'אל תצדק הרבה' גרע טפי, כיון שמעולם לא ראה שאדם יעשה תשובה על כך).

(כל משאלותיך)

יפה מראה

זוהי מעשה המנרה (ח' ד')

בכל שנה בימי החנוכה, מדליק רבינו את הנרות מתוך חנוכיה קטנה מפך, עתיקת יומין, אותה קיבל במתנה אחרי נישואיו, מסב רעיתו, הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל.

באחד הימים בחנוכה הזדמן לביתו גביר ידוע, והבחין בחנוכיה העתיקה, ומיד הציע בנדבת לבו להביא חנוכיה עשויה מזהב טהור, מפוארת ונאה לכבודה של מצוה, אך רבינו סירב. האיש התפלא, הלא יש מעלה מיוחדת להדליק בחנוכיה נאה ויפה, 'זה קלי ואנוהו', ומאי שנא מכל המצוות בהם אנו מהדרים מאוד ומשתדלים לפאר ככל האפשר, אך שום טענה לא הואילה ורבינו סירב. [במקרה אחר, הביא גביר מקורב חנוכיה מהודרת במתנה לרבינו שידליק בה, אך רבינו לא רצה וכו"ל וכדי שלא לצער הנני לרבנית ע"ה שתדליק גם היא בחלון, ואין כאן המקום לזה].

ושאלו, אך רבינו לא ביאר את טעמו מדוע לא העדיף להדר במצות זה קלי ואנוהו. והיה נראה מדבריו כי רוצה בזה לכבד ולשמח את רעייתו הרבנית ע"ה ולהראות כמה הוא נהנה מהמתנה שקיבל, ואף כיום שכבר נפטרה לא רוצה לשנות ממה שעשה כל השנים.

כל הזכויות שמורות

בתמונה:

רבינו כשהוא מביט בחנוכית פך העתיקה, בה מדליק כל שנה בימי החנוכה (והונחה על שולחנו בימי החנוכה, נר שני, לצורך שאלה הלכתית)

תיקון: בשבוע שעבר הובאה כאן תמונה ובה נרשם בטעות מקום הצילום, התמונה צולמה בעיר צפת בבית משפחת ליברמן שזכו במשך כעשר שנים לארח בביתם את רבינו בימי בין הזמנים בחדש אב.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחות מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

שיחת חיזוק בישיבה הגדולה דברי חיים (ויזמן)

יום שלישי, ר"ח סיון תשע"ט

אמיתיים ויזכו לחיים טובים ומאושרים אשרך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא עם דרכה של תורה, בעזרת השם כן יהי רצון, ותהיה זכות לקבלת התורה לכל אחד ואחד מאיתנו ולכל עם ישראל.

שיחות בישיבות "נחלת דן" ו"דעת תבונות"

יום שלישי, ר"ח סיון תשע"ט

מצינו בגמרא (נדה ל, ב) שכל ילד כשהוא במעי אימו מלמדים אותו כל התורה כולה, ואחר כך קודם לידתו בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו את כל מה שלמד, ולכאורה לשם מה מלמדים אותו ומה התועלת בלימוד זה אם אחר כך הוא שוכח את הכל?

והפירוש בזה כי הרי התורה מקדשת את האדם, כל אחד שלומד תורה מתקדש, שהעוסק בתורה שכינה שרויה עימו (אבות ג, ו), ובעשרה קדמה שכינה ואתיא (ברכות ו, א), השכינה נמצאת עם הלומד תורה, וכפי שחותמים בברכות התורה "המלמד תורה לעמו ישראל", הקב"ה מלמד ונמצא עם כל אחד שלומד תורה, ובגטין דף ו' אמרו שהקב"ה יושב ושונה אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר.

ומאחר שהאדם מתקדש בכל מה שהוא לומד, גם העובר שלמד את כל התורה לפני שנולד, הרי הוא נתקדש בזה, והלימוד קידש אותו, ואף על פי ששכח אחר כך את מה שלמד, מכל מקום הקדושה קיימת בו, ונשמתו נתקדשה בקדושת התורה, והקדושה הזו היא הכנה להצלחה בתורה, שעל ידי זה כשנולד יש לו את כל האפשרויות להצליח בתורה.

וזאת עלינו לדעת, שכל אחד ואחד מאיתנו, אין זה משנה אם צעיר או מבוגר, לכל אחד יש אפשרות להיות גדול בתורה, אך צריך שיהיו זכויות לזה, ושלא יהיו דברים המפסידים את הזכויות.

ובפרט מידות טובות הם זכות להצלחה בתורה, כפי שמבואר בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם (אבות פ"ו) שיש בהם הרבה מידות טובות, כגון בענוה, אוהב את הבריות, וכן אוהב את התוכחות, ועוד הרבה ענייני מידות טובות, שהם הסגולה להצלחה בתורה, וכאשר אדם מתנהג בהתנהגות המתאימה על פי התורה אז הוא מצליח.

וזהו גם ענין שימוש חכמים דיבוק חברים ופליפול התלמידים, שהם מהדברים שהתורה נקנית בהם, והם זכויות להצלחה בתורה, ומצינו בזה בגמרא (תענית ז, מכות י) אמר רבי הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם, וצריך ביאור כיצד יתכן שאדם ילמד מחבריו יותר מרבתי, או מתלמידי יותר מכולם.

ויש לפרש שהכוונה בזה היא בעיקר לענין הבנה, כי אמנם בדיעות אי אפשר כל כך שיוסיף התלמיד לרבו, וגם החברים בדרך כלל שווים בדיעותיהם ואינם מוסיפים הרבה זה לזה, אבל התועלת היא בהבנה, להבין את עומק הדברים, שאת ההבנה הפשוטה מקבלים מהרב, וזהו שימוש חכמים – שמקבלים מהרב, ואחר כך בדיבוק חברים – חוזרים יחד על מה ששמעו מהרב, ועל ידי החזרה ובידור הדברים בחברותא מוסיפים עוד הבנה, ולכן אמרו מחברי יותר מרבתי, שהחברים עוזרים זה לזה להבין יותר את מה ששמעו מרבתיים.

ומתלמידי יותר מכולם – כי התלמיד שואל קושיות שהרב לא חשב עליהם, והרב צריך לחשוב ולתורץ את הקושיא, ועל ידי זה נוספת אצלו הבנה, ואחר כך בא תלמיד נוסף ושואל עוד קושיא, ושוב צריך להתבונן ולענות לו, ומכל זה נוסף הבנה "יותר מכולם".

כמו שמצינו בגמרא (ב"מ פד, א) ברבי יוחנן וריש לקיש, שכשנפטר ריש לקיש בכה רבי יוחנן ואמר היכן אתה ריש לקיש, ושלחו רבנן את רבי אלעזר שישמע את השיעור מרבי יוחנן, ועל כל דבר שאמר רבי יוחנן היה רבי

אנחנו עומדים כבר בראש חודש סיון, ובעוד ימים ספורים יחול חג השבועות, הנקרא "זמן מתן תורתנו", ומשמע שעכשיו הוא זמן של מתן תורה, ולכאורה הרי קבלת התורה הייתה פעם, בזמן יציאת מצרים, ואם כן זה זמן שהיה בו פעם מתן תורה, ומה זה שייך לעכשיו. וכן חג הפסח הנקרא זמן חירותנו, צריך ביאור, שהרי החירות הייתה פעם בזמן יציאת מצרים, ומדוע זה נקרא זמן חירותנו בכל שנה ושנה.

והביאור בזה מפורש בספרים, שכל השפעה של קדושה שהייתה פעם בכלל ישראל, ההשפעה חוזרת כל שנה באותו הזמן, ובחג השבועות הייתה השפעה של קבלת התורה, וההשפעה התחילה כבר מיציאת מצרים בחג הפסח, כמו שביאר החינוך (מצוה שו) שהמטרה של יציאת מצרים הייתה קבלת התורה, ובני ישראל ידעו שזו המטרה, וחיכו לזה בכליון עיניים, וזה זמן שהייתה בו השתוקקות גדולה לתורה, שעל ידי זה זכו לקבלת התורה במעמד הר סיני, ובכל שנה בימי הספירה חוזרת ההשפעה הזאת של השתוקקות לתורה, עד השיא שהוא חג השבועות.

ועל ידי ההשתוקקות לתורה זוכים, השתוקקות היא כמו תפילה, וזוכים בה לסייעתא דשמיא לתורה. אך כמובן לא די בהשתוקקות לבד, אלא צריך גם לעשות מעשים כפי מה שהוא משתוקק, לעסוק בתורה ולהתנהג על פי התורה כפי מה שהתורה מחייבת, וכגון ואהבת לרעך כמוך, שעל כך אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה (ירושלמי נדרים ט, ב), הפירוש בזה שכל התורה אינה בשלמות אם חסר באהבת הבריות, וכן כתב בשערי קדושה לרבי חיים ויטאל, שכל משהו שחסר לאדם בשלמות המידות הטובות, זה חיסרון בשלמות כל המעשים הטובים שלו, ולכן בימים אלו צריכה להיות גם הנהגה של מידות טובות שבזה זוכים לתורה.

ובאמת ידוע כי ההצלחה בתורה אינה תלויה בכישרונות, ויש הרבה עובדות ידועות בצעירים שלא היו בעלי כישרונות, והיו חלשים בכישרונותיהם, וזכו להצלחה בתורה שלא כדרך הטבע.

וסיפר לי אדם שדיבר פעם עם מרן החזון איש זצ"ל, והחזון איש אמר לו שהוא מכיר אחד שבבחרותו היה חלש מאד בהבנה, ואף על פי כן גדל והצליח בתורה, ונעשה תלמיד חכם גדול מאד ורב עיר בחוף לארץ, ואמר החזון איש בזכות מה זכה לזה, בזכות הדמעות של הסבתא בהדלקת הנרות, שיש תפילה שהנשים מתפללות על ההצלחה בתורה של הצאצאים, ובזכות הדמעות של הסבתא זכה הצעיר הזה להצליח בתורה למעלה מהטבע שלו. וכנהג יש עוד הרבה עובדות ומעשים שהיו.

ושמעתי גם בזמן האחרון על אחד שלא הצליח בתורה, ופתאום השתנה והצליח הצלחה גדולה בתורה, כי ההצלחה בתורה תלויה בזכויות, והזכויות הם ראשית המידות הטובות, ושנית גם עסק התורה, שעוסקים בתורה בלי בטלה, ומנצלים כל רגע ורגע באופן שלא יהיה ביטול תורה, והשלמות לא תלויה כמה לומדים אלא כמה מתבטלים!

ובספר החינוך (מצוה תפח) כתב שיש ארבעה דברים שאדם חייב ונצרך להם לבריאות הגוף: מזון, שינה, מנוחה, וגם שמחה, כדי שיוכל לתפקד וללמוד ולהצליח בתורה, וגם באגרת הגר"א כתב שהלימוד אינו נקבע באדם אלא ביישוב ובנחת, כי רק כשאדם רגוע וראשו צלול, אז הוא יכול להצליח בתורה. אך כאמור עיקר ההצלחה תלויה בזכויות.

וכפי שאני שומע ורואה פה בישיבה יש השפעה גדולה מאד של הרבנים, כל הצוות, וגם התלמידים כולם תלמידים הגונים שרוצים להצליח בתורה, בעזרת השם תהיה סייעתא דשמיא לכל אחד ואחד שיהיו גדולי תורה

ראה להלן בסיום מסכת מנחות שנתבאר יותר.

אלעזר מביא ראיות, ואמר לו רבי יוחנן וכי אני צריך לראיות, הרי אני יודע שדברי נכונים! ואילו ריש לקיש על כל דבר היה שואל עשרים וארבע קושיות, והייתי מתרץ לו עשרים וארבע תירוצים, ומתוך כך היה "רווחא שמעתתא", היה כזה תענוג של בהירות ועומק ההבנה, ועכשיו זה חסר לי! ומובא בגמרא כי מרוב צער על זה נעקרה דעתו של רבי יוחנן, וביקשו עליו רבנן רחמים שימות ולא יצטער יותר. וזהו ענין פלפול התלמידים, שריש לקיש היה כמו תלמיד אצל רבי יוחנן, ובפלפול קושיותיו קיבל רבי יוחנן את התועלת הגדולה ביותר, כמו שאמרנו מתלמידי יותר מכולם.

וזה לא רק בדרך הטבע שהתועלת מפלפול התלמידים גדולה יותר, אלא גם מצד הזכויות זה כך, כי הרב מלמד את התלמידים ומזכה אותם בתורה ובזכות זה מגיע לו סייעתא דשמיא להצלחה בתורה – מידה כנגד מידה. וכפי שכבר אמרנו הכל תלוי בזכויות.

והנה כשנמצאים בתוך ציבור של בני תורה יש רבנים ויש חברים, ויש גם תלמידים, שלא רק הראש ישיבה יש לו תלמידים, אלא גם כל אחד, כל בחור ובחור יש לו רב – המגיד שיעור וראש הישיבה, או אם יש בחור אחר שמבין יותר ממנו ומסביר לו הרי הוא גם כן כמו רב בשבילו, וגם יש חבר – כששניהם שווים בהבנתם, וגם יש תלמיד – בחור אחר יותר חלש ממנו, שהוא כמו תלמידו, כשלומד עימו ומסביר לו, ובכך זוכה להצלחה הגדולה ביותר כאומנם מתלמידי יותר מכולם.

וזה דבר ידוע שההצלחה הגדולה בתורה היא על ידי "תלמידים", ללמד ולהסביר לאחרים, ובפרט לתלמידים חלשים, זוהי ההצלחה הכי גדולה, שעל ידי זה מתחדשים ומתחדשים הרבה דברים.

וכאמור בכל מקום ובכל ציבור יש רבנים ויש חברים, וכל אחד יכול להיות רב לאחד ותלמיד לשני, רק צריך שיהיה בדיבוק חברים – מתוך בקשת האמת, ולא בוויכוח לשם ניצוח מי הצודק, אלא לדעת מה הפירוש

האמיתי ומה הסברה הנכונה, זה נקרא "דיבוק" חברים ופלפול התלמידים, ובזה זוכים להצלחה הגדולה ביותר.

ועכשיו בעמדנו לפני שבועות זהו זמן המסוגל, שבכל שנה בימים אלו חוזרת ההשפעה, השפעה של תורה כפי שהיה במתן תורה, והשפעה של הכנה לתורה כפי שהיה קודם, ויש מן השמים השפעה על כל אחד ואחד להצלחה בתורה, ובפרט בשלושת ימי הגבלה המתחילים בימים אלו, זהו זמן מיוחד של הכנה לתורה, וכפי שנאמר במתן תורה (שמות יט, י) "וקידשתם!" וצריכים לנצל ימים אלו בחיזוק מיוחד בעסק התורה עם הנהגה של מידות טובות שהם ההכנה לתורה.

ברוך השם רואים כאן ציבור שהכרת פניהם ענתה בהם, בני תורה אמיתיים שרוצים להצליח בתורה ולהיות בשלמות של תורה, רואים פנים של תורה, של אוהבי תורה, ושל מידות טובות ויראת שמים.

ומו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל אמר פעם כי הוא מכיר על הפנים של אדם האם למד תורה היום, ושאל אותו אחי הג"ר יעקב זצ"ל מה הוא מכיר עליו, האם למד או לא למד, והשיבו הרב דסלר ניכר עליך שלמדת, ואמר לו רבי יעקב אבל הלא אני יודע האמת שלא למדתי היום, ואמר לו הרב דסלר חשוב שנית והתבונן מה עשית בכל רגע מהבוקר ועד עתה, וחשב רבי יעקב ונזכר כי אכן היו כמה רגעים שמישהו דיבר איתו בלימוד, "פלפול התלמידים", ובכך כבר השתנו פניו.

וכעין זה היה עובדא עם מרן החזון איש זצ"ל שטייל פעם באיזה מקום ואמר כי הוא מרגיש שם קדושה מיוחדת, שהיו שם שני בחורים ודיברו בלימוד, וזה קידש את המקום. זהו כוח קדושת התורה.

בעזרת השם כולכם מסוגלים ומוכשרים להצלחה בתורה, ובעזרת השם תזכו להצלחה בתורה ותהיו גדולי תורה אמיתיים!

דברים שנאמרו במעמד סיום מסכת מנחות

בשיעורו של הגר"א גרבוז בכולל פוניבז', יום ראשון כ"ח אייר

שנינו במשנה סוף מנחות, "נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחות, ובעולת העוף אשה ריח ניחות, ובמנחה אשה ריח ניחות, לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים". ולכאורה אם כן נמצא שאין הבדל אם לומדים מסכת מנחות שהיא ק"י דפים, או שלומדים מסכת מכות שיש בה רק כ"ד דפים, כי אחד המרבה ואחד הממעיט אין הבדל ביניהם, וצריך ביאור כיצד ניתן להבין דבר זה.

והביאור בזה על פי מה שאמרו עוד במסכת מנחות דף ק"ד ע"ב אמר רבי יצחק, מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה "נפש"? אמר הקב"ה, מי דרכו להביא מנחה – עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני. ע"כ. והיינו שקרבן מנחה הוא קרבנו של העני, שאינו מביא בן בקר כי הוא עני ואין לו, והמנחה היא "נפשו" שאינו יכול יותר מזה, אבל מי שיכול להביא יותר, אפילו עשיר שמביא בן בקר, אם הוא יכול להביא הרבה פרים ומביא רק אחד, זה כבר לא "נפשו", ורק מנחת העני היא נפשו מפני שאינו יכול יותר וזה כל מה שהוא יכול.

ועל זה אמרו אחד המרבה ואחד הממעיט, כאשר המרבה מרבה כמה שהוא יכול וגם הממעיט מביא כמה שהוא יכול, אבל אם יכול יותר ואינו מביא ודאי שיש הבדל ביניהם, ואפילו המרבה, אם הוא יכול להביא יותר אין זה נקרא "מרבה", והוא פחות מן הממעיט המביא כל מה שהוא יכול.

וכך גם בתורה, שלמות המדרגה תלויה אם אדם לומד "בכל יכולתו", ואין זה תלוי בכמות כמה זמן הוא לומד, אלא כמה זמן הוא "לא לומד", ואם לומד כמה שהוא יכול הרי זו השלמות, אבל אם יכול ללמוד יותר, אפילו אם הוא לומד הרבה אבל הוא יכול להוסיף עוד משהו ואינו מוסיף, כבר אינו בשלמות!

ודבר זה נוגע גם להלכה, לגבי מה שאמרו (ב"ב ח, ב) רבנן לא צריכי נטירותא, שתלמידי חכמים פטורים מלשלם מס עבור שמירת העיר, מפני שהתורה שלהם משמרת ומגינה על כל העיר, וכתב הרא"ש שם (פ"א סימן כ"ו וכן נפסק להלכה ביו"ד סימן רמ"ג) מה נקרא רבנן, "ונראה שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", היינו שגם מי שנצרך לעסוק באיזה מלאכה לפרנסתו, אם הוא עוסק בזה רק כמה שמוכרח, כדי חייו ולא להתעשר, ובכל זמן פנוי שיש לו הוא עוסק בתורה, הוא גם כן נקרא רבנן ופטור מלשלם מס השמירה, ולעומת זה משמע שאם לא "בכל שעה שהוא פנוי מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה", אפילו אם הוא לומד הרבה שעות, אבל הוא יכול ללמוד עוד משהו יותר ואינו לומד, כבר אינו נקרא רבנן, כי העיקר תלוי כל אחד כמה שהוא יכול.

ברוך השם ציבור בני התורה שלומדים פה, וכל בני התורה בכלל, עוסקים בתורה כמה שיכולים בלי בטלה, ואם לומדים כמה שיכולים כפי האפשרויות ולא מתבטלים זוהי השלמות! כאילו הקריב נפשו! וזה עוד יותר ממנחה, ויותר מכל הקרבנות, כמו שהאריך החפץ חיים בהקדמתו לאסיפת זקנים על סדר קדשים (מאמר תורה אור) שהתורה גדולה יותר מן הקרבנות, ועוד האריך שם הרבה במעלת התורה וזכות לימודה.

ובעזרת השם בזכות התורה של כולנו, כל הציבור הזה וכל בני התורה בכל מקום שהם, שעוסקים בתורה, זוהי זכות לא רק בשביל עצמם אלא מזכים את כל הדור בזה, שהתורה מגינה על כל הדור, וכידוע שכלל ישראל חי בזכות התורה, יהי רצון שנזכה כולנו להיות עוסקים בתורה לשמה בשלמות כמו שצריך.

המסילות ישרים בפרק ג' כתב כי אדם צריך לדעת מה הם הדברים הטובים שהוא עושה ולהחשיב אותם, כדי שימשיך הלאה לעשות אותם, וידיעת המעשים וחשיבותם נותנת חיזוק להמשיך בהם.

וזהו הדרך לחיזוק, שאמרו חז"ל (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק וכו', החיזוק הוא ידיעת החשיבות של מה שאנו עושים, שאנו עוסקים בתורה, שזה דבר גדול מאד, וכמו שאמרו בריש מסכת פאה שתלמוד תורה כנגד כולם, וזוהי בזה לפירותיהן בעולם הזה והקדן קיימת לעולם הבא, והוא זכות עצומה מאד, עסק התורה.

וגם יש עוד דבר גדול מאד – מידות טובות, ובטבע האדם יש מידות טובות, כיון שיש מצוה בתורה ואהבת לרעך כמוך, ומאחר שהתורה ציוותה כן סימן שכך הטבע, ולכל יהודי יש בטבע אהבת הבריות [מן השמים נותנים כוחות לקיום המצוה על ידי האהבה הקיימת בטבע], ויש בטבע האדם מידות טובות ואהבת הבריות, כגון **לשמוח בשמחתו של חברו, ולהצטער בצערו של חברו, וגם לבקש רחמים, אם למישהו יש קשיים, מי שהוא בעל אמונה יודע שהכל בידי שמים ומבקש רחמים עבורו.**

וכן ההצלחה בתורה תלויה בסייעתא דשמיא, וצריכים לבקש רחמים על זה, כמו שאמרו בסוף מסכת נדה ששאלו את רבי יהושע בן חנניה מה יעשה אדם ויחכם, ואמר להם ירבה בישיבה וכו' ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, ותחילה אמר ירבה בישיבה, היינו ללמוד הרבה בהתמדה, ולא לבד אלא "בישיבה" – במקום שיש ציבור שעוסקים יחד בתורה, עם רבותי וחברי ותלמידי, וגם צריך לבקש רחמים.

ומבואר בהמשך הגמרא וברש"י שם כי החידוש הוא שצריך להרבות בישיבה, אבל בקשת רחמים פשוט שצריכים, כי ההצלחה תלויה בסייעתא דשמיא, ובלי סייעתא דשמיא לא שייך הצלחה, רק החידוש הוא שצריך גם להרבות בישיבה, שהיה מקום לחשוב שלא צריך כל כך להתאמץ להרבות בישיבה, אלא יבקש רחמים ומן השמים כבר יסייעו בידו, והחידוש הוא שצריך גם להרבות בישיבה ולא די בבקשת הרחמים.

אך על כל פנים הכוח והמרץ לזה, שיהיה לאדם מרץ וחשק לעסוק בתורה עם מידות טובות, זה על ידי ידיעת החשיבות של המעשים.

ואמנם יש גם חשש בזה, כמו שכתב החובות הלבבות (שער הכניעה פ"ט) שאם אדם יודע את מעשיו הטובים יש חשש שיבוא מזה לגאווה, ויחשיב את עצמו בכך שהוא עושה מעשים טובים, ומי שמחשיב את עצמו זוהי גאווה, והגאווה היא דבר מסוכן מאד, שעל זה נאמר (משלי טז, ה) תועבת השם כל גבה לב! ולכן יחד עם ידיעת המעשים הטובים וחשיבותם צריך להיזהר מן הגאווה, שידע כי אמנם מה שהוא עושה זה דבר טוב וחשוב שצריך להמשיך לעשותו, אבל עדיין לא יצא ידי חובתו עד שיעשה כל מה שהוא יכול, וכל משהו איזה רפיון הוא כבר חיסרון שלמות [וכשיבין שלא יצא ידי חובתו במעשים הטובים, ממילא לא יתגאה].

ועתה אנו עומדים כבר סמוך לשלושת ימי הגבלה, שהם זמן של הכנה לתורה, והזמן הזה מסוגל להצליח יותר בתורה – על ידי ההכנה, וההכנה היא על ידי הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, והרבה מן הדברים שהתורה נקנית בהם הם ענייני מידות טובות, ותפילה לא מוזכרת שם – כפי הנראה מפני שזה דבר פשוט.

ועוד מוזכר שם שלושה עניינים, בשימוש חכמים בדיבוק חברים ובפלפול התלמידים, וכן אמרו בגמרא (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולם, ולכאורה כיצד יתכן שילמוד מחברי יותר מרבותי, ומתלמידי עוד יותר מכולם, הרי בלי רבותי ודאי שלא שייך, ומה שייך לקבל מחברי ומתלמידי יותר מרבותי?

והביאור בזה, כי יש שני חלקים בתורה, הידיעות וההבנה, והרב מלמד לתלמידים ידיעות שלא היו ידועות להם, וגם מסביר את הבנת הדברים, וזה נקרא שימוש חכמים. ואחר כך בדיבוק חברים יושבים עם החבר וחוזרים יחד על מה ששמעו מהרב, ובחזרה נוסף עוד הבנה ובהירות, שכל חזרה מוסיפה יותר בהירות, והחזרה מועילה לא רק לזיכרון, שזה בודאי צריכים לחזור כדי לזכור, ואם לא חוזרים שוכחים, אבל החזרה מוסיפה גם הבנה, שההבנה יותר ברורה על ידי החזרה, עוד חזרה ועוד חזרה, כל חזרה מוסיפה בהירות ההבנה, וזהו ענין דיבוק חברים – מחברי יותר מרבותי, כי החזרה עם החבר מוסיפה הרבה הבנה.

ופלפול התלמידים זהו מתלמידי יותר מכולם, כי התלמידים שואלים את הרב שאלות שלא חשב עליהם בעצמו, כגון ספק מה הדין, או סתם קושיא

בהבנת הסוגיא, וצריך לחשוב ולהתבונן מה לענות ולתרוץ את הקושיות, וכאשר הקושיות מתיישבות הרי זה נעשה יותר ברור.

כמו שמובא בגמרא (ב"מ פד, א) על רבי יוחנן וריש לקיש, שכשנפטר ריש לקיש בכה רבי יוחנן ואמר היכן אתה ריש לקיש, כי הוא צריך את ריש לקיש שהיה לומד איתו, ובלי ריש לקיש הוא לא יכול, ועסק התורה שלו לא בשלמות, ובא רבי אלעזר וישב לפניו, ועל כל הלכה שאמר רבי יוחנן היה רבי אלעזר מביא ראיות, ואמר לו רבי יוחנן הרי אני יודע שזה נכון ואינני זקוק לראיות, אבל ריש לקיש היה שואל קושיות! עשרים וארבע קושיות! והיה שואל תחילה קושיא אחת והייתי מיישבה, ואחר כך היה מוסיף לשאול עוד קושיא ושוב הייתי מתרץ, וכך היו יוצאים עשרים וארבע קושיות עם עשרים וארבע תירוצים, ועל ידי כך היה "רווחא שמעתתא" והיה הלימוד מעניין וברור – עם חיים מאושרים, ועכשיו אין עוד אחד במדרגת ריש לקיש שיכול לשאול קושיות כמוהו, ומובא שם בגמרא שרבי יוחנן לא החזיק מעמד בזה, ונעקרה דעתו.

וכיוצא בזה מצינו בגמרא (מכות י, א) שהרב שגלה מגלן תלמידו עימו, אם הרב הרג נפש בשוגג ונתחייב גלות, צריכים להגלות את תלמידו עימו, משום שנאמר "וחי" – עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא, והרב בלי התלמיד לא יוכל לחיות, כמו רבי יוחנן שלא היה יכול לחיות בלי ריש לקיש [ולשון הרמב"ם פ"ז מרוצח "וחי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין], וזהו המציאות של תורה, שבלעדיה אין חיים!

וכך היה מעשה גם בדורות האחרונים, בתקופת מלחמת העולם הראשונה, שגירשו הרבה יהודים ממקומם למקום אחר, וגם הגאון רבי איצ'ל מפוניבז' צ"ל שהיה עם תלמידיו בפוניבז', גירשוהו למקום אחר בעומק רוסיה, ונשאר שם בלי התלמידים, והיה לו צער גדול מזה, וכשנודע מכך בישיבת ראדין אצל החפץ חיים [שגם כן גלתה ממקומה באותו הזמן] ביקשו תלמיד חריף ובעל כישרון גדול מבני הישיבה שילך ללמוד עם רבי איצ'ל, ונתנו לו את הוצאות הדרך ובגדים ללבוש שילך לרבי איצ'ל, לא בשבילו, אלא בשביל רבי איצ'ל, שיהיה לו עם מי לדבר בלימוד, כי מזה הייתה חיותו, ובלי "רווחא שמעתתא" לא היו חייו חיים.

ואמנם בתורה יש כמה חלקים, ומלבד הענין של רוחא שמעתתא על ידי קושיות ותירוצים, יש גם ענין של ידיעת התורה, לדעת את פשטות הדברים, הגמרא עם הרש"י, מה הפשט הפשוט וכיצד מפרש רש"י, ידיעת הש"ס וכל התורה, זה שייך! וישנם צעירים כאלה שבלי מתח מתקדמים בש"ס לאט לאט, ואין זה סתירה לסדרי הישיבה, אלא יש הרבה זמנים שאפשר לנצלם לזה, ללמוד גמרא עם רש"י, דף ועוד דף ועוד דף, וכך מתקדמים בש"ס, וידיעת הש"ס היא גם כן "רווחא שמעתתא".

ושמעתי שהגאון רבי נפתלי טרופ צ"ל ראש הישיבה בראדין אמר פעם כי ממה נפשך איך אפשר לישון, מי שלא יודע ש"ס הרי צריך לדעת ש"ס, ויש לזה סקרנות גדולה מאד, וזה חיוב שהוא גם מעניין, וכיצד אפשר לישון? ומי שכבר יודע ש"ס גם כן כיצד אפשר לישון, וכי מי שש"ס שלם מונח בראשו יכול לישון?! – זהו כוח התורה.

ובעמדנו עכשיו לפני חג השבועות, זמן מתן תורתנו, זהו זמן השפעה של תורה שיש בו סייעתא דשמיא לתורה, והרי כולם פה אוהבי תורה ורוצים לדעת את התורה, שדברי תורה מעניינים, וגם יודעים את החשיבות, והזמן הזה מסוגל מאד לזכות להצלחה בתורה לכל השנה כולה, בעזרת השם נזכה כולנו להצלחה בתורה ובכל העניינים ששייכים לתורה.

שיחה בכולל שע"י ישיבת עטרת שלמה בני ברק

יום רביעי, ב' סיון תשע"ט

הציבור שנמצא פה ועוסק בתורה הם אברכים בעלי משפחה שצריכים פרנסה, ומסתפקים במועט ועוסקים בתורה מתוך הדחק, וזהו מדרגה, תורה מתוך הדחק עם הסתפקות במועט, והם שמחים בחלקם ושמחים בעסק התורה, אף על פי שהגשמיים בדחק, שמחים בחלקם וממשיכים לעסוק בתורה, ומשפיעים גם בבית אווירה נעימה, שהבית רגוע עם חיים רגועים, חיים של תורה, אשריך בעולם הזה.

וכן שנינו באבות פרק ששי כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', היינו הסתפקות במועט, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, והתנא שם הזכיר בדבריו כמה מיני קשיים: פת במלח, ומים במשורה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל זה עוד קושי לכאורה, עמלה של תורה, ואף על פי כן, אדרבה, מפני שבתורה אתה עמל לכן אשריך בעולם הזה!

ובלי תורה אם יש לאדם רק פת במלח, זה לא חיים ולא אשריך בעולם הזה, אבל אם יש תורה, בתורה אתה עמל נעמל זה כמו התעמלות – לפי הכוחות אזי עם כל הדחקות והקשיים אשריך בעולם הזה, כי אף שיש רק פת במלח, סוף סוף אוכלים ושבעים ולא רעבים, וכן אם שותים מים במשורה, סוף סוף מרוויים את הצימאון וכבר לא צמאים, וכן אם ישנים על הארץ, סוף סוף ישנים ולא עייפים, ובבוקר "המעביר שינה מעיני", וכן חיי צער תחיה, אם עמלים בתורה לא מרגישים שום צער, מרוב התענוג והמתקנות שיש בתורה, וממילא אשריך בעולם הזה.

ומוסיף התנא וטוב לך לעולם הבא, ולכאורה מה החידוש בזה, ובמה שאמר אשריך בעולם הזה יש חידוש, שלמרות כל הקשיים אשריך, אבל עולם הבא פשוט שיהיה לו, ולמי יתנו עולם הבא אם לא לאדם כזה שעמל בתורה מתוך צער וקשיים, ומה החידוש שטוב לו לעולם הבא?

ונראה שיש בזה חידוש גדול, שהרי ידוע שמי שחי חיים טובים בעולם הזה נחסר מחלקו בעולם הבא, וככל שיש יותר גשמיות והנאות העולם הזה כך יש פחות גן עדן, ואם כן גם כאן היה מקום לומר כי מאחר שאשרי בעולם הזה למה יגיע לו עולם הבא, הרי כבר קיבל את חלקו בעולם הזה, כמו רשעים, ועל כך חידש התנא כי האשריך בעולם הזה של תורה אינו בא על חשבון העולם הבא, ואדרבה, מי שעמל בתורה עם פת במלח ומים במשורה ואשרי בעולם הזה למרות כל הקשיים, דווקא משום כן מגיע לו יותר עולם הבא, כי הוא לא מחפש גשמיות כלל, אלא רק מה שמוכרח, המינימום ההכרחי ולא יותר מזה, וזוהי הזכות הגדולה מאד לעולם הבא בלי גיהנום, שכל צער בעולם הזה מוריד מהגיהנום.

ובאגרת הגר"א כתב שכל ההנאות יתהפכו בקבר למרה, היינו שכל הנאות גשמיות שאדם נהנה בעולם הזה, אחר כך הנפש סובלת מזה, ייסורי הנפש, אבל אם האושר בעולם הזה הוא עם דרכה של תורה ועמלה של תורה, אזי אשריך בעולם הזה וגם טוב לך לעולם הבא.

ושמעתי פעם ממרן החזון איש זצ"ל שאמר על תורה מתוך הדחק, שבגמרא בסוף סוטה הפליגו חז"ל בגדול המעלה שבה, ואמר החזון איש כי **תורה מתוך הדחק זה לתחילה, ולשונו היה באדיש "דער אייבעשטער האט דאס ליב", כלומר זה אהוב על הקב"ה שעוסקים בתורה מתוך הדחק, ומי שהוא אהוב למעלה הרי הוא גם נחמד למטה, וזוהי מעלת האברכים שעוסקים בתורה ומסתפקים במועט.**

ומלבד מה שזו זכות גדולה מאד לעולם הבא, זוהי זכות גם להצלחה בתורה, כמו שאמרו באבות פ"ו שהתורה נקנית במיעוט תענוג, וזה מן הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, וכן בפ"ב באבות אמרו התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, היינו שצריך תיקון והכנה לתורה, ופירש רבינו יונה שם מהו "ההתקן עצמך"? – במיעוט התענוגים, למעט ככל האפשר בתענוגי העולם הזה, וכל מה שיש פחות תענוגי העולם הזה כך יש יותר הצלחה בתורה, זו המציאות.

וסיפרו לי מעשה שהיה במשפחה אחת של בני תורה, שחיו בדחקות ובצמצום גדול, עד שלא היה להם בשר ודגים לאכול בשבת, והיו אוכלים בשבת מאכלי חלב, אך הם היו מאושרים ושמחים בחלקם, ואחד מן הילדים הקטנים במשפחה התבטא ואמר "אנחנו יש לנו ניסיון העושר, שלא חסר לנו כלום", כך הם הרגישו, שיש להם ניסיון העושר, כי יש להם מה לאכול, והיו מאושרים בזה! והוא כמו שאמרו חז"ל (אבות ד, א) איזהו עשיר השמח בחלקו, מי ששמח בחלקו הוא העשיר האמיתי, שלא חסר לו כלום, וזוהי העשירות הגדולה מאד, כי עשיר שהוא בעל ממון אם יש לו מנה הוא רוצה מאתים, ואם יש לו מאתים הוא רוצה ארבע מאות (קהלת

רבה), וככל שיש לו יותר עשירות כך הוא מרגיש שחסר לו יותר, אבל השמח בחלקו לא חסר לו כלום והוא המאושר באמת.

וזוהי מדרגת האברכים בני התורה שעוסקים בתורה ומאשרים, וצריכים לדעת להחשיב זאת, שדבוקים בקדושה! כמו שאמרו בזהר קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, **התורה מקדשת את האדם, ועוסקי התורה מתקדשים ומתקדשים, ומשפיעים קדושה על כל הכלל, כידוע שבמקום שיש בני תורה, ישיבה או אברכים שלומדים, זה משפיע על כל הציבור, ואפילו אלו שאינם שומרי תורה ומצוות גם כן מושפעים מזה, שקדושת התורה משפיעה גם עליהם ומשנה את הנהגתם.**

וידועה אגרתו של מרן החזון איש זצ"ל (ח"ג סב) שכתב כי "בסיבות בעל תורה אמיתי, הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם". זהו כוח השפעתו של בעל תורה אמיתי, אף שאינו מדבר ואינו אומר דרשות לרבים, ואינו משפיע בהשפעה ישירה ומכוונת, רק הוא בעצמו עושה מה שהוא חייב, ועוסק בתורה עם מידות טובות, ויראת שמים, ותפילה בכוונה, וכל הנהגתו על פי התורה, ממילא זה משפיע השפעה ניכרת על כל הסביבה, וגם במקומות הרחוקים יש השפעה נסתרת שאינה מורגשת לעין הרואים.

והאברכים בני התורה הרי הם בעלי תורה אמיתיים, שעוסקים בתורה מתוך הדחק, שזה אהוב על הקב"ה, ובהם הנם מזכים את הציבור ומשפיעים על כל הציבור, וכאמור גם הרחוקים שאינם שומרי תורה ומצוות מושפעים מזה. זוהי הזכות והמדרגה של האברכים העוסקים בתורה בלי מותרות, רק כדי חייהם כפי הצורך ההכרחי.

וברא"ש בבא בתרא דף ח' כתב על מה שאמרו בגמרא שם רבנן לא צריכי נטירותא, היינו שתלמידי חכמים פטורים מלשלם מס שמירת העיר, מה שצריכים לשמור מגנבים וכדומה, תלמידי חכמים פטורים מזה, כי תורתם משמרת ומגינה על כולם, וכתב הרא"ש שם כי אפילו מי שנצרך לעסוק במלאכה לפרנסתו, אם אינו מחפש עשירות ועוסק רק כדי חיוו כפי הצורך ההכרחי, ובכל זמנו הפנוי הוא לומד תורה, הוא גם כן נקרא רבנן שתורתו משמרת ומגינה על העיר ופטור מתשלום מס השמירה.

ואמנם בזמנינו ברוך השם זכינו לסייעתא דשמיא שאין צורך לעסוק בפרנסה, וכל מי שיושב ולומד, אם הוא "יששכר" מזמנים לו מן השמים "זבולון" לפרנסו ולהחיותו, כך המציאות כידוע, אבל מלפנים לא היה כך, ויש שהיו צריכים לעסוק בפרנסה, ועל זה כתב הרא"ש שמכל מקום אם בכל זמנו הפנוי הוא לומד, הוא גם כן נקרא רבנן, וכל זה בתנאי שבאמת הוא לומד בכל זמנו הפנוי, כמה שהוא יכול, כי אז גם מה שהוא עובד ועוסק בפרנסה זה לצורך התורה, שכלי זה לא יוכל ללמוד, וכל עיקר כוונתו זה התורה, ועסק הפרנסה הוא רק אמצעי לזה.

ומאידך יכול להיות אחד שלומד יותר שעות, אבל הוא יכול ללמוד עוד יותר ואינו לומד כמה שהוא יכול, וכבר אינו נקרא רבנן, כיון שיש אצלו ביטול תורה, ואינו לומד בכל יכולתו.

וזוהי דרגתם ומעלתם של האברכים העוסקים בתורה בכל יכולתם, תורה מתוך הדחק, כפי שידוע שכך המציאות, ושמחים בחלקם, זו מדרגה גדולה מאד שהיא זכות להם ולכל משפחתם, וגם כל הציבור זוכה בזכותם, ברוך השם שזכינו לזה, שיש בדורנו ציבור כזה של בני תורה, אברכים שעוסקים בתורה, ומזכים את כל הציבור בזכות תורתם.

ימי התשלומין שאחרי חג השבועות

תלמוד תורה כנגד כולם, בפרט בימים שאחרי שבועות, ההשפעה נמשכת, שיש תשלומין לקרבנות החג במשך ששה ימים עד י"ב בסיון, והשפעת הקדושה נמשכת בימים אלו, שעדיין אנו עומדים בעיצומם, וכמו שחייב תלמוד תורה בחג השבועות גדול יותר מכל השנה, כך גם בימים אלו החיוב גדול יותר, מפני שזה זמן המסוגל להצלחה בתורה, וחייבים יותר ללמוד ולהיות שקועים בתורה, ולהיזהר ביותר מביטול תורה, שהזמן מחייב את זה.

מתוך שיחה בישיבת פוניבז', ח' סיון תשע"ו

לעילוי נשמת הגאון הגדול רבי **אורי שרגא קלרמן** זצ"ל

ב"ר **שמואל חיים הלוי** זצ"ל מראשי ישיבת כנסת חזקיהו כפר חסידים נתבקש לישיבה של מעלה ערב חג מתן תורתנו תשנ"ג

ולעילוי נשמת זוגתו הצדקנית הרבנית מרת **לאה פרומט** ע"ה

בת ר' **חיים יוסף** זצ"ל נלב"ע ו' טבת תשע"ח - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתקנים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

ג' מקומות במזרח בית הכנסת, האם האמצעי משובח או זה שליד ארון הקודש

דבר אל אהרן ואמרתי אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (ח-ב).
שאלה:

בית כנסת שבמזרחו יש ג' מקומות, היכן ישב הרב, האם באמצע, וכמו שנאמר במנחות (דף צח ע"ב) מכאן שאמצעי משובח, או דילמא הקרוב ביותר לארון הקודש, גם הוא מכובד מאוד, ואולי הוא עדיף על מעלת האמצעי?

תשובה:

איתא במנחות (דף צח ע"ב) תניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות [במדבר ח-ב] מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי אמר רבי נתן מכאן שאמצעי משובח, ופרש"י: מכאן שאמצעי משובח לגבי שלש שקורין בספר תורה בשני ובחמישי ואמרינן במסכת מגילה (דף כא ע"ב) אין פוחתין מעשרה פסוקים וקאמר רבי נתן דאמצעי משובח וקורא ארבעה והשאר ג' ג'.

והקשו עליו בתוס' (ד"ה שאמצעי משובח) שהרי במגילה (שם) הביאה הגמרא ברייתות נוספות לגבי דין זה, דראשון ואחרון משובחים, לכן פירשו תוס' דהך דהכא מיתני' לגבי שלשה המהלכים בדרך, דגדול באמצע, ובמגילה מייתי לה משום דכיון דמשובח לשאר דברים, טוב שיקרא ד' פסוקים, ע"ש.

ואולי יש לתרץ שיטת רש"י, שכוונת הגמרא במגילה היא שכאשר יש סיבות מיוחדות, או יש מעלה גם בעליה הראשונה או האחרונה, אבל כאשר אין סיבה מיוחדת, בזה אמרינן שהאמצעי משובח, כגון בשמחת תורה, שאז יש מעלה מיוחדת לעליה הראשונה שהוא חתן בראשית, או בעליה האחרונה שהוא חתן תורה, או כאשר יש לאחד יארציט, שאז אומר גם קדיש ואז השלישי חשוב יותר בגלל סיבה זו, והברייתות משמיעות לנו שגם לראשון יש מעלה נכבדה, וגם לשלישי יש מעלה, אבל כשאין סיבה או האמצעי החשוב מכולם.

ואם דברנו נכונים, אזי בשאלתנו, ישב הרב ראשון ליד ארון הקודש, שהיא המעלה הגדולה ביותר, ובשאר שני המקומות יתנו לחשוב שבהם את המקום האמצעי.

והנה יעוין בשו"ת הרא"ש (כלל ה סימן א) שנשאל: ראובן יש לו מקום מושב בבית הכנסת סמוך למקום מושבו של שמעון. וראובן הנזכר רוצה לעשות מחיצה בין מקומו למקום שמעון ושמעון מעב עליו שהוא אומר כי עתה הוא ראשון וכשיהיה שם מחיצה לא יהיה ראשון ונמצא שהוא מפסידו. וראובן אומר שאינו יכול לעכבו לפי שבידו הוא להשביח מקומו ולעשות בשלו מחיצה כי לא נשתעבד לו לכך.

והשיב הרא"ש: יראה לפי דעתי שהדין עם ראובן, שבאלו שני מקומות שהם שותפין יש בהם כדאי לזה וכדאי לזה... ומה שטוען שהוא ראשון, לא בקינא בהאי דינא, כי פעמים אמצעי משובח ופעמים אחרון משובח. לא מקומו של אדם מכבדו אלא האדם הוא מכבד את מקומו, הא דאמרינן בברכות (דף מו ע"ב) גדול מסב בראש, ובגמרא בבא בתרא (דף קב) במסיבה הלך אחר זקנה הני מילי במקומות שאינם קבועים. אבל של בית הכנסת שאדם מוריש לבניו אטו אדם גדול שישב בראש והוליד בן פריץ יפנה את מקומו ויושיב גדול במקומו, לא יעשה כן אלא בנחלתו ידבק ומקומו אל ינח וישכון וישב בראש אף על פי שאינו ממלא מקומו...

אמנם אם נהגו במדינות הללו כשמוכרים מקומות בבית הכנסת שמוכרים מושב הראש ביוקר והשני בפחות וכן כלם נפחתים לפי התרחקם ממושב הראש. אם עתה בחלוק מחיצה יפסיד מקום מושב הראש חשיבותו לא יוכל ראובן לחלק כי אדעתא דהכי קנה מקומו בפחות מדאי מושב הראש, שאם יוכל לעשות מקומו ראש למה נפחת דמי מקומו, עכ"ל.

עכ"פ מבואר בדבריו שאין מעלה במקום אחד על פני המקום השני, דיש מעלה בצד ויש מעלה באמצעי, ומאידך, יעוין במה שכתב הרא"ש (שם סימן ז) על שאלה דומה לגבי מסבה אחת של בית הכנסת שיש לה חמש מקומות, וצד אחד של המסבה סמוך להיכל ובכותל ההיכל עצמו היו מקומות, והיה ריוח בין אותן מקומות לראש המסבה. ועכשיו בא אותו שהיה יושב בראש המסבה והסיר הדף של ראש המסבה ושמר אצל המקומות שהיו בכותל ההיכל, והאריך את המסבה שיעור מקום אחד, ויש עתה במסבה שיעור שש מקומות.

ומתרעם שכנו הסמוך לו במושב המסבה, ואומר מתחלה היה מקומי שני למסבה והוא שוה מאה זהובים ועתה נעשה שלישי ואינו שוה אלא חמשים זהובים, אם יכול לעכב אם לאו.

והשיב: נראה לי שיכול לעכב, שמתחלה כשעשו המסבה ועשו דף או בנין בראש המסבה אותו בנין בראש המסבה הוא של כלם, מפני שלפי הראש חלקו המקומות הראשון שסמוך לראש משובח והשני פחות ממנו והשלישי עוד פחות וכן כלם לפי הרחקתם מן הראש יפחתו דמיהם, הלכך אין לשנות בנין שאצל הראש אלא מדעת כלם. ועוד הריוח שהיה בין המסבה ובין המקומות שבכותל ההיכל של כל הקהל הוא, ואי אפשר ליחיד ליקח אותו מקום אלא מדעת כל הקהל, וזה שהוא שני לו במסבה יכול לעכב עליו גם מטעם זה, ע"ש.

וביאר המהרש"ם (ח"ט סימן קמ"ד) שיש חילוק בין הסימנים

ברא"ש, דבתשובה השניה שמייירי שהיו המושבים בכותל של ההיכל, לכן היה פשוט לו שככל שהמקום קרוב יותר להיכל ערכו גדול יותר, מה שאין כן בתשובה הראשונה, מייירי שהמושבים הם לרוחב בית הכנסת, ולכן אין זה פשוט שככל שהוא קרוב לצד ערכו גדול יותר, ואדרבה יתכן שאמצעי משובח, ע"ש.

הרי לפנינו שיש חילוק בין המקומות, שכאשר הנידון הוא לגבי סמיכות להיכל, כמה שהמקום קרוב יותר הוא משובח יותר, ולכן ברור שהרב יקבל את המקום הסמוך להיכל, והבא אחריו בחשיבותו ישב לידו, אבל במקומות באמצע בית הכנסת, אדרבה לכל מקום יש את העדיפות שלו, דראשון יש מעלה וכן באמצעי וכן באחרון.

לסיכום: רש"י שכתב שהאמצעי משובח לגבי העליות, מייירי כשאין חשיבות לראשון ולשלישי בזה אמרין שלאמצעי יש מעלה, אבל כשיש להם סיבות, אזי הסיבות גוררות.

ובשאלתנו ישב הרב ליד ארון הקודש, כי מעלה זו, נראית גדולה יותר ממעלת האמצע. ויעוין עוד להלן שכל מקום שהוא קרוב יותר לקדושה קרוי גבוה יותר, וממילא יש מעלה לשבת קרוב יותר להיכל, וממילא יש לשמור מקום זה לרב. (חש"ח מנחות צח ע"ב).

סיים במוסף של ראש חודש

"ברוך אתה ה' מחדש חודשים"

וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם בחצצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלליכם אני ה' אלליכם (י"ג).

שאלה

יהודי טעה ובמוסף של ראש חודש במקום לסיים 'מקדש ישראל וראשי חודשים', טעה וסיים 'מחדש חודשים', [כמו שאומרים בקידוש לבנה], האם יצא בדיעבד, או שמא צריך לחזור ולהתפלל?

תשובה

בספר גליוני הש"ס (ירושלמי זרעים אות מג) הסתפק אם ביום ראש חודש יש קדושה, והביא ראיה שיש בו קדושה, שהגמרא בזבחים (דף ז ע"ב) דנה מה קודם, תדיר או מקודש, והגמרא רצתה להוכיח שתדיר קודם, מהא דתנן מוספי שבת קודמין למוספי ראש חודש, ופירש רש"י מוספי ראש חודש מקודשין משל שבת דאיקרי מועד.

וכתב שזה מחלוקת בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ב) שנחלקו כיצד מסיים בתפילת מוסף של ראש חודש, רבי יוסי בר נהוריא אמר מקדש ישראל מחדש חדשים. רבי חייא בר אשי אמר מקדש ישראל וראשי חדשים. ויש לומר שהם חולקים בשאלה זו, שרבי יוסי הסובר שמסיים מחדש חדשים סובר שראש חודש אין בו קדושה, ולא שייך לומר מקדש ישראל וראשי חדשים, דהראשי חדשים אין בהם קדושה, ועל כן אומרים רק מחדש חדשים.

ולשיטת הבבלי (ברכות דף מט ע"א) צריך לסיים מקדש ישראל וראשי חדשים, ישראל דקדשינהו לראשי חדשים, וכן קיימא לן להלכה שאומר מקדש ישראל וראשי חדשים, אם כן בענינו טעה בשנים, א. שלא

אמר מקדש ישראל, דהיינו שלא הזכיר שהקב"ה מקדש לישראל, וישראל מקדשים את הראש חודש, ב. שסיים מחדש חדשים במקום וראשי חדשים דהיינו שלא הזכיר שיש קדושה לראש חודש, ולכן לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל.

לסיכום: יתפלל שנית, ויאמר "ברוך אתה ה' מקדש ישראל וראשי חדשים".

מה הנפקא מינה אם יש קדושה לראש חודש

שאלה

בגליוני הש"ס (הנ"ל) דן האם יש קדושה בראש חודש, ופשט שיש קדושה, ויש להסתפק מה הנפקא מינה למעשה אם יש קדושה לראש חודש או לא?

תשובה

יש לומר בכמה אופנים:

א. להרבות בסעודה - כתב בטור (א"ח סימן תיט) מצוה להרבות בסעודת ראש חודש והביא ראיה לזה, דאמרין בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין קריאת המגילה, אבל סעודת ראש חודש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין, ומדקתני סעודת ראש חודש בהדי סעודת פורים משמע שהיא מצוה, ואיתקש נמי למועד דכתיב (במדבר י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם, וכתיב (שמואל א ב) גבי דוד כי זבח משפחה לנו, וראש חודש ה' דכתיב "ויהי ממחרת החדש".

גם בברכי יוסף (שם) כתב מצוה להרבות בסעודת ראש חודש. כי יש קדושה בראש חודש, ועם היות דקדושת יום טוב יותר מראש חודש, מצינו מעלה לראש חודש יותר מיום טוב, והוא שאין אור גהנם שולט בראש חודש כשבת, כי שבת וראש חודש הונחלו מיום שנברא העולם, אבל יום טוב באים מצד הנסים שנעשו אחר כך.

ב. כשאמר שבימים שיש בהם קדושה ילמד קדשים - אדם שנדר שבכל הימים שיש בהם קדושה, ילמד קדשים, האם בראש חודש ילמד לימודו הרגיל, או שילמד קדשים, ויש לומר שלפי מה שכתבו הפוסקים שיש בזה קדושה, ילמד קדשים.

ג. מתי יכנס לכלא - כשערכאות של גויים גזרו עליו להיות יום אחד בבית אסורים, ושם אין לו סידורים, האם ידחה למחרה שהוא ראש חודש או יכנס לכלא היום, שאם נאמר שאין לראש חודש קדושה יכנס לכלא מחר, אבל אם יש לו קדושה, יכנס לכלא היום, כדי שבראש חודש שהוא יום שיש בו קדושה יתפלל.

חודש ניסן כולו ראש חודש

כתב בשל"ה (פסחים פרק טז מצוה) 'החדש הזה לכם ראש חדשים' על דרך רמז נוכל לומר, דהפסוק רומז, החדש הזה לכם 'ראש חדשים', כלומר, החדש כולו הוא ראשי חדשים, כי כל יום ויום הוא כראש חודש, וכמו שכתב הטור (סימן תכ"ט) בשם מסכת סופרים (פכ"א ה"א), דאין מתענין בניסן, מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן, וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם וכו'.

לאור דבריו יש להסתפק מה הדין אם אחד אמר שבימים שיש קדושה ילמד קדשים, ואולי לפי השלי"ה שכל החדש הוא ראש חודש, ובראש חודש יש קדושה, ואולי בכל חודש ניסן יש קדושה. (חש"ח זבחים ז ע"ב).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרן ורבנן גדולי ישראל לצוק"ל ויבדלחט"א

בהעלותך תשע"ט

תקיעת חצוצרות

והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות (י' ב')

ובס' חידושים וביאורים נראה דמצות תקיעה בחצוצרות האמורה בפרשה היא חדא מצוה עם מצות שירה של הלויים דנפקא לן בערכין י"א א' מקראי, דכך הוא סדר השירה הכהנים תוקעים בחצוצרות והלויים משוררים בפיהם [ולמ"ד עיקר שירה בכלי אף בכלי, דבפה לכו"ע צריך מדאורייתא דהא נפקא מושרת בשם ד' אלוקיו, כ"נ], ובנסכים הבאים בפ"ע דאיבעיא לן בערכין היינו בין בתקיעות דכהנים ובין בשירה דלויים, וכן מבואר בגמ' ופרש"י ערכין י"א ב' דמיבעיא לן אי עולת נדבת ציבור טעון שירה כיון דכתיב עולותיכם, והאי קרא בתקיעת חצוצרות דכהנים כתיב, ולשון טעון שירה מתפרש אף על שירת הלויים, ופרש"י שם דהאי ותקעתם בחצוצרות היינו שירה ור"ל דזו חדא מצוה עם שירת הלויים שענינם אחד לשורר על הקרבן, ומיהו בבכורים דמרבין שירה נראה דלא מרבין אלא שירת לויים ולא תקיעת חצוצרות דכהנים, דמקרא דמייתי ליכא למישמע אלא שירה, וגם לא מצינו תקיעת חצוצרות בלא קרבן.

כתינוק הבורח מבית הספר

בשיחה שנשא מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל בישיבת כפר סבא ש"ק פ' בהעלותך י"ב סיון תש"ח: כתוב בפרשה יהי בנסוע הארון ואחז"ל שאים פסוקים אלו שייכים לפרשה רק נכתבו להפסיק בין פרענות לפרענות הפורענות האחרונה היא ויהי העם מתאוננים והראשונה ויסעו מהר הק' שנסעו בשמחה כתינוק הבורח מביה"ס, ולהפסיק בין שתי פורעניות אלו, נכתב ויהי בנסוע, שנסעו בשמחה מהר ה', הרי יכול להיות שהגיע הזמן שיסעו משם, ומה החטא [שהרי אחרי קריעת ים סוף כתוב ויסע משה את ישראל, כי המצרים שטבעו בים, טבעו אותם כסף וזהב ושללו ישראל מהבזה ולא רצו להנתק משם עד שכתוב ויסע משה את העם בע"כ נגד

רצונם ואילו בהר סיני, שקבלו שם התורה שנא' עלי' יקרה היא מפנינים וכל חפצך לא ישוו בה, כתוב ויסעו מהר ה', שלכאורה הרי כונתם רצוי' שרצו ליסע לא"י, לקיים מצוות הלויים בארץ שהרי הרבה מצוות א"א לקים בחו"ל אבל בכ"ז זהו חטא, שנסעו מרצונם בשמחה מהר חורב, וזוהי פורענות - תוספת ביאור מהרב דכפר סבא] שנסעו בשמחה אבל מכאן נראה, שמכל דבר מצוה שבא לנו, שלא נמהר ליפטר ממנו להשליך מאתנו במהרה עול הדבר כמו שעשו ישראל אחרי קבלת התורה ולא כמו שאנו עושים אחרי התפלה או הדסדר שגומרים בשמחה, ובדיק בסוף יוצאים מבית הכנסת חשיבות חטא זה נראה ממה שגרר אחרי, אח"כ כתוב הפורעניות של ויהי העם כמתאוננים שממה שלא היתה להם התלהבות לתורה, רק נסעו במשחה, הביא אחריו שהתאוננו וגם אחרי שחרה בם אף ה', ותבער בקצה המחנה לא למדו מזה לקח, ועברו לחטא אחר, התאוו תאוה, ואמרו זכרנו את הדגה את נאכל מצרים חנם, ותמוה, וכי במצרים ששם גם תבן לא נתנו להם יתנו להם בשר בחנם, ולכך אחז"ל חנם מן המצוות היינו שאמרו במצרים קבלנו בשר חנם מן המצוות וכאן מקבלים בשר עם מצוות וזאת לא רצו עד דרגה כזו הגיעו, ועוד יותר שאח"כ כתוב וירא משה את העם בוכה למשפחותיו שראה שבכו על שנאסרו להם העריות כ"כ למדרגה שפלה באו, רק מפני ויסעו מהר ה' בשמחה, כתינוק הבורח מבית הספר וגם זה הוא למוד גדול לנו שאם יש לאדם איזה מדרגה ברחניות אסור לו להזניחה ולאבדה, כי מזה יוכל לרדת מטה מטה, עד כדי לבכות על שמקבלים לאכול עם מצוות ועד שהעריות נאסרו אלו שני הדברים שיש לנו ללמוד מענין זה.

במצות הדלקת נרות המקדש.

במדרש תנחומא (ר"פ תצוה, וכן במדרש אגדה, בובר, שמות פרק כז) מובא, אמר ר' חנינא סגן הכהנים, אני הייתי [משמש] בבית המקדש, ומעשה נסים היה במנורה, שהיו מדליקין אותה בראש השנה, ולא היתה מתכבה עד השנה האחרת. ופעם אחת לא עשו הזיתים שמן, וישבו להם

תאוות אדם

והאספסוף אשר בקרבו התאוות תאוה ...

וישמע העם את משה בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה כי שם קברו את העם המתאווים. (פר' בהעלתך, במדבר יא, ד-לד).

הנה בתחילת הענין כתוב (פסוק ד) ... התאוות תאוה. ומבאר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, שעיקר חטאם היה, במה ש-הם הביאו על-עצמם, את מקור-התאוה. ועוד בטרם סטה ליבם לחולל את המידה הרעה הזאת בקרבם, הם נתעוררו בזיוז-רב להביא זאת על עצמם, (כ"ה בהקדמה בספר שב שמעתא).

סיבה מסובבת, ובצידה תאוה

מובא בילקוט שמעוני (פרשתנו רמז תשלג) יכול שהיו מתרעמים על דבר שלא טעמו אותו מימיהם ? ת"ל התאוות תאוה. על המן שהיה יורד להם בכל יום היו מתרעמין, על דבר שלא טעמו אותו מימיהם וכו'. וכי מפני שלא היה להם בשר היו מתרעמין, והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו'. יכול שאכלום במדבר, ת"ל בכניסתן לארץ ומקנה רב היה לבני ראובן וגו'. אלא שמבקשין עלילה לפרוש מאחרי המקום.

הנה חז"ל "גילו" לנו, שהתאוה שהשתוללה בקרבם, באה בגלל "סיבה" מסובבת מצידם בלבד, סיבה שהם הביאו אותה על עצמם.

ומה היתה הסיבה להביא את התאוה שלא היתה להם ? מבקשין לפרוש מאחרי המקום !

האם פעם חשבנו על עצמנו, או שמא שמענו שמועה כזאת, היתכן שאדם נגוע ומסורבל בתאוות. יהיו מאלו שיהיו, והסיבה הפנימית שהביאתו לידי זה, הינה אחת ויחידה - - - רצונו המוקדם 'לפרוש' מפני רבוננו-של-עולם !

תאוה מובילה עד לעברי הקבר...

וזהו היה אף כל עיקר עונשם. שהרי למקום ההוא קרא משה בשם, 'קברות התאוה'. ולא קרא אותו בשם, 'קברות המתאוננים', או 'קברות התאוה'. כי עצם התאוה כבר בטלה מהם, הם כבר לא התאוננו... וכבר לא התאוה... [מעצם יראת-החטא, ויראת-ה' - דברי רבי עזריה פיג'ו, בספרו 'בינה-לעיתים']. ועתה, על עצם התאוה הם נענשו, והיא הולכתם לעברי פי פחת.

ואף היא, כלומר, התאוה עצמה, נקברה יחד עמהם. ולא נותר ממנה מאומה.

ויעוין עוד בספר שערי-תשובה לרבנו יונה (שער הראשון מאות ל ואילך) איך התאוה עצמה מוליכה את האדם עד לשעת הדין העתיד. הנה כאן מצינו מפורש, שהיתה זו התאוה ש...קברה אותם עמה.

ויפלא לנו, שבתוך כל ענין הסיאוב מן המן, והתאוה אל הבשר, כתבה התורה שהיו בוכים למשפחותם. ובילקוט

הכהנים בפחי נפש. ואמר ר' חנינא [סגן הכהנים], אני הייתי בבית-המקדש, ומצאתי את המנורה דליקה יותר ממה שהיתה דליקה שאר כל ימות השנה. ראה מעשה נסים, לכך אמר הקב"ה לכהנים: 'הם' ידליקו את המנורה, ו'מאורי' תדליק המנורה.

והקושיא שבזה, כבר הקשה הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל (שו"ת אמרי יושר, חלק ב סוף סימן קכה), דהא איכא מצוה להיטיב ולהדליק את הנרות בכל יום ויום, והאיך קיימו מצוה זו, כשהמנורה היתה דלוקה בכל השנה ?

ומובא שהגאון רבי חיים סולובייצ'יק זצ"ל תירץ, שהמצוה במנורה היא בעצם היותה דלוקה ולא במעשה-ההדלקה. ולכן שפיר כאשר הנרות דלוקים, אף ברציפות של משך כל השנה כולה, נחשב לקיום המצוה שבה.

בספר ליקוטי יהודה (פר' תצוה) מובא כך: הגאון רבי חיים סולובייצ'יק זצ"ל אבד"ק בריסק היה בעיר ורשא, וכשהתראה עמו כ"ק אא"ז מרן האדמו"ר זצ"ל מגור, שאלו לו הרה"ג רבי חיים זצ"ל, הלא הדלקת המנורה מצוות עשה להדליק בכל יום, ואיך ביטלו כל השנה ממצוות עשה ? והשיב לו, דאיתא, שאם מוסיף בשבת שמן לנר דולק, חייב משום מבעיר, אפילו טיפה אחת. וא"כ היה יכול להוסיף טיפה אחת שמן בכל יום, ויקיים בו מצוות הדלקת המנורה. וגם נעשה בו נס שהיה יכול לדלוק כל היום מטיפה אחת, ונתנית השיעור להמנורה, אינו מעכב בדיעבד, ועיין עוד.

הוויה עצמית

והקרבת את הלויים לפני ה' ... והניף אהרן את הלויים ... והיו לעבד את עבדת ה'. (פר' בהעלתך, במדבר ח, י-יא)

הנה אצל בני קהת, הטעם הנקוד בתיתב 'והיו' - 'זקף גדול'. ומשמעות הטעם בא ללמד, שזאת היא תיבה בעלת משמעות נפרדת מכל המשפט הכולל.

ומבאר הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, לפי שמתחילה צריך האיש הלוי להיות בבחינת - 'והיו'. כלומר, בהכרה ברורה, באותה הידיעה הנחוצה ביותר, לכל אדם ואדם על-אדמות "מה-חובתו-של-האדם-בעולמו", (דברי הרמח"ל, בתחילת הספר מסילת ישרים). ועם הכשירו את עצמו, שיהיו מעשיו ראויים, על ידי אופן זאת העבודה, או אז יוכל ללכת בדרכו לעבוד את העבודה, באותה המתכונת הראויה לו בעבודת-ה'.

יסוד זה מצינו בספר העיקרים (מאמר ב סוף פרק ל) שאלו את החכם אם יודע את 'מהותו' של הרבש"ע ? והשיב: אילו ידעתי הייתי. כלומר, בכדי להבין את מהותו ית', עליו להיות "שייך" אל הווייתו ית"ש. ומפני שזה לא יתכן לאדם הנברא, המשולל מידיעה ומהשגה מיכולת בוראו. אבל עדיין כפי אשר יגדיל וישיג לפחות בשכלו ובדעתו את הידיעה בו ית', כך יגדיל את ההכרה בפנימיותו ובמהותו ית"ש.

אבל לענין עצם הוויית מציאותו ית"ש, מבואר בזוהר הק' (משמעות דבריו בפרשת אחרי) קב"ה ישראל ואוריתא חד הוא. כי התורה וישראל שקיבלוה, המה מציאות-אחת עמו ית'.

והאיך ניתן לנו להבין דבר-והיפוכו ? דבר שהינהו כל-כך סותר ?

אלא, שעל אותה הגדלות, זו שעליה הקב"ה מגלה זה-עתה על משה רבנו, באומרו לפניהם את כל-שבחו של משה - שלא בפניו (רש"י), **אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט.** עלינו לידע, מהתורה הק', כי יש אחרי כל-זה מעלה וגדלות, הרבה יותר גבוהה מהנאמר לפניכם. וגדלות זו נמדדת בפי-ה', וניתנת להיאמר אך ורק מפי-ה', ולא תוכלו לאמוד אותה מדעתכם. והגדלות הזו, - היא הענווה.

לתקן מהלכי הנפש - אחר השכל, להעלות את הנפש - למעלה מן השכל

ואכן, רבנו ישראל מסלנט זי"ע כותב (בספר אור ישראל מאמר ל, לפני ההערה שבאמצע המכתב), לאחר שביאר את ענין 'כבישת-היצר', ואת ענין 'תיקון-היצר'. עוד עמד לבאר, את ענינו של השכל התכליתי, לעומת כוחות-הנפש העראיים והחולפים. הוא מוסיף לעמוד על מהות תיקון-היצר, שיש בה שני מינים. האחד, תיקון הכוחות-הנפשיים, אשר לא יכספו אלא רק אל הטוב הנדרש על פי שכל הישר. והשני, להעלות את הכוחות-הנפשיים למדרגה נישאה אף למעלה מאת אשר יקיף השכל האנושי.

ענווה, גבוהה מהיקף השכל האנושי

והוא מוסיף וכותב, וכמעט כל יסוד מדת הענווה היא בחינה למעלה משכל אנושי. כי משה רבנו העיד עליו הכתוב, והאיש משה ענו מכל האדם וכו'. והוא היה גדול ונעלה על כל בני דורו. ואמרו רז"ל (נדה ל:): "ואפילו העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" ע"ש. הכל דבר שאין השכל מחייבו, ומאין תיוולד כל אלה, הלא כל כח קניית המדרגות והמעלות תלוי בשכל האדם, ואיך יעלה למעלה משכלו. עיין שם עוד בדבריו.

ולכאורה, הוא אשר אמר רבי יוחנן בגמ' (מגילה לא.): "בכל מקום שאתה מוצא גבורתו (- גדלותו, נוסח הסיפורים) של הקב"ה, שם אתה מוצא ענותנותו". כלומר, כאשר מגיעים כבר אל דרגת 'הגדולה', ובפרט כאשר היא 'גבורה' (- כגירסת הגמרא), שם, המצא תמצא הענווה, שהיא המדרגה שנמצאת בגדולה הגבוהה.

דרגות הנבואה, נביא-שלכם, ועבד-ה'

עוד נדקדק בלשון הכתוב, שהקב"ה מבדיל בין משה רבנו לבין שאר הנביאים, אשר להם ה' קורא, 'נביאכם' ה' במראה אליו אתודע. הנביא - הוא שלכם, הוא על-פי דרגתכם. הנביא הוא כמו גדול-הדור, שהוא מתאים להיות לפי אותו הדור (עיין גמ' ערכין יז.). אלא, שהקב"ה, אל כל אלו, במראה ובחלום נועד ומדבר עמהם. יען, כי הם נביאים שלכם.

אבל משה רבנו, ברוממות מעלת הנביאות שלו, הוא נקרא

שמעוני (רמז תשלה) מובא, **היה רבי נהוראי אומר מלמד שהיו מצטערים. בשעה שא"ל משה לפרוש מן העריות, בוכה למשפחותיו. לפי ש'גבה-ליבם-בחטא', נזדווגו משפחות משפחות, והיו אומרים את הדבר ברבים. איש לפתח אהלו. מלמד שהיו ממתינים למשה עד שיצא מפתח בית-המדרש, והיו יושבים ומתרעמים.**

לאותה התאווה אל הבשר, היה לה 'מקור מהלך'. והוא, הפרישה מעם ה' ית"ש.

ולכן לא יפלא שמתאווה נפלו לידי גבהות-לב בחטאם ! שהינה דרגה גבוהה של בעלי-חטא. וכפי שאנו יודעים שישנם דרגות ומעלות בתורה ובמצוות, ומזה נפלו לבכות בכי ציבורי נרחב, לא במעמד הר-סיני ששם ניתנו להם איסורי-עריות, אלא זה עתה בתקוף עליהם יצרם בעוז ובעוצם השתוללות התאווה שבקרבם, הם בכו המה על המצוות שניתנו להם לפרוש מן העריות.

גדולת הענווה

והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. (פר' בהעלתך, במדבר יב, ג)

הנה, התורה כתבה את המציאות. משה רבנו הוא עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה.

כאשר נחזור על הנאמר בכתוב, נשתומם עד מאד, אבל בל יעלה על דעתנו שיש בתורה הק' איזו מילה או אות או נקודה, אשר יש בה מן הגוזמא ח"ו. מה שכתוב כאן, זהו בדיוק כפי שכתבה התורה לא תגנובו וכו' וכו'.

ואולם שונה הנאמר בכתוב שלפנינו מהאמור בלאו שלא תגנובו, למשל. כי כאן נוכל ללמוד את הכתוב הזה, מכל המעשה שאירע ומכל יתר הכתובים שלפנינו.

ראשית. כתוב על משה רבנו, שהוא ענו מאד. והנה, ענו זהו 'מדרגה' ב'שפלות', מהו הכוונה 'מאד'. עד היכן ?

ויתכן, שהענווה כשלעצמה, היא ללא סוף. כלומר, אין איזה גבול למידה זו, שרק בזה הוא ענו, ויותר מזה, הוא להיפך ח"ו. אלא עצם הענווה - היא מאד.

ואמר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל בשם המשגיח רבי ירוחם ממיר, על דברי הגמ' (חולין פט.). על הכתוב (דברים ז, ז): לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו'. אמר להם הקב"ה לישראל: חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטין עצמכם לפני. נתתי גדולה לאברהם, אמר לפני (בראשית יח, כז): ואנכי עפר ואפר. למשה ואהרן, אמר (שמות טז, ז-ח): ונחנו מה. לדוד, אמר (תהלים כב, ז): ואנכי תולעת ולא איש. ושאלו: האם יתכן מעלות נוספות בענווה ? ואמר לו בזה הלשון: כשם שאין גבול ליחודו ית', כך אין גבול לאחדותו.

הבה וניווכח, זה-עתה, מהי הענווה ?

ונתבונן, כאשר מצד אחד, האיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. ומצד שני, עוד אמר ה' עליו: לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט וגו'.

משפט ישראל על לבו

כפי שכל "משפט" בני ישראל היה תדיר "על-לבו", בלבשו את חושן המשפט, ככתוב (בפר' תצוה, שמות כח, ל): ונשא אהרן את שמות בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד.

אבל זה-עתה, הוא כבר איננו יכול לרפאות אותה. אף כי אחיה הוא, ובגלל עונשה, הוא חש, שנאכל חצי בשרו, (פירוש ראשון ברש"י).

לכן מה שהוא לא ראה את מראה 'השלג' בצרעת מרים, לפי שהיא באמת לא היתה זקוקה לראייתו להיטהר מצרעת מחלתה. מאחר שלא היה זה אצל 'צרה-רעה' ככל צרעת הבאה על חטאים ועוונות מסוימות, אלא היה עליה רק נזיפה מאת ה', ועל כן לא היה בה מראה כשלג לעיני הכהן המכפר להם.

אחות, נחשבת כמו מת

והיות ודינה היה, לנהוג בריחוק, כמו המצורע. ובזה היה די כדי להחשיבה, כ...מת.

כנאמר בבקשת אהרן מאת משה רבנו, שיתפלל על מרים אחותם, **אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו**. והבקשה נסובה, על-כך שהיא נחשבת כמו מת, לגבי טומאת-מת. מה מת מטמא בביאה, אף מצורע מטמא בביאה (רש"י שם). עד כדי כך, נורא ואיום, היא נחשבת כמו מת לטמא בטומאתו. ויאכל חצי בשרו, אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת (רש"י שם) היא אחותך. וכאשר היא כמו מת, אז גם אתה בחציך מת כמותה.

אבל הקב"ה אומר אל משה, שהדיבור שלה, נחשב, לכל-הפחות, כמו שאביה ירוק ירק בפניה הלא תיכלם שבעת ימים. עד כדי כך נחשב עונשה של מרים המצורעת. האבא שלה בשמים, הקב"ה, - ירק בפניה... הלא תכלם !?

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה'.
(הפטרת פר' בהעלתך. תרי עשר, זכריה ב, יד).

הנה עתיד כה מרומם כתוב כאן, שממוקד בירושלים, וממנו נלווים כל הגויים לחפש את המעלות. והמעלות המה כה רבים, עד כי יהושע הכהן הגדול, ישיג ויגיע אל מעלת המלאכים העומדים.

ואל מי נאמרה נבואה זו ?

אל בת ציון.

ומבאר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל שהמדובר אל אלה שנולדו מכח ציון, ירושלים בבנינה השלימה, 'מגדלת' בני-ציון כה יקרים, עד כי בת ציון תגיע לידי המעלות הגבוהות הללו היעודות בה.

בפי ה', עבדי משה. הוא בכלל לא נקרא כאן בשם, נביא. הוא נקרא עבד-ה'. בכל ביתי נאמן הוא. הוא עבד, הנאמן יותר-מכל, בכל בית-ה'.

אין סולם-מעלות להכיר את הענווה...

אהרן ומרים לפתע שומעים דברים חדשים...

ממש כמו רבי חנינא בן דוסא בעת שהיה תלמידו של רבי יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של ריב"ז, ביקש ממנו לבקש רחמים על בנו שיחיה. הניח ראשו בין ברכיו וביקש עליו רחמים וחיה. אמר רבי יוחנן בן זכאי, אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו, לא היו משגיחים עליו. אמרה לו אשתו, וכי חנינא גדול ממך ? אמר לה, לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך, ואני דומה כשר לפני המלך, (גמ' ברכות לד:). הנה גם היא שומעת לפתע דברים חדשים... כמו אהרן ומרים. והם נוכחים, כי הדברים הללו, הם באמת יותר גבוהים מכל המעלות שהיו יכולים למוד ולישוב אודותם עד כה.

כי את כל המעלות ניתן לנחש ולדמיין, באשר לפחות ידוע בחכמה, האין ניתן להשיג מעלה זו או אחרת. אבל את הענווה, זו השוכנת ברום המעלה, עליה בלתי ניתן בכלל לחשוב אודותיה... כי היא נמצאת למעלה מן הכל, ואין בנמצא שום סולם-של-מעלות, לעלות ולטפס ולהגיע, עד אל הענווה, כמובן...

מראה הכהן

... והנה מרים מצורעת כשלג ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת. (פר' בהעלתך, במדבר יב, י).

צריך להבין, מדוע בעת שפנה אהרן לראות את מרים, לא כתוב שמצאה מצורעת 'כשלג', כפי שהעיד הכתוב עליה בתחילה שהיתה באמת מצורעת - כשלג. ואילו כאשר פנה אליה אהרן, כתוב עליה רק, והנה מצורעת !

ראייה לתוכם

ומבאר הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, שכחו של אהרן הכהן בראיית הנגעים כפי הכתוב עליו פעמים רבות (בפר' תזריע): וראה הכהן. וכן: לכל מראה עיני הכהן. היה מכח מעלת מידתו, שהיה "אוהב-שלום-ורודף-שלום", והיה משים ברכה ושלום בינותם בהקרבת קרבנותיהם, ובעשות להם כפרה, וריצוי ישראל לפני אבינו שבשמים. לכן, רק לאהרן הכהן ניתן הכח הנקי והמזוקק להביט בעוצם מראה נגיעה של ישראל, כח שבו ניתן שיאה "רואה" בהם את שורש המחלות המביאות למחלות הצורות הללו, כדברי הגמ' (ערכין טז. ואילך) על אלו סיבות הנגעים באים.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בהעלותך תשע"ט

ויש להוסיף בזה עוד, דמדין זה דאין היחידים עושים את השני, אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון, הוינן דהקרבת הפסח שני מצטרף להקרבת הפסח הראשון, ומהאי טעמא בעינן שיהא הפסח נעשה בראשון, דאז אפשר שהקרבת הפסח שני, יצטרף להקרבת הפסח ראשון, ולפי זה הרי בודאי חשיב שהפסח שני נעשה 'בתוך' בני ישראל, ושפיר נענו הטמאים גם בשאלתם שיהא נעשה 'בתוך' בני ישראל.

ויחי בנסוע הארון וגו' (י, ל"ח).

הנה פרשה זו יש לה סימניות של גו"ן הפוכה לפנייה ולאחריה, וברש"י הביא דברי הגמ' בשבת דף קט"ו ע"ב, הטעם שנכתבו הסימניות, לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות. והרמב"ן חוסף בזה, שההפסק הוא כדי שלא יהיו שלש פורעניות סמוכות זו לזו, ונמצאו מוחזקים בפורענות.

והנה בגמ' בשבת שם, הוא מחלוקת תנאים בטעם הדבר, דמה שהביאו רש"י והרמב"ן הוא דעת רשב"ג, אבל דעת רבי שם הוא דלא מן השם הוא זה, אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו.

ונראה דלפי דברי הרמב"ן שטעם ההפסק הוא כדי שלא יוחזקו בפורענות, יש לומר פלוגתתם היא לשיטתייהו בדין חזקה, דהנה בגמ' ביבמות דף ס"ד ע"ב תניא, מלה הראשון ומת, שני ומת, שלישי לא תמול, דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר שלישי תמול, רביעי לא תמול, הרי דנחלקו בדין חזקה, דדעת רבי דחזקה הוא בשתיים, ודעת רשב"ג דחזקה הוא בשלוש, וא"כ נמצא דלדעת רבי לא יהני ההפסק דפרשה זו, להפסיק בין הפורעניות שלא יוחזקו בפורענות, דהרי גם בשתיים נעשים מוחזקים לפורענות, ורק רשב"ג לשיטתו דבשתיים לא הוה חזקה, מועיל הפסק פרשה זו להיות הפסק שלא יוחזקו בפורענות לשלושה פעמים.

ויחי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ח' ויפוצו אויבך וינסו משנאיך מפניך. (י, ל"ח).

ופירש רש"י, וינסו משנאיך, אלו הרודפין שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל, שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר ומשנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד. וצריך ביאור מה השייכות של תפילה זו כנגד שונאי ישראל, בעת נסוע הארון.

ונראה לבאר, עפ"י דברי הגמ' בר"ה דף ג' ע"א, על הפסוק בפרשת חוקת, 'וישמע הכנעני מלך ער, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן ונסתלקו עניי כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל, ומבואר שבעת סילוק הענן, סבורים שונאי ישראל שאפשר להלחם בישראל.

ולפי זה יש לומר, דהנה בעת נסוע הארון, היה עמוד הענן מתקפל, וכמו שכתב רש"י לעיל בפ"ט פסוק י"ח, שכיון שהיו

ויחי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו'. למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ח' במועדו בתוך בני ישראל. (ט, ו').

הנה בשאלת הטמאים 'למה נגרע', מלבד השאלה על עצם הקרבת קרבן פסח, נכלל גם עוד שתי שאלות, שהקרבתם תהיה 'במועדו', ו'בתוך' בני ישראל, וכמו שכתוב 'למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ח' במועדו בתוך בני ישראל'. והנה על עצם הקרבת הקרבן פסח, נענו בזה שנתחדש להם זמן של פסח שני, אבל על מה ששאלו למה נגרע שיהא זה 'במועדו' ושיהא 'בתוך' בני ישראל, על זה לכאורה לא נענו, דהרי מקריבין בזמן אחר, ובנפרד מכל בני ישראל.

והנה על מה ששאלו שיהיה זה במועדו, נראה דיש לומר בזה, דהנה נתייחד יום י"ד אייר, שהוא יהיה זמן ההקרבה של פסח שני. והנה אמת דכן הוא הגזירת הכתוב, ד"ד אייר הוא זמן דפסח שני, ואין צריך ליתן טעמים בזה, אמנם נראה דיש לומר בזה, על פי דברי הגמ' בסנהדרין דף י"ב ע"ב, גבי חזקיה מלך יהודה, שעובר ניסן בנים, דמסקינן בגמ' שהיה כיום שלוששים של אדר, ואמר שמואל, דאין מעברין הואיל וראוי לקבעו ניסן, ומבואר דמשום שראוי תחודש להיות ניסן, הוא חשוב כניסן, שלא לעבר את השנה.

אשר לפי זה יש לומר, דהוה הטעם דדוקא יום י"ד באייר נקבע לזמן הקרבת קרבן פסח שני, דהואיל וראוי לקבעו ניסן, שהרי אם יעברו בית דין את השנה, יהא נעשה חודש לחודש ניסן, נמצא דאייר ראוי לקבעו ניסן, ועל כן יש לומר דמישך שייך לניסן, וחשיב יום י"ד שלו, כיום י"ד בנים, ולכן קבעה תורה יום זה למועד להקרבת קרבן פסח שני.

ולפי זה נראה, דמהאי טעמא יש לומר דגם חשיב 'במועדו', דכיון דמה שנקבע יום זה שיהיו מקריבין בו הוא משום תחודש זה מישך שייך לניסן, א"כ ע"ז נחשב שהוא מקריב ב"ד ניסן, וא"כ חשיב שמקריב 'במועדו', ונמצא דנענו הטמאים במשאלתם להקריב קרבן ח' 'במועדו', דעיקר הזמן של קרבן פסח הוא ב"ד ניסן, וי"ד אייר יש לו בחינה שהוא חשוב י"ד ניסן.

והנה על מה ששאלו שיהיה זה 'בתוך' בני ישראל, נראה לומר עפ"י מה דאיתא בגמ' בפסחים דף פ' ע"א, ונפסק ברמב"ם פ"ז מחל' קרבן פסח ח"ד, מימרא דרב, דאם רוב ישראל לא הקריבו את הפסח בראשון, וכגון שהיו רוב הקהל זבים, וטומאת זיבה לא הותרה בציבור, אין היחידים מביאין בפסח שני, וז"ל הרמב"ם שם 'שאין היחידים עושין את השני, אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון.

אשר לפי זה נמצא, שכל דין הקרבת פסח שני, הוא רק אם רוב ישראל הקריבו את הפסח בראשון, מעתה יש לומר דלכן שפיר נחשב הקרבת פסח שני, שהיא נעשית 'בתוך' בני ישראל, דאינה נעשית רק אם גם ישראל עשו את הפסח בראשון.

ישראל נוסעין, היה עמוד הענן מתקפל, ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה, והוא ענין נשגב, ועיין בזה בדברי הגר"א, מעתה יש לומר דכשם שבעת שנסתלקו ענני הכבוד במיתת אהרן, סבר הכנעני מלך ערד שנתנה רשות להלחם בישראל, כן יסברו שונאי ישראל בעת נסוע הארון, שגם אז הענן מתקפל, לכן התפלל משה בעת נסוע הארון, שיפוצו אויבך וינוסו משנאיך.

והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה. (י"ב, ג.)

וצריך ביאור למה נכתב ענין זה שהוא עניו מאוד מכל האדם כאן. וברמב"ן כתב שהוא להגיד כי ה' קנא לו בעבור ענותנותו כי הוא לא יענה על ריב לעולם, ור"א מפרש ואמר כי הוא לא היה מבקש גדולה על שום אדם ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי על אחי והם חוטאים שמדברים עליו הינם.

וברמב"ם סוף הלכות מומאית צרעת כתב ז"ל והוא לא היה מקפיד על כל אלו הדברים שנאמר והאיש משה עניו מאוד. ומשמע מדברי הרמב"ם דזהו הטעם שנכתב דבר זה כאן, לומר שמשה לא היה מקפיד על זה.

ונראה לומר בזה בעוד אופן, דהנה רבנו חיים מוואלוז'ין כתב ברוח חיים (ריש פרק א' דאבות), דהטעם דאצל משה הייתה שכינה מדברת מתוך גרונו, מפני שנזדכך אצלו הגוף כל כך, עד שלא היה חוצץ ומפסיק כלל הארת הנשמה כשהיה בעולם העליון לכשהיה בגוף, וזה היה מפני רוב שפלותו וענותו, שחשב

עצמו כאלו הגוף אינו, ואמר ונחנו מה, ולכן אמר השכינה מדברת מתוך גרונו של משה, מחמת שלא היה הגוף מסך מבדיל, הייתה שכינה מדברת מתוך גרונו ממש. והוסיף שם ברוח חיים עוד, דמה שאהרן ומרים דברו במשה, הוא מפני שחשבו שאצלם גם כן נזדכך החומר כמו במשה, ולכן אמרו הרק אך במשה דבר, כלומר לא בו בלבדו השכינה מדברת מתוך גרונו בו ממש, הלא גם בנו דבר, חשבו שגם נבואתם במדרגה כזו, והשיב להם הקדוש ב"ה אם יהיה נביאכם ה' וכו', לכן אמר להם כאן, שאל ידמו שהנבואה שלהם במעלה גבוהה כל כך כמו של משה וכו', וכל זה זכה מחמת רוב ענוה שהיה בו שהיה הגוף נחשב אצל כדבר מה.

הנה מבואר מדבריו דהטעם דדברו אהרן ומרים במשה, הוא מפני שחשבו שנבואתם היא במדרגה ובמעלה גבוהה כל כך כמו של משה, אבל האמת שאינו כן, והטעם דרק אצל משה הייתה הנבואה במדרגה ובמעלה גבוהה של שכינה מדברת מתוך גרונו בו ממש, משום רוב ענוה שהיה בו.

אשר לפי זה מבואר היטב למה הזכיר הכתוב כאן את ענין ענותנותו של משה, דהתשובה שהשיב הקב"ה לאהרן ומרים היא שנבואתם אינה באותה מעלה גבוהה כמו של משה, והטעם שרק משה זכה לנבואה במדרגה ובמעלה זו של שכינה מדברת מתוך גרונו, שלא זכו נביאים אחרים, הוא מפני רוב ענותנותו, לכן הזכיר הכתוב את ענין ענותנותו של משה, שבזה מקדים את הטעם למה משה רבנו זכה לנבואה במדרגה זו, ולכן הוא חלוק מאהרן ומרים.

מוציא אסירים בכושרות

מתוך דברים שנאמרו בכינוס לשדכנים שע"י ארגון 'בלב אחד' – ר"ח סיון תשע"ט

הענין שלשמו הכינוס החשוב, הוא דבר גדול ונחוץ עד מאוד, קול דמי אחינו ואחיותינו צועקים אלינו, חז"ל אומרים, אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, התורה אומרת (בראשית ב', י"ח), לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, זה לא טוב, המצב של כל אלה הזקוקים לעזרה של אחרים, הוא לא טוב, והענין הזה, קרוב להיות נכלל בלא תעמוד על דם רעך, הוא צועק אלינו, אם הוא צועק בקול, או שהוא צועק בקול דממה, אבל הצעקה נשמעת לכל לב מבין ומרגיש, צעקה עצומה, וכל מי שיכול לעזור להם, אסור לו לעמוד מנגד, וצריך לעשות בכל היכולת, לנסות עוד פעם ועוד פעם, וגם אם רואים שזה לא מצליח פעם או פעמיים או אפילו כמה פעמים, לא להרפות, לא להחלש, ולא להתייאש, כי קץ שם לחושך, וכל זה מכלל עבודת הקודש.

כתוב בגמ' בסוטה (דף ב' ע"א), אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר, אלוקים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות, ומפרש רש"י, מושיב יחידים ביתה, אדם יחיד ואשה יחידה, ומזווגן יחד ומיישב מהן בית, וזה הפסוק מקיש ליציאת מצרים, שכלו שיציאת מצרים, היה הוצאת אסירים, שישראל היו אסירים במצרים, כמו שאומרים בתפלה בשחרית מוציא אסירים, כך לזווג איש ואשה, הוא הוצאת אסירים מבית האסורים.

כל אחד צריך לבנות בית, כך הקב"ה ברא את העולם, לא תוהו בראה לשבת יצרה, ואיש ואשה כל אחד הוא יחיד, והשם מושיב אותם יחד לבנות בית. ואמנם זה שניו הטבע לקחת שני יחידים שישבו יחד, אבל זה רצון ה'.

כל אחד מהם, הוא בבחינת אסיר, וצריך להוציא ממסגר אסיר, וזה קרוב להיות נכלל במצוה של פדין שבויים. ולכן, דבר חשוב מאוד הוא ההתאספות יחד לזירוז בענין הזה, ולטיכוס עצות וחיפוש אחרי דרכים מועילים.

אנו בימים של לפני מתן תורה, כתוב בחז"ל (סוטה דף י"ד ע"א), תורה תחילתה גמילות חסדים, וסופה גמילות חסדים. עוד אומרים חז"ל (אבות דרבי נתן פ"ד), שהקב"ה נעשה שושבין לאדם וחווה.

כתוב בגמ' בשבת (דף קי"ט ע"ב), כל האומר ויכולו, כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה שמים וארץ. ואף אנו נוכל לומר על דרך זה, מי שעוסק בענין זה, כביכול, נעשה שותף למושיב יחידים ביתה.

הוראה אחת לעסקנים בדבר, כתוב במשנה באבות (פרק ב'), וכל העוסקים עם הציבור, יהיו עוסקים עמהם לשם שמים, ושמעתי מפה קודש אבי מורי זצ"ל בשם רבי ישראל סלנטער זצ"ל, שנאמר בזה כלל לעוסקים בצרכי ציבור, שבעסקי הציבור, הרי שהכונה אם לשם שמים או לשם נגיעות, משפיעה גם על אופן וצורת הפעולה, ואינו דומה הצורה של פעולה הנעשית לשם שמים, מצורת פעולה שנעשית לשם נגיעות, ועל זה אמר התנא, כי העוסקים עם הציבור, יהיו עוסקים לשם שמים, שגם אם כוונתם האמיתית אינה לשם שמים, אבל שלכל הפחות, צורת ההתעסקות ואופן הפעולה, יהיו נעשים בצורה ובאופן של לשם שמים, ולא באופן של פעולה הנעשית לשם נגיעות. ויהי רצון שחפץ ה' בידכם יצליח.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק בישיבת "עמרת שלמה" – קרית הישיבה

את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון

5703353@gmail.com : ניתן לקבל את השיעור במייל (מס' חדש)

5703353@gmail.com : ניתן לקבל את השיעור במייל

הארה מוסרית

משיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

מהר סיני? עד כדי כך שחז"ל דרשו (שבת, שם) ש'סרו מאחרי ד'!! ועוד יש להבין הרי במעמד הר סיני ניתן להם רק עשרת הדברות, ושאר מצוות ופרשיות התורה ניתנו אחר כך במדבר על ידי משה רבנו עליו השלום, אם כן למה יסברו לחשוש שמא ירבה להם מצוות?

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו

והנה מצינו בתורה בפרשת "מתן תורה" אודות הציווי שנאמר למשה רבינו עליו השלום (י"ט, י.) 'ויאמר ד' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר" אמנם אמרו חז"ל שמשה רבנו הוסיף יום אחד מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו. (שבת פ"ז.) ובתוספות שם ביארו שזה כלול בכלל ש'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו" מצינו כאן שאף שעיקר הציווי היה לימי הגבלה של שני ימים, הרי זכו כלל ישראל מאז ולכל הדורות לעוד יום נוסף. כיוון שהיה כאן 'דרך שאדם רוצה לילך' ואפשר לומר שהוא מקנייני התורה כפי המובא במסכת אבות 'שומע ומוסיף'. לפי זה אפשר להבין שבעת היות עם ישראל למרגלות הר סיני, ששם זכו לקבל מפי הקדוש ברוך הוא, אין הכי נמי ש"בהעלות הענן" – "על פי ד' ייסעו" אך הרי למדנו ממשה רבנו קודם מתן תורה, שבכלל מידותיה של תורה, שאפשר לבקש להוסיף להישאר שם עוד, וכשם שלפני מתן תורה זכו ליום נוסף, כך היו יכולים לבקש יום נוסף של "קרבתנו לפני הר סיני" שמכוח זה 'נטהרו מזוהמתו של נחש', שבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ובזה יבואר הטענה שהיה עליהם עד כדי כך שנהפך ה'ויסעו מהר ד' ל'סרו מדרך ד' וזה מוגדר כ'פורענות' כמו שהרמב"ן פירש שהחטא הזה של הסרת הלב מהר סיני, גרם להם את חטא המרגלים, שנענשו להתעכב במדבר עוד ארבעים שנה, ולעיתיד חורבן בית

פרשה מופלאה וגילוי נפלא מצינו בתורה בפרשת בהעלותך והוא שעל המקראות שעל המקראות 'ויהי בנסוע הארון ובנחה יאמר' נכתבו בתורה מלפניו ולאחריו סימנים 'נונין הפוכין' להפריד בין פורענות לפורענות וכו' וכתב על זה הרמב"ן: "ולא פירש לנו מה הפורענות הזו שהוצרך להפסיק בה כי לא נזכר כאן בכתוב פורענות קודם ויהי בנסוע, ולשון הגמרא (שבת קט"ז:) פורענות ראשונה דכתיב ויסעו מהר סיני, מלמד שסרו מאחרי ד' ובמדרש (תנחומא הובא בתוספות שם) שנסעו מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצוות וזהו 'ויסעו מהר ד', שהייתה מחשבתם להסיע עצמם משם שהוא הר ד'. וזהו פורענות ראשונה וקרא החטא פורענות אף על פי שלא אירע להן ממנו פורענות ושמא אלמלא חטא זה היה מכניסים לארץ מיד". עד כאן לשון הרמב"ן.

'בורח מבית הספר' או מייחל ומשתוקק

בוודאי שהעניין מצריך תוספת הסבר, הרי ישראל נשתבחו כל כך במעמד הר סיני, כידוע מקרא שהקדוש ברוך הוא העיד עליהם 'מי ייתן והיה לבבם זה ליראה אותי ולשמור את מצוותי כל הימים' הרי כמה עלו והתעלו כלל ישראל באותו מעמד, ומבואר שאנו חוזרים ומתפללים "ישקני מנשיקות פיהו" (שה"ש א. ב.) ומפרש רש"י 'מחלים אנו פניו לקיים דברו להופיע עליהם עוד, לבאר להם סוד טעמיה ומסתרי צפונותיה' ואיך אפשר שיאמר עליהם שהיו בבחינת 'תינוק הבורח מבית הספר'? וכן לומר עליהם "שהיו שחים שמא ירבה ויתן להם מצוות"? ועוד יש לבאר הרי נסעו מהר סיני לפי ההוראה והציווי מלמעלה "בהעלות הענן" כמפורש בפרשה "על פי ד' יסעו ועל פי ד' יחנו" אם כן מה הטענה שייכת עליהם על נסעם

המקדש. היות שמעשה זה של חוסר השאיפה לגדלות, הביאה אותם לרדת בדרגה ששוב לא היו ראויים להיכנס לארץ ישראל.

בקריעת ים סוף נסעו בעל כורחם

ואכן בעניין הזה זכינו לאורו של מרן רבי יהודה לייב חסמן זצוק"ל בספרו 'אור יהל' שחזיק דבר זה מדוגמה שמצינו במקום אחר, שהנה יש עוד מקום שהיה ציווי לכלל ישראל לנסוע משם והוא אחר קריעת ים סוף, ושם נאמר: (ט"ו, כ"ב) "ויסע משה את בני ישראל מים סוף" פירש רש"י "הסיען בעל כורחן שעיתרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו ישראל מוציאים אותם בים, לפיכך הוצרך להסיען בעל כורחן" הרי שגילתה תורה שאף במקום שיש ציווי לנסוע היה אופן שנסעו בעל כורחם והיה מקום שנסעו מיד וברצון, במקום שהיה זה עם נטייה לרצון הגוף והחומר נסעו בעל כורחם ואילו במקום שהיה זה עניין רוחני נסעו מיד וברצון, ממילא זה נחשב 'בורח מבית הספר'.

ואף שהיה בלקיחת התכשיטים והשלל ענין של קידוש השם שהרי נתקיים בזה 'אחרי כן יצאו ברכוש גדול, הנה באותו זמן משה רבנו הלך לעסוק בחיפוש אחר ארונו של יוסף ודרשו על זה המקרא 'חכם לב ייקח מצוותי אבל אצל בני ישראל על אף שהיה בזה צד של קידוש השם אבל נטיית הלב אחר הכסף והזהב כבר נחשב 'בעל כורחם' ואילו בהר סיני שלא היה בזה שום צד של נטיית הלב החומרי נסעו מיד ללא עיכוב, התורה ש'ירדה לסוף דעתו של אדם' מגדירה זאת כ'סרו מאחרי ד'. וכפי שביארנו היה בזה חסרון בכיסופים אחר השפעת הר סיני שאם היו רוצים וחפצים להשאר, היו יכולים לבקש עוד יום אחד ובוודאי היו מוליכים אותן לזכות בתוספת זו.

למה חששו מ'ירבה לנו' בהר סיני

ויש להוסיף עוד בעניין זה מה שאמרו "שמא ירבה ויתן לנו מצוות" ושאלנו הרי גם אחרי מעמד הר סיני נוספו להם פרשיות התורה ומצוותיה ולמה תלו זאת בר סיני. אמנם יש הבדל בין ציוויים שנאמרו בהר סיני, לאלו שנאמרו אחר כך

במדבר. היות שמה שנאמר בהר סיני נאמר בלשון נוכח 'אנוכי' ויאשר הוצאתיך' וכן 'לא יהיה לך' ו'כבד את אביך' בעוד ששאר פרשיות התורה והציוויים שאחר כך, נאמרו בלשון כללי, והדבר התפרש בהרמב"ן וזה לשונו: "ונאמרו כל הדברות כולן בלשון יחיד, אשר הוצאתיך' ולא כאשר התחיל להם "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" בלשון כללי, המכוון זה להזהיר כל יחיד מהם שייענש על המצוות, כי עם כל אחד ידבר ולכל אחד יצווה שלא יחשבו כי אחר הרוב ילך, והיחיד יינצל עמהם. ויבאר להם משה זאת הכוונה בסוף התורה בפרשת "אתם ניצבים".

כך היא צרות ההתגלות בקבלת התורה, שבאותה שעה שמעו שישים ריבוא כל יחיד ויחיד שמדברים עמו, והוא מצווה מפי הקדוש ברוך הוא.

ועל זה אפשר לומר את דברי חז"ל על הפסוק בשיר השירים 'ישקני מנשיקות פיהו' (שהש"ר א') אמר רב יוחנן מלאך היה מוציא הדבור מלפני הקדוש ברוך הוא ומחזירו על כל אחד ואחד מישראל, ואמר לו 'מקבל אתה את הדבור הזה, כך וכך דינין יש בו, וכך וכך גזירות יש בו וכו' והיו ישראל אומרים הן. וחוזר ואומר לו 'מקבל אתה אלוקותו של הקדוש ברוך הוא' והוא אומר לו הן. הן. מיד נשקו על פיו. ורבנן אמרי הדבור עצמו היה מחזר על כל אחד מישראל. נמצא שיוסעו מהר ד' הוא זמן ההסתלקות מן הציווי של היחיד לציווי של הכלל.

ועל חלק זה נאמר 'כתנינוק הבורח מבית הספר' שהם הסתלקו מהציווי המיוחד לכל אחד ואחד לציווי כללי.

להיזהר שלא להרגיש 'בורח אל הכלל'

והנה ההבדל בין ציווי פרטי לציווי כללי, שכאשר המצווה עושה זאת מתוך עשייה כללית, חסר בהרגשת ה'מצווה ועושה' ואמנם מעלת הצבור היא מעלה כאשר הוא מבטל את עצמיותו האנוכית עבור הכלל, אבל כאן מדובר על החלק של תחושת ה'מצווה הפרטית, עלינו להיזהר שלא להיות 'בורח אל הכלל' אלא לחזק אצל עצמנו את ההרגשה של 'המצווה היחיד', שזו היא מעלת 'קרבנו לפני הר סיני'.

הגליון מוקדש לרפואת

מנחם בן לאה

גליון רי"ד פ' בהעלתך

י"ב סיון ה'תשע"ט

רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

ימי חייו ירגיש את עצמו בבחינת תלמיד. בשאיפה ללמוד עוד ועוד.

וזהו מאמר בן זומא בפרקי אבות ד', איזהו חכם ? — הלומד מכל אדם. רק מי שעדיין ממשיך ללמוד, כי יודע הוא חסרוננו כמה שכבר למד — הרי יש עוד הרבה והרבה להוסיף לימודים, ודרגות בתורה, ובמסור, וביר"ש.

המשתלם בחכמות חיצוניות טועה לחשוב שהגיע לידיעה

השקפה זו, אינה קיימת אצל העוסקים בלימוד חכמות חיצוניות, אצלם העמל הוא רק מתי שהתלמיד מתכוון לקראת הבחינות. ואם נבחן והצליח, והוא כבר באמת יודע את כל מה שדרשו ממנו, כגון בהנדסה, או במתמטיקה וכדומה, הרי כבר סיים חוק לימודיו, ואינו ממשיך להיקרא בשם תלמיד, כי הוא כבר גמר הכל.

מעשה בר' שלמה נתן קוטלר שהתמנה לרב בחו"ל

ומספרים, שפעם אחת שלחו מאמריקה, מקהילה אחת, בקשה לירושלים, שישלחו אליהם רב גדול בתורה, שיודע הרבה ויוכל לענות על כל שאלה שישאלוהו. ואז שלחו

ובנושא זה נפתח במילה מתוך פרשת השבוע, פרשת בהעלותך. נאמר שם "בהעלותך את הנרות", ופירש רש"י (הסבר מדוע לא כתוב בהדלקתך) שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה "מאליה". ובדאי ברור, שהמאמר אינו יוצא מידי פשוטו, דהיינו שהכהן צריך לעסוק באש ובפתילה, עד שיראה השלהבת כבר דולקת כראוי, ועולה מאליה על גבי הפתיל, כדרוש. אך, ידוע, שיש גם כוונה על דרך הרמז. והמנורה רומזת ללימוד התורה, והכהן המדליק, הוא הרב או המורה, והפתילה היא התלמיד, שיש להכניס בתוכו את אור התורה ואהבתה.

ועל זה אמר רש"י "שצריך להדליק", כלומר, צריך לעסוק בחינוך התלמיד, "עד שתהא שלהבת עולה מאליה", כלומר, עד שהתלמיד כבר יחשוק בעצמו, להתעלות, ולעסוק בתורה, אפילו בשעה שאינו תחת רבו, ובמחיצתו. כי, עיקר החינוך הוא, לבנות את האישיות של החניך.

להקרא 'תלמיד' כל ימי חייו

ומדוע חכמי התורה נקראים בדברי חז"ל בכינוי "תלמידי חכם", או: "תלמידי חכמים", הרי מדובר באנשים מבוגרים או קשישים, שעברו כבר את גיל ההתלמדות. אלא — כל

חינוכו העצמי של

האדם

מכתבי מו"ר זצ"לה"ה

מתוך הספר

'חיי יעקב'

*הכותרות אינן במקור

יום ד' בהעלותך תשנ"ה

חינוכו העצמי של האדם אינו מסתיים לעולם

שנת הלימודים מסתיימת, ימי החופש מתקרבים ובאים. אך — רק שנת הלימודים, היא מתקרבת לקיצה, אבל הלימודים עצמם, אינם מסתיימים. כי אצלנו, לימודים, אינם רכישת ידע גרידא. לימוד — עיקרו הוא חינוך. ועבודה חינוכית היא, שאיפה לעלות עוד ועוד מבחינה רוחנית. הוספת עוד מעלה נפשית, עוד מדה טובה. חינוך זה אינו מסתיים אף פעם. וגם, כאשר כבר מסיימים לגמרי את כל כתות בית הספר, הרי יש צורך להמשיך ולעמול על חינוך עצמי.

להכניס בחניך את אור
אהבת התורה כשלהבת
העולה מאליה

"בְּהֶעֱלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי
הַמִּנְחָה"

מיד ענו לה, באותן המלים, שהיא עצמה הרגיעה, רגע לפני כן, וקראו לה, סבתא יקרה! זה לא נורא, זה לא נורא, ה' יעזור, זה בקרוב יעבור, וכך נהיתה הסבתא ללעג.

ושאל ר' שלום מה קרה כאן? קודם דיברה בנחת וברגיעה, ד' יעזור, ועכשיו פתאום, כל כך רועשת ודואגת? והתשובה פשוטה, קודם — זה היה סתם ילד, ועתה זה "מאירקה שלי".

ביר"ש ודקדוק המצוות אין לסמוך על בטחון

כך, עלינו לדעת שהחינוך ליראת שמים זה "מאירקה שלי" זה דבר שאין לומר: "ד' יעזור", אלא זה בנפשנו, וכל המאמצים נשקיע בזה. הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים. על יר"ש ועל דקדוק בקיום מצוה, אין לסמוך על בטחון.

על האדם לעורר את עצמו בלימוד המוסר

ועתה נאמר: שנת הלימודים מסתיימת — עונת חינוך עצמי מתחלת! וכך אמר הלל (אבות פרק א'): "אם אין אני לי — מי לי", ופירש רבנו יונה: אם האדם לא יעורר את עצמו, מה יועילוהו המוסרים (אף אחד לא יעשה המלאכה במקומך), ואפילו אם נכנסו הדברים בלבו ביום שמעו, ישכחם היצר, ויעבירם מלבו, ולכן — לא יסמוך על תוכחת המוכיח לבדו, אלא יוסיף לעורר עצמו, בלימוד מוסר, ובהתבוננות רבה.

(המשך מאמר הלל): "וכשאני לעצמי מה אני", פירש רבנו יונה גם כש"אני לי", להשתדל לתקן נפשי בכל כחי... "מה אני"? כי גם עם כל הטורח, יגיע ויצליח להשיג רק מעט מן מעלות הרוחניות, וא"כ, ראה והתבונן, מי אני ומי חיי, כאשר אינני טורח ומשתדל!

אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו

משל לשדה זיבורית, שגם לאחר שהאדם משקיע הרבה עמל בחרישה ועיבוד הקרקע, יוציא ממנה רק כמות קטנה של יבול תבואה. אולם מדת ההנהגה של הקב"ה, שאינו דורש מאף אדם יותר ממה שאפשר לו בכחו הוא.

אך, מאידך, מי שבכחו ובאפשרותו לעסוק יותר, בעבודת הבורא, הוא נתבע, למה לא נתן כפי יכלתך.

ונסביר הדבר בתוספת העמקה. הרי כתוב (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת ד'", כלומר, שהחכמה הזאת, דהיינו יראת שמים, היא הראשית והמובחרת מכל החכמות שבעולם, וכן כתוב בס' איוב (כח כח): "הן יראת ד' היא חכמה". ואם כך הדבר, בודאי יש להתמקד ביותר, בקנין ערך יקר זה, דהיינו יר"ש.

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים

ואיך קונים יראת שמים? כבר אמרו חז"ל (ברכות לג ע"ב): "הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים". כל דבר ה' מביא על האדם, עניות או עשירות, בריאות או להיפך, אך יראת שמים הוא הדבר שתלוי רק בנו, וה' רוצה שזה ייעשה רק בכחנו.

ולכן על כל צרה שלא תבוא אפשר לומר: "ה' יעזור", או "זה לא נורא", בטחו בה', וכו', אבל לגבי יראת שמים, ח"ו מלומר ד' יעזור, ואני לא צריך כ"כ להתאמץ. כי זה ענין אבסולוטי שלי בעצמי, ואם זה שייך לי, אז אין להתרשל רק להרעיש את עצמו, למלא כל חדרי לבי בריכוז המאמץ לרכוש יראת שמים.

מעשה בר' שלום והנכד של השכנה

הביא הרה"ג ר' שלום שברוך שליט"א (זצ"ל) סיפור נפלא, שנותן לנו משל ומוסר השכל להתעורר. בהיותו אברך, ומתגורר בשכונת "שערי חסד" בעה"ק ירושלים, שיחקו שם ילדים בשכונה, בסוס וברכיבה, כגון ילד אחד הי' הסוס, ואחר הפרש וכו', ורץ ילד אחד מאירקה שמו במהירות לכיוון מדרגות הבית, ונתקל ונפל, ונחבט מצחו בחוד המדרגה, ונפתח סדק במצח, ודם נוזל ממנו. מיד רץ ר' שלום ותפש את הילד על זרועותיו, ושם מטלית רטובה על הפצע, שעדיין שותת וצובע בדמו את המטלית, וכך רץ עם הילד על זרועו, אל בית הרופא.

הנה בצאתו מן החצר, ראתהו מרחוק אשה שהיתה סבתו של התינוק, והיא חשבה שזה תינוק של ר' שלום שרץ הוא ואשתו אחריו. ותאמר הסבתא מרחוק, אל תבהלו, זה לא נורא, זה לא נורא, ה' יעזור, וזה יעבור לו לתינוק שלכם.

בינתיים, הסבתא התקרבה יותר, והכירה שזה מאירקה שלה, נכדה, אז פתחה בצעקה היסטורית: מן-איך-קה! שלי, מן-איך-קה!!! אוי לי מה קרה! השכנות, ששמעו צעקותיה,

להם אחד מבחירי האברכים בשיבת "עץ חיים" גאון גדול ובקי נפלא, ה"ה הרב שלמה נתן קוטלר, ואמנם הגיע לאמריקה, והתחיל בתפקידו.

אולם, ראשי קהילה זו היו עמי הארץ כאלו שלא היה להם מושג באיכות לימוד תורה, ויהי היום, הגיע לירושלים מכתב מראשי קהילה זו, בתלונה חריפה, למה רמיתם אותנו, המינוי של רב זה הוא מקח טעות. ולמה? כי, אנו ביקשנו רב כזה שכבר יודע הכל, והנה שמנו לב שאצל רב זה (ר' שלמה נתן) האורות דולקים בביתו גם לאחר חצות לילה, ועשינו מעקב לראות, כמה הוא עוסק בשעה מאוחרת כ"כ, (כי לא רצינו לחשוש שיש שם משחקי קלפים ח"ו), ובסוף התברר לנו שהוא יושב ע"י השולחן מול ערימה של ספרים רבים, וגם כותב שם בתוך מחברות אשר מכל זה הוברר לנו שעדיין לא סיים את חוק לימודיו, שהרי הוא עוסק בלימוד וכתובת מבחנים, כי אם זה נכון שכבר למד כל מה שצריך, למה הוא מחפש בספרי הלימוד?....

ולכן הם מחליטים לפטר את הרב!... אך — כמובן, מסכנים אלו ראשי הקהל, דלים ומדולדלים מכל מושג מה זה שקידה בתורה, הם מודמים הגברת לשפחותיה, ומודדים במהלך מחשבה של חולין. כי לא כשאר חכמות היא חכמת התורה, וחכמת המוסר יר"ש.

סיפור זה הוא בניגוד, למעשה הפוך, שאירע בעיירה אחת קטנה בפולין או בליטא, שג"כ החליטו לפטר את הרב. אך הסיבה שם היתה, בגלל שעברו כמה פעמים ע"י חלון ביתו בחצות לילה, ואפי' קצת לפני חצות, והי' שם חושך, והרי זה סימן שאינו מתמיד כראוי בלימוד התורה. אך הם לא ידעו את הסיבה האמיתית, שהרב כ"כ עני, שאין בביתו כסף עבור נרות להאיר, והוא לומד בע"פ בחושך.

גם כי יזקין לא יסור ממנה

וכל זה אמר שלמה המלך בחכמתו (משלי כ"ב) "חנוך לנער ע"פ דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה" ופירשו חכמי המוסר, שסוף הפסוק הוא הדרכה אל מה שיש לחנך נער, את הצעיר, בשנות ילדותו ונעורותו.

ואמר שיש לחנכו כך, כדי שגם כי יזקין לא יפסיק מלעסוק בחינוך עצמו, ובעבודה על עצמו, להשתלם עוד ועוד מדרגא לדרגא. ופירוש הביטוי "לא יסור ממנה" — הוא הכוונה לא יסור מלעסוק גם בזקנותו בעבודת החינוך.

פנינים משולחן רבנו הגאון רבי אברהם גנחובסקי

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת הדיד רפאל
יונה זצ"ל

פרשת בהעלותך תשע"ט

הידור או נותר

וַעֲשֵׂה פֶסַח לְה' וגו' לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עֵד בֶּקֶר וגו' (ט' י - י"ב)
איתא בקרא הלאו שלא יבוא הקרבן לידי נותר. והנה יש לדון מהו כשיש לפנינו ב' אפשרויות להביא הקרבן פסח, או טלה כחוש ובו לא יבוא לידי נותר, או מהודר שבו יתכן שיבוא לידי נותר, איזה מהם עדיפא. ולכאורה יקח הכחוש. וכך אמרו גדולי הדור שליט"א.

א. הידור או חילול שבת

הנה בסוגיא במנחות (ס"ד א') אמרינן שבשחט כחושא ולא זרק הדם ואז בא מהודרת, יניח הראשונה ויקריב המהודרת, אף שבהקרבן הראשונה יש כאן מלאכה בשבת וגם הראשונה ילך לאיבוד, וגם שימש בכלי שרת לשחיטה. חזינן דמעלת הידור עדיף מכל איסורים האלו. [וכמו כן בקרבן ציבור הבא בטומאה, ונמצא קרבן אחר מהודר יותר ולא נזקק דם הראשון, נמי לוקחים השני, אע"פ דנמצא דנכנס טמא לעזרה שלא לצורך].

ואם כן הרי נותר קילי מכל איסורים אלו, ואם כן נימא דודאי גם לענין נותר, הידור עדיף, ואם כן באופן הנ"ל יקח המהודר אע"פ דיתכן שיבוא לידי נותר.

אך יש לחלק, דהתם האיסורים כבר נעשו ובוזא לא קפדינן, משא"כ בנותר האיסור יעשה אחר כך, ובכחאי גוונא לא שרינן.

ב. עבר ושחט המהודר

הנה העירוני כאשר עבר ושחט המהודר שיבוא לידי נותר, ולא את הכחוש שלא יהא נותר, האם מורינן ליה שיעזוב את המהודר ויקח הכחוש.

וביאר הספק, מי אמרינן דהכא גרע דכבר שחט ואם יעזבונו הא יפסידנו, או דילמא כשם דחזינן דבשביל הידור עוזבים קרבן שחוט, אם כן קל וחומר שעוזבים בשביל נותר, דהרי נותר עדיף מהידור, וכמו שכתבנו לעיל שעדיף שיקח הכחוש שלא יגיע לנותר ולא המהודר שיבא לידי נותר.

ג. ספק אם יהא נותר

הנה יש לעיין מהו באופן דהכחוש ודאי לא יבוא לידי נותר, אבל בהמהודר מסופק אם יבוא לידי נותר. ונראה דגם בזה יקח הכחוש, דספק איסור דאורייתא חמירא.

קרבן אחד שיועד שיהא נותר

עוד יש לעיין, מהו אם אין לו רק הקרבן מהודר שיבוא לידי נותר, האם לא יקריב כלל קרבן פסח, או דילמא יקריבנו ואחר כך יהא אנוס.

א. פלוגתא רז"ה ורמב"ן

הנה במילה בשבת באופן שאחרי המילה יצטרך לעשות מלאכה משום פיקוח נפש, פלגי קמאי האם מותר לקיים מצוות מילה בשבת. [ואיירי בגוונא דאשתפיך חמימיה בשבת, והיינו דהוחמו חמין בערב שבת לצורך המילה ונשפכו המים בשבת, ויצטרכו לחמם מים לאחר המילה, דהרי איכא פיקוח נפש אם לא יהא מים חמין לאחר המילה].

דעת הרז"ה (שבת נ"ג א' מדפי הרי"ף) דלא יקיים מצוות מילה בשבת,

וטעמא, מכיון שעל ידי המילה יהא מוכרח לעשות מלאכה לאחר המילה בשבת לצורך פקוח נפש של התינוק, וכי תימא דאז יהא היתר דפיקוח נפש, מכל מקום הא אסור לקיים מצוה אם על ידי זה מכניס עצמו למצב שיצטרך לחלל שבת משום פיקוח נפש. [אבל ברמב"ן (שבת קל"ד ב') פליג, דבאמת שרי למול, ואחר כך דהוה מסוכן שפיר עבדינן לצורך פיקוח נפש. וקיימא לן כרז"ה (משנה ברורה סי' של"א סי"ק כ"ד)].

אמנם הרי חזינן דאף להרז"ה (שבת ז' א' מדפי הרי"ף) שרינן להפליג בספינה בערב שבת לדבר מצוה, או בתחילת השבוע אף לדבר הרשות, ולא איכפת לן דאחר כך יהא פיקוח נפש ויהא מוכרח לעשות מלאכה בשבת.

אלא יש לחלק, דהתם בספינה איירי שמפליג מערב שבת, משא"כ במילה איירי שמל בשבת, וכיון שמל בשבת עצמה סובר הרז"ה דלא ימול כשיועד שיהא חילול שבת. [ויש לומר דהחילוק בין ערב שבת לשבת הוה רק מדרבנן].

ב. מעתה בנידון דידן

מעתה בנידון דידן דקרבן פסח יהא תליא בפלוגתא רמב"ן והרז"ה, שהרי כבר מוזכר על נותר. ולמאי דקיימא לן כהרז"ה, יהא אסור להקריב הקרבן. [ואולי מכיון שעדיין אין הקרבן בעולם לא חשיב מוזהר, אבל לא נראה לעני"ד].

אך יש לומר דגם לרמב"ן לא שרינן אלא כשיהא היתר של פיקוח נפש, משא"כ בנידון דידן דלא יהא היתר. [וחילוק זה יש ללמוד מספר חידושי ש"י].

ואכתי יש לעיין מהו כשכבר שחטו אבל אכתי לא זרקו את דמו, האם לא יזרק הדם.

ג. פלוגתא מהרי"ט וריב"ש

הנה מצאנו דנחלקו ריב"ש ומהרי"ט בעובדא שנאספו כל קהל קאליר בבית הכנסת הגדולה, והסכימו והחרימו בחרם חמור, שלא יצחוק שום איש ואשה באיזה משחק [צחוק של דאוו"ש], ואדם אחד שהיו מכירים אותו שהיה בקי במשחק הלך ונתראה בפני המלך, אחר שהתרו בו שלא יתראה שם כי היו יודעים שהמלך יכריח אותו, ובאמת המלך הכריחו אותו לשחק, ואם לא היה משחק היה הורג אותו.

וכתב במהרי"ט (ח"א סי' כ"א) דחשיב מזיד ויענש, דאע"פ דהמלך הכריח אותו, מכל מקום הלך להמלך מרצון וידע שהמלך יכריחו.

אמנם בריב"ש (סי' קע"א) פליג על מהרי"ט וסובר דחשיב אנוס. [נעיין בישועות ישראל (סי' כ"א סק"א) שמביא פלוגתא הריב"ש ומהרי"ט].

ולכאורה תליא בפלוגתא רמב"ן ורז"ה, האם שרי להכניס עצמו לאנוס, וקיימא לן כרז"ה לחומרא, והרי הכא כבר מוזהר על השבועה.

ואולי הכא אסור אף לרמב"ן דרק התם התיר מכיון דיש לפניו מצוות מילה, משא"כ בהך דמלך. [ויש לעיין בישועות ישראל שם].

זריזין או הידור

הנה נחלקו התרומות הדשן והגר"א הי עדיפא זריזין או הידור. דעת תרומות הדשן (סי' ל"ה) דממתניין לקדש הלבנה עד מוצאי שבת, דהוי הידור מצוה לקדש הלבנה כשהוא מבושם ובגדיו נאים, חזינן דהידור

עדיף מזריזין. ודעת הגר"א (מובא בביאור הלכה סי' תכ"ז ד"ה במוציא)
דזריזין עדיפא, ויקדש הלבנה מיד כשיכול לקדשו.

מענה לדעת הגר"א דזריזין עדיפא, תיקשי מהך סוגיא דמנחות
הנ"ל (ס"ד א') בשחט בהמה כחושה לקרבן, ואחר כך נזדמנה
מהודרת, דלוקח המהודרת, והרי זריזין עדיפא, ואם כן נימא דעדיף
להקריב הכחושה, דכך ירויח זמן השחיטה, משא"כ אם יביא
המהודר ישתה בזמן השחיטה.

א. שלילת הזריזות רק באפס מעשה

הנה יש ליישב בבי' אופנים, חדא, דשלילת הזריזות רק שלא יהא יושב ובטל באפס מעשה, אבל אם מתחיל המצוה, שפיר דמי אף שיגמור יותר מאוחר. ואם כן אתי שפיר הכא דהא מיד פונה לקרבן השני. וכן העירני גאון אחד שליט"א.

אך העירני כנגד זה דחזינן בתוספות בשבת (ריש פרק רבי אליעזר דמילה ק"ל א' ד"ה רבי אליעזר) דלרי' אליעזר דמכשירי מצוה דוחין שבת, שרינן לקחת הסכין אצל התינוק בשבת דרך רשות הרבים, בשביל למהר המצוה. חזינן דאיכא זריזות אע"פ שאינו באפס מעשה אלא רק כדי למהר המצוה.

ב. הידור בקרבן שאני

תו יש לדון ליישב, דהידור דקרבן שאני דזה ילפינן מהקריבהו נא לפתחך, וחמירא מכל הידור דעלמא דזה קלי ואנוהו.

ג. נפקא מינה

הנה נפקא מינה כששחט הכחושה והודיעהו דעוד שעה יבוא קרבן מהודר, לדרך הראשונה לא ימתין ולדרך השניה ימתין.

וכל זה להגר"א דזריזין עדיפא, אבל לתרומת הדשן דהידור עדיפא, ימתין בכל ענין. אך אינו מוכרח, דתרומת הדשן לא איירי באופן שבוה יפסיד למפרע.

לחשוש דלמפרע נעשה איסור

הנה יש לדון האם יכול לקיים מצוה שמחוייב בה, אם על ידי קיום המצוה אגלאי למפרע שעבר על איסור.

והנה לחד גיסא לכאורה מצאנו דשרי, דהרי הבאנו לעיל הא דמבואר בהגמרא מנחות (שם) דכדי לקיים מצות הידור בקרבן, לא איכפת לן דאינו מקריב הקרבן הקודם שכבר שחטו, ונמצא דהקרבן הקודם אינו מגיע לתכליתו ולמפרע נעשה בה איסור דאגלאי דשחטו בשבת שלא לצורך קרבן.

אמנם לאידך גיסא, לכאורה ברשב"א מבואר דאיסור, דהנה כתב ברשב"א (גיטין פ"ג א' ד"ה מתנה) דהמגרש אשה על מנת שלא תאכל מצה, וניסת לאחר, איסור לה לקיים מצוות אכילת מצה, דבזה תעבור על איסור אשת איש למפרע. [הלכך דן דלא יחול התנאי, דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה, דגורם שתעבור איסור]. ותיקשי מאי שנא בהנ"ל דבעבור מצוות הידור לא איכפת לן שאגלאי שעשה איסורים למפרע.

א. יהרג ואל יעבור

אלא נצטרך לחלק, דאיסור אשת איש חמיר מכיון דהוה יהרג ואל יעבור.

אך יש לעיין מהו בנבעלה באונס לאחר הגט ואם תאכל מצה אשתכח שעברה על איסור אשת איש באונס, האם גם בזה נימא שלא תאכל מצה, אע"פ דלא יתברר שעבר על איסור יהרג ואל יעבור דהרי היתה אונס.

ב. קרקע עולם

תו יש לעיין בהאי חילוק, דלכאורה לא אמרינן בזה יהרג ואל יעבור מכיון דהיא קרקע עולם. [ומחמת הבעל צריך עיון אם חייבת לא תאכל מצה כדי שלא יתברר שהבעל עבר על איסור].

ונפקא מינה באופן דנתגרשה על תנאי שלא תאכל שום פרי, וניסת לאחר, ועכשיו יש כאן פיקוח נפש אם לא תאכלנו, מי נימא דבזה קא עברה למפרע על איסור אשת איש, ואם כן יהרג ואל יעבור, אלא דנימא כהנ"ל דהוי קרקע עולם.

אמנם האי הוכחה מפיקוח נפש לכאורה אינו ראייה, דהרי בגוונא דלא תהא קרקע עולם מאי איכא למימר, כגון שגירש אשה על מנת שפלוגי לא יאכל שום פרי, והוא נשאה, ועכשיו הוא צריך לאוכלו משום פיקוח נפש, האם נימא שיאכל. ולעני"ד זה נמי דמי לקרקע עולם, ואין בזה דינא דיהרג ואל יעבור. [א"ה. מכיון דהוה איסור שכבר נעשה למפרע].

והנה נפקא מינה נמי במי שזרק חץ על חבירו, ועכשיו יכול לרוץ אחרי החץ ולעצרו, אך בזה יהרג כי מורים שם חצים לעברו, האם מחוייב לעשות כן כדי שלא יהא יהרג בחצו, דאין לו רשות להעדיף עצמו על חבירו, או דילמא אינו מחוייב להצילו, דהשתא דמי לדינא דהנח עצמך לזרוק על התינוק דהוה שב ואל תעשה ושרינן, דהרי האיסור שעשה בזריקת החץ כבר נעשה.

ג. לפשוט ספיא דהגרע"א מהרשב"א

הנה נסתפק הגרע"א (חולין פרק כיסוי הדם, פ"א א' ד"ה מסופק) אם בקיום מצוה דלהבא חיישינן להא דיהא איסור למפרע, כגון באופן דשחט קרבן שלמים ולא זרק הדם, ואחר כך שחט את בן הקרבן [דהיה חולין]. מי אמרינן שלא יקיים המצוה דזריקת דם השלמים, כדי שלא יעבור על הלא תעשה דאותו ואת בנו, [דעכשיו שאינו זורק הוה שחיטה פסולה ואם כן אינו עובר באיסור אותו ואת בנו, אבל לכשיזרוק הדם משוי לשחיטה ראויה ועבר למפרע], או דלמא אמרינן דהשתא איכא עליו המצווה דזריקת הדם, ומה שעל ידי מצוותו יעבור על איסור למפרע, אין זה סיבה לפוטרו השתא ממצוותו.

והנה לכאורה יש לפשוט דאין לזרוק הדם, דהרי מוכח מדינא דהרשב"א דאסרינן לקיים המצוה דאכילת מצה מכיון דזה גורם למפרע איסור. וצריך לומר דדינא דהרשב"א גרע דהוה איסור חמור דאשת איש.

ד. לפשוט מהך דמנחות

אך לכאורה הא יש לפשוט הספק דאדרבה יש לזרוק הדם, דהרי מוכח מהך דמנחות הנ"ל דעבדינן המצוה דהידור אע"פ שנעשה בזה איסור למפרע.

ולזה צריך לומר דהתם בסוגיא במנחות קיל, דעבד כדין ושבת ניתנה לידחות.

והנה לפי זה לא תיקשי כהנ"ל מהרשב"א בגיטין על סוגיא דמנחות, דשאני הא דמנחות דעבד כדין דשבת ניתנה לדחות משא"כ בהך דהרשב"א דהגט היה רק בתנאי, ולהצד שלא חל הגט היה איסור לינשא לאחר. [מענה לא צריך לחלק דשאני בהא דרשב"א דהוה איסור חמור].

נזדמן לו אדם אחר להציל

הנה יש לעיין במי שחילל שבת להציל אדם, ולפני שהצילו נזדמן לו אדם אחר להציל בלא חילול שבת, האם אמרינן דאיזה שירצה יעשה.

א. ביאור הספק

הנה ביאור הספק, דכאשר שניהם לפניו ויכול להציל אחד, אמרינן איזה שירצה יעשה, אבל הכא שכבר חילל שבת על אחד, האם נימא דיצילו מפאת דאם לא כן חילל שבת מקודם שלא צורך.

ב. הדין נותן דשרי

לכאורה הדין נותן דיכול להציל גם האדם השני, דגם איסור זה שיהא חילול שבת בכדי, נדחה משום פיקוח נפש.

ג. מציל אחר בלא חילול שבת

אך יש לעיין כשחילל שבת על אחד על מנת להצילו, ויש כאן מציל שני שיכול להצילו בלא חילול שבת, האם נימא שיניח לראשון להצילו, כדי שלא יחלל שבת למפרע.

והנה נראה בפשוטו דלית לן בה, דהרי הראשון עשה בהיתר.

וכעין זה לענין עדות החודש דדוחה שבת ובהגיעו לחצי הדרך דמשם כבר אין צריך לחלל שבת, האם יכול אחר להעיד בלא חילול שבת, וגם בזה נימא דלית לן בה, ויכול השני להעיד והוא יפסיק מללכת.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

והנה הוא שומע את החפץ חיים ממלמל לעצמו: "בחור מתלונן על כך שהוא למד בחודש רק מאה דפי גמרא..."
נראה היה לבחור כאילו וה"חפץ חיים" לא שמע אותו, ולכן חזר ואמר שהספיק ללמוד בחודש דף אחד בלבד.
אמר לו ה"חפץ חיים": "וכי חושב אתה שלא שמעתי? אך הרי אמרו חז"ל (אבות דרבי נתן ג, ו) "יפה אחד בצער - ממאה שלא בצער", ואם כן דף הגמרא שלמדת בקושי כה רב, נחשב לך כמאה דפי גמרא!
הרי לנו שברוחניות, אפילו מעלה אחת קטנה - עולם ומלואו היא! מעתה מובנת חלישות הדעת של אהרן, כי מאחר והיו חסרים לו קרבות הנשיאים, והיינו חסרון של עוד קורטוב רוחניות, אשר על כן חלשה דעתו:

אותה התרגשות, אותה התחדשות

ויעש כן אהרן (ה, ט)

פירש רש"י: "להגיד שבחו אל אהרן שלא שינה".
היה בחור אחד, קצת חלש, שכאשר היו לומדים אתו את הפסוק הזה, היה קורא את רש"י ו"מסביר" באידיש: להגיד שבחו של אהרן שלא 'ש'לופען' - שלא ישן.
מכל מקום המפרשים כבר עמדו על השאלה, מהו אותו שבח של אהרן 'שלא שינה'.
הרמב"ן לומד שאף שהמצוה כשרה גם בבניו, מכל מקום אהרן הדליק את הנרות כל ימיו ולא החסיר מלהדליקן, אם כן לפי הרמב"ן 'לא שינה' הכוונה לא החסיר.
אבל אפשר לפרש באופן נוסף, כדלהלן:
לפני מספר שנים זכינו לקיים את מצות ברכת החמה. לפני הגף החמה, בשעת בוקר מוקדמת, היו רחובות בני ברק שחורים מרוב אדם. אנשים, נשים וטף השכימו קום, כדי לברך את ברכת החמה.
מה קרה? מה קרה?
ברכה...
וכי בשביל ברכה משכימים לקום בבוקר ונוהרים לרחובות של עיר, והרי בכל יום יש מאה ברכות?
אה... זה הרי פעם בעשרים ושמונה שנה...
והרי ברכת החמה זו ברכה שתיקנו רבנו, ומה עם קריאת שמע דאורייתא? הרי את זה שאתה רואה ברחוב באשמורת הבוקר כדי לברך ברכת החמה, תמצא ביום רגיל במיטה, כאשר עובר זמן קריאת שמע...
כי זה הרי בכל יום...
אהרן הכהן, במשך כל השנים בהן הדליק את המנורה, לא איבד אפילו לא ליום אחד את תחושת ההתחדשות. מדי יום הוא הדליק כאילו זו הפעם הראשונה. כאילו הוא מדליק פעם בעשרים ושמונה שנה...
"ויעש כן אהרן" - בכל יום ויום, אותה התרגשות, אותה התחדשות. "מלמד שלא שינה".

הרוצה לשמור על טהרתו - אל יהיה בדרכים

והאיש אשר הוא טהור ונדרה לא היה ותרל לעשות הפסח (ט, ט)

בדרך המוסר דרשו פסוק זה: "והאיש אשר הוא טהור" - כיצד יכול אדם לשמור על טהרתו? התשובה היא: "ובדרך לא היה" - אם הוא לא נמצא בדרכים, שם אפשר להיכשל באיסורים שונים, כמו מראות אסורים, ביטול תורה ועוד. אם אדם רוצה לשמור על טהרתו אזי "אשרי יושבי ביתך".
בינו נא זאת וראו: בתהלים ישנם שני מזמורים המתחילים ב"אשרי". מזמור אחד (פרק א) "אשרי תמימי דרך" והשני (אותו אנו אומרים בתפילה) "אשרי יושבי ביתך". הפרק של "אשרי יושבי ביתך" מסתיים ב"תהלת ה' ידבר פי", ואילו הפרק של "אשרי תמימי דרך" מסתיים ב"תעיתי כשה אובד"...

קורטוב של רוחניות - עולם אחר!

וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות (ח, א-ב)

לכאורה יש כאן כפל לשון: "דבר... ואמרת אליו", מה זה 'דבר' ומה זה 'ואמרת'?
אלא, כל אימת שכתובה לשון 'אמירה' הכוונה היא הגדה ברורה, לכן נאמר: "וידבר ה' אל משה לאמר" - היינו שיאמרו באופן ברור, והכתוב ממשיך ואומר: "דבר אל אהרן ואמרת אליו", גם אתה כאשר הנך מדבר אל אהרן, אמור לו בלשון ברורה.
ומה יאמר?
"בהעלותך את הנרות" - משה רבינו מצווה את אהרן על הדלקת נרות המנורה. ומובא ברש"י: "לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה: חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות".
מה פשר אותה 'חלישות הדעת' של אהרן? הרי כל היום הוא מקריב קרבנות ובשבעת ימי המילואים לבד הוא הקריב קרבנות רבים, ומדוע חלשה דעתו על שלא היה בחנוכה הנשיאים?
אלא, כיון שהיה חסר לו לאהרן הכהן אפילו קורטוב של רוחניות - כבר חלשה דעתו!
אני נזכר בוורט שאמר לי יהודי ששמע בחתונה את רבי חצק'ל לוינשטיין זצ"ל מדבר [אגב, זאת יש לדעת, כי פעם היו מדברים בחתונות...]. אמר רבי חצק'ל: שנינו בפרקי אבות (ב, ה): "הוא [רבן יוחנן בן זכאי] היה אומר: אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שנייה, מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו: אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערך בכף שנייה, מכריע את כולם". שאל רבי חצק'ל: מה פשר דברי ריב"ז? "מכריע את כולם"? הרי מדברים כאן על התנאים הקדושים, שאין לנו כל השגה בגדולתם, והנה לדעת רבן יוחנן בן זכאי רבי אליעזר בן הורקנוס מכריע את כולם, ואילו אבא שאול סבר שרבי אלעזר בן ערך מכריע את כולם, אף את רבי אליעזר בן הורקנוס. מחלוקת תהומית שכזאת, מן הקצה אל הקצה. מה פשר הדברים הללו?
אמר על כך ר' חצק'ל וורט חוק: ברוחניות אין מושג כזה שאחד 'קצת' יותר מהשני, אם לאחד יש מעלה רוחנית על זולתו, הוא אדם שונה לחלוטין. אם הוא מעט יותר גדול ברוחניות - הוא 'מכריע את כולם'. ברוחניות כל 'משהו' זה 'עולמות' ממש, דרגה אחרת, עולם אחר.

'סיום' על דף גמרא

סיפר לי בני על יהודי אחד מארצות הברית שבא לרבי משה פיינשטיין זצ"ל וסיפר לו כי היה חילוני ובנו חזר בתשובה והחל ללמוד בישיבה. יודעים אנו כי 'ברא מזוכה אבא' לא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה, והבן החל ללמוד עם אביו גמרא. כל ההתחלות קשות, והאבא הזה שמעולם לא למד, החל ללמוד עם הבן, על אף הקושי הגדול שבדבר, ולאחר תקופה ממושכת של לימוד, הצליח לסיים דף גמרא שלם. "עתה" - כך אמר - "באתי אל הרב בבקשה שיבחן אותי על הדף גמרא שלמד".

כאשר שמע זאת רבי משה, אמר לאבא בשמחה: "סיימת דף גמרא שלם? אם כן צריך אתה לעשות 'סיום', תערוך מסיבת 'סיום' בביתך, ואני אבוא להשתתף בשמחה!"

וסיפר רבי משה, שגם בישיבתו של ה"חפץ חיים" למד בחור עם ראש חלש ביותר, אבל עם הרבה רצון ותשוקה ללמוד ולדעת. במשך חודש שלם עמל ויגע כדי להבין דף גמרא אחד, עד שבא ל"חפץ חיים" וסיפר לו בכאב על כך שהוא בקושי לומד דף גמרא בחודש, תוך שהוא אומר: "בשביל מה אני לומד?..."

ואגב כך נבוא להעיר בפסוקים אלו, כי הנה צדיקים יש להם נשמה גבוהה, ומדוע הם צריכים להתפלל בקול, וכי לא תישמע תפילתם אם יתפללו בלב? אין זאת אלא כדי להשפיע בתפילתם על אחרים. לזאת אומר דוד המלך: "תהלת ה' ידבר פי", ומדוע דווקא בפה, בהשתפכות הנפש? כדי להשפיע על אחרים - "ויברך כל בשר שם קודשו". והנה הפרק של "אשרי תמימי דרך" מסתיים כאמור ב"תעיתי כשה אובד". מה ההשוואה ל"שה" בדווקא? מדוע לא השוו זאת לחפץ אחר האובד לאדם? זאת מכיון שכאשר השה הולך לאיבה, לא רק הבעלים מחפשים את השה, אלא השה אף הוא מחפש את בעליו. על זאת אומר דוד המלך: "תעיתי כשה אובד", וכשם שאתה השי"ת מחפש אחרי, אף אני מחפש אחריך.

בכל מקום - ליד השי"ת!

על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו (ט, כג)

כסותר על מנת לבנות במקומו

ידוע כי כל מלאכות שבת נלמדות מהמשכן. גם מלאכת בונה וסותר לומדים מבניין המשכן, והגמרא (שבת לא ע"ב) אומרת כי האיסור של מלאכת 'סותר' נאמר רק ב"סותר על מנת לבנות במקומו", אבל אם הוא סותר על מנת לבנות שלא במקומו, אינו עובר על מלאכת סותר.

שואלת שם הגמרא, והרי כל המלאכות נלמדות מהמשכן, ושם כאשר פירקו את המשכן, היה זה כאשר נסעו ממקום למקום ובנו את המשכן במקום החדש בו חנו, נמצא שהיה זה 'סותר על מנת לבנות שלא במקומו' מתרצת הגמרא: "שאני התם כיון דכתיב 'על פי ה' יחנו' כסותר על מנת לבנות במקומו דמי".

מה הפשט בדברי הגמרא הללו?

ראיתי חידוש השבוע שהביא רבי אליהו ברוך קמאי [רב העיר מיר וראש הישיבה שם], בשם הוזהר הקדוש, שהמשכן היה מונח כל העת על ענן מיוחד. וזו כוונת הגמרא באומרה כי סתירת המשכן היתה 'על מנת לבנות במקומו', כיון שתמיד שכן המשכן על הענן ובבנה מחדש על אותו ענן, רק הענן היה זה ממקום למקום, אולם המשכן תמיד היה באותו מקום.

בכל מקום - נותרו ביד השי"ת

רבי חיים מוולוז'ין אומר פשט אחר, ונבארו באופן מוחשי על פי משל:

יהודי נוסע מבני ברק לירושלים והוא אמור להגיע לירושלים תוך חמישים דקות. בשעה ארבע הוא יוצא מבני ברק ובארבע וחמישים הוא בירושלים, אם אין פקקים בדרך כמובן... איפה הוא נמצא בשעה ארבע ועשרים? ליד שדה התעופה. ובארבע וארבעים? ליד טלו סקון. ובארבע וחמישים? אז הוא מגיע לירושלים.

עתה נצייר לעצמנו שבאותה דרך נוסע תינוק המוחזק בזרועות אמו. לו אותו תינוק יכול היה לדבר והיינו שואלים אותו: "היכן אתה נמצא כעת?" היה משיב: "בידיים של אמא". אם היינו שואלים אותו בשעה ארבע ועשרים היכן הוא נמצא, שוב היה משיב: "בידיים של אמא". היינו אומרים לו: 'משה'לה, אנחנו עכשיו ליד שדה התעופה בלוד', והוא היה אומר: "אני לא בבני ברק ואני לא בלוד, אני בידיים של אמא!" כי מעבר לזה הוא אינו יודע דבר.

כך גם בני ישראל בעת הליכתם במדבר: "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו!" מבחינתם, בכל מסע ומסע הם נותרו באותו מקום - בידי של הקב"ה! רבותי, אלו אינם דברי מוסר, לומדים מכאן הלכה! הרי הגמרא לומדת מכאן שכל איסור סתירה הוא רק לבנות במקומו. כלומר, על פי ההלכה, כלל ישראל במדבר היו כל הארבעים שנה באותו מקום בדיוק - בידי של הקב"ה. זה הרי נורא נורא! וזה צריך להיות יסוד לכל יהודי כל ימי חייו. בכל שלב ושלב בחיים, לדעת כי "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו", אל כך לדאוג כלל, כי כל העת הנך נמצא 'בידיים של אמא'.

שמעתי פעם מרבי חיים סטוצ'ינר מעשה שהיה עם רבי חיים עוזר שעמד ליד ה"חפץ חיים", ולידים עמד בן אדם שלישי.

פנה רבי חיים עוזר אל היהודי השלישי ושאל אותו כשהוא מצביע על "החפץ חיים": "ר', איה, אתה יכול לומר לי על יד מי הוא עומד?" ענה הלה בפשטות: "הוא עומד על ידינו".

"לא!", אמר רבי חיים עוזר, ה"חפץ חיים" אינו עומד לידנו אלא ליד הקב"ה! הוא חי בכל עת ובכל רגע עם הבורא ואינו מסיח דעתו ממנו!"

כלל ישראל 'נסעו ויתרו' ה'לך'

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבֶב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה'אֵתָּה לָּכֶם לָקֶחַ אֶתְּנוּ וְהִסְבֵּנוּ לָךְ (י, כט)

ראיתי את דברי רבי אברהם אחי הגר"א, המדייק בדבריו אלו של משה ליתרו: הנה כאשר משה רבינו מדבר על כלל ישראל הוא אומר 'נוסעים אנחנו', ואילו ליתרו הוא מציע 'לכה איתנו'. אנחנו 'נוסעים' ואילו אתה תלך.

מה פשר הדבר? מדוע לא אמר ליתרו 'סע איתנו'?

מבאר רבי אברהם, כי ענני הכבוד שהקיפו את כלל ישראל, היו גם מתחתיהם, בכיכול הם חנו כל העת על הענן. גם החיד"א אומר על הפסוק "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", שהכוונה לענני הכבוד שבעיניים או עושים סוכות, והם היו כמו ספינה עליה 'ישבו' בני ישראל.

אם כן, כאשר עברו ישראל ממקום למקום, הם בעצם 'נסעו' על גבי הענן עליו ישבו, הענן הסיע אותו ולכן אמר משה ליתרו: "נוסעים אנחנו".

אמנם הענן היה מיועד רק לבני ישראל, ואילו לגרים לא היה מקום על הענן והם היו צריכים ללכת רגלי, לכן אמר משה ליתרו: "לכה אתנו!"

ה'אומן' אינו צריך לדאוג ל'יונק'

בְּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֵּלֶךְ (יא, יב)

יש לדקדק בדברי משה רבינו לפני הקב"ה בעת שביקשו ממנו ישראל לתת להם בשר במדבר: "כי תאמר אלי שאהו בחיך כאשר ישא האומן את היונק", לכאורה כיצד הגיע ה'אומן' שמשמעו מחנך ופדגוג שנועד לילד מבוגר יותר בגיל החינוך, אל ה'יונק' שזקוק עדיין למינקת? וכי שמענו מעולם שה'יונק' נישא בחיקו של ה'אומן'?

ואמר רבי מאיר שפירא מלובלין, שעל כך בדיוק התאונן דוווה לבו של משה רבינו לפני הקב"ה: אתה מטיל עלי לתת לעם בשר לאכול. עלי, שהועדתי להיות לישראל מורה ומנהיג רוחני - כפי שכתוב "והודעת להם את חוקי האלוקים ואת תורותיו" - הנך מטיל עלי את התפקיד לדאוג לאספקת בשר בשביל ישראל. הרי זה בדיוק כאילו מוסרים 'יונק' בידי ה'אומן'. האומן הינו מחנך פדגוגי ואילו את היונק צריכים להניק, לרחוץ וללפף. התפקיד שלי הוא ללמד אותם תורה, ובמצב בו אני צריך לדאוג לבשר לאכילתם, הריני שרוי במצב המשונה בו מוסרים את ה'יונק' בידי האומן.

"כך גם אני" - הוסיף רבי מאיר שפירא ואמר - "במקום למסור שיעורים וללמד את בני הישיבה תורה, אני נאלץ לכתת את רגלי ולאסוף כסף עבורם. זה צריך להיות תפקידים של הגבירים, זה התפקיד של המינקת, ואילו אני, ה'אומן', צריך רק ללמדם תורה!

מענשי ראובן

"באחת מדרשותיו ביקש רבי ראובן זצ"ל לומר כי כל הדורות למדו כיצד לנהוג עם הגויים מהנהגת יעקב עם עשיו. במסכת קידושין דף כט ע"ב מובא כי בעת שרב אחא בר יעקב הגיע לבית המדרש, בא לקראתו נחש בעל שבעה ראשים. רב אחא שראה את הנחש הבא למולו, כרע כנגדו שבע פעמים ובכל כריעה נכרת אחד מראשיו של הנחש. המפרשים מסבירים כי רב אחא למד זאת מעיקב שהשתחוה לעשיו ועל ידי כך כרת את שבעה ראשי עשיו.

רבי ראובן שביקש לומר זאת בדרשתו, תר אחר את מקור הדברים בלא הצלחה. במשך כל יום שישי שקדם לדרשת השבת, חיפש רבי ראובן את מקור הדברים ללא הרף והעלה חרס. הוא פנה לתלמידי חכמים בקיאים שגם הם לא ידעו את מקור הדברים.

בתפילת ליל שבת, נזכר רבי ראובן כי ראה את הדברים ומקורם באחד מספרי המלקטים של בני דורנו. מאחר והספר לא היה תחת ידיו, רבי ראובן החל לשאול ולברר מיהו מחבר הספר וניסה לאתרו בלא הצלחה. לבסוף נואש רבי ראובן מהעניין והחליט שלא לומר את הדבר בדרשתו על אף שהרעיון היווה חוליה בשלשלת הדברים.

בליל שבת בדרכו לדרשה, נגש אל רבי ראובן אברך חסידי וביקש לשאול למקור אחד הדרושים שנאמרו על ידו בדרשת השבוע הקודם. רבי ראובן ציין בפניו את מקור הדברים, תוך כדי שהוא חושב בליבו שמכאן ראה שאין לומר דבר בפני הציבור בלא לדעת את מקורו.

האברך המשיך לשוחח עם רבי ראובן שהתקשה בשמיעה מאחר והקיפיד שלא להרכיב את מכשיר השמיעה בשבת. רבי ראובן שרצה לבקש מאתו אברך שיניח לו, שאל לשמו, כדי שידע ממי לבקש מחילה באם ירגיש שאותו אדם נפגע מכך.

למרבת הפלא התברר כי אותו אברך הינו לא אחר מאשר מחבר הספר אותו חיפש רבי ראובן. רבי ראובן שאל את המחבר למקור הדברים תוך כדי שהוא משתומם כיצד זימנו לו אותו משמים. כך זכה רבי ראובן לסייעתא דשמיא מופלאה בדרשותיו ובכל דרכיו, הודות זהירות בכבודו של כל אדם.

כאיל תערוג – ענוה

והאיש משה עניו מאוד. נביא כאן מתוך פרק בספר כאיל תערוג - הדרכות והנהגות - הנמצא בשלבי עריכה בס"ד בעניני מדת ענוה.

גדלות נמדדת בענוה

הגה"צ ר' מרדכי עמרם זצ"ל ששאל בעצמו את מרן ראש הישיבה זצוק"ל איך מודדים גדול בין גדולים, מיהו הגדול שאנו צריכים לקבל הנהגתו והשיב לו מרן 'גדלות מעסט זאך מיט ענוה' – גדלות נמדדת בענוה!

מהו ענוה

מספר הגר"י מישקובסקי שליט"א: בצוואה שלו הוא כתב דברים שלכאורה הם תמוהים, וכי הוא לא ידע את דרגתו הרוחנית, אבל אפשר להבין זאת על פי דברים שהיו אצלו כסדר, תמיד הוא בחן את עצמו לפי דורות קודמים, כשהתמנה אבי להיות משגיח בישיבת גאון יעקב, רבנו ביקש ממנו ללבוש פראק, ואבי שהיה צעיר ענה לו שהוא מתבייש, השיב לו רבנו, אין לך מה להתבייש, גם אני לובש פראק, וכששאל אותו פעם איך בדיוק הוא יקרא לראש הישיבה בתוארו, ענה לו רבנו בטבעיות, תקרא לי אהרן, וכי הוא לא ידע שהוא לא יכול לקרוא לו כך, ואכן שמעתי שאמרו בשמו, שביאר שיסוד מידת העוונה אין הכוונה שבעל כשרון יחשוב שאינו בעל כשרון, ואין הפירוש שיאמר שאינו בדרגות הרוחניות שהוא נמצא בהם, אלא מה שרק תהיה דרגתו, שלא יחשוב שמגיע לו דבר מה בשל כך, וכלשון התנא אל תחזיק טובה לעצמך כי לכל נוצרת, ובבחרתי שאלתי אותו האם הדברים נכונים ואישר אותם.

וכן הביא את הגמ' (סוטה מב:) שמשמת רבי בטלה ענוה ואמר רב יוסף, לא תיתני ענוה דאיכא אנא, ומבאר רש"י שאני ענוותן, ושאל אחד את הרב מברסק, איך יתכן שדבר תמוה כזה לא נידון במפרשים כלל, וענה לו שאכן אין שאלה ולכן לא מדברים על זה כי מותר לאדם להכיר במעלתו הרוחנית, אלא צריך לנהוג כמו שכתב הרמב"ן באגרת, ולחשוב שכל אדם מנצל את כוחותיו יותר ממני, וגם אני לא מנצל את כוחותיי במלואם.

הראיתי לו את ספרו של סבי ה"פרי יצחק" שכידוע שנים רבות לא היה לו פרי בטן, ורצה שישאר ממנו פרי, וכתב בפתח חיבורו שלשם כך חיבר את הספר, לא לשם כבוד אלא שיהיה ממנו פרי, והוסיף וכתב שם "ומכל שכן כי הלא נראה במחזה כי פריי דל ורזה" ושאלתי את מרן, וכי הוא לא ידע את גדלותו ועומק ספרו, הרי רבי שלמה קלוגר בהסכמתו ציין מה ספרו עמוק ומיוחד, ורבי חיים עוזר כתב בהסכמתו לחלק השני שהוא אחד הספרים המשובחים שיצאו בדור האחרון?

השיב לי רבנו, שבעצם אנשים גדולים מעולם לא מודדים את עצמם לפי הדור בו הם חיים, אלא לפי מה שבאמת היו יכולים להגיע, כמו שאמרו אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, ולכן כתב על עצמו שפריו רזה ביחס לדורות קודמים, אולי אף לאמוראים כאב"י ורבא.

גנות הגאווה

פ"א דיבר הגר"ש אינשטיין עם רבנו על איזה אדם א' לתועלת מסוימת, ואמר הגר"ש אינשטיין שהוא חיבר ספר, וענה לו רבנו 'איך אתה אומר שיש לו שכל הרי הגאווה נזלת לו מאף'.

גודל ענותנותו

ראיתי דפ"א הגיעו קבוצת חקלאים בשנת השבע, שנת השמיטה, לפני רבנו ע"מ שיחזקם ויברכם ואמנם רבנו נשא לפניהם דברים וברכם, ואחר מכן כשעברו לפניו איש איש ביחידות להתברך, צלצל הטלפון לאחד החקלאים מידי דברו עם רבנו והיה הצלצל הלז בקולי קולות, בשירין ורחשין, היפך מכבוד התורה, ואותו חקלאי לא שת אל ליבו לכבות הטלפון והמשיך כך לדבר עם רבנו, ומה מפליא היה לראות היאך

רבנו ממשיך לדבר עמו בהארת פנים ובנחת למרות הרעש הגדול שהיה ברקע וההיפך מכבוד התורה שנעשה שם ואשר דבר שכזה מפריע אף לאדם מן השורה, ואף על פי כן וענוותן תרבני.

וכזאת זכורני שהגיע לפני רבנו בחור מארגנטינה אשר דיבר עמו בגוף ראשון כדבר איש אל רעהו ולא כמדבר אל גאון ישראל וקדושו, ואף על פי כן לא היה מינכר על רבנו שיש בזה איזה פחיתות כבוד אצלו והורגש בחוש את שלימותו בבחינה זו דאנכי עפר ואפר.

דרכו של רבנו היה לומר קדיש אחר התפילה בביתו, וראיתי דפ"א אחר התפילה אתא קמיה רבנו תלמידו הגר"א לורינץ שיבדלחט"א בעמח"ס רבים ויקרים ואמר שלא רצה לבוא לתפילה בביתו דרבנו בכדי שלא ליקח לרבנו את הקדיש (היה זה בשנת האבל על פטירת אביו רב הפעלים הר"ש לורינץ ז"ל), ומיד אמר לו רבנו בנעימה ובתמיהה "וכי אני בעל הבית על הקדיש", והוא נפלא למתבונן שאין גבול לענוותנותו דרבנו שהרי המדובר בכאן היה בביתו שלו, ודוק היטב.

גיסי התפלל על ידו חדשים רבים בהלפרין בשנות תשל"ט-תש"מ וכשראה אותו שאל לי בתמיהה זה הרב שטינמן הרי אני יושב על בתפילה והוא לפעמים מגיש לי סידור וכדו' ומעולם לא ראיתי שמתנהג כראש ישיבה.

בזכורני שבישיבת ארחות תורה הגיע רבנו פ"א למסור שיעור כללי. (אולי בגיטין בשנת תשס"ב)

אחרי השיעור הלך רבנו לכיוון הדלת ושוב חזר למקומו והודה בפני כולם אולי השיעור לא היה כ"כ מובן וגם אני הייתי צריך להכין יותר טוב...

אני אקרא לך

סיפר לי רבי דן סגל שלמד הנהגה מרבנו – שאף שצריך לאיזה ת"ח (לעזור עי"ז למאן דהוא), מ"מ אינו קורה לו!, אלא אם יזדמן ידבר עמו. וספר רבי דן סגל שפעם הבינו בני הבית שרבנו צריך לו וקראו לו, ואח"כ הקפיד רבנו ואמר קראתם לו, מי אני שאקרא לו!...

דרך העבודה

שח הגה"צ ר' נחום ברנשטיין: פעם אחת שנהייתי משגיח בישיבה בפסח ובל"ג בעומר באתי לחתונה של בחור, וכדרכם של תזמורות - כשנכנס משגיח התחילו לשיר אור זרוע לצדיק. ברחתי כל עוד נפשי באפי ורצתי לחזו"א 5, נכנסתי בבהלה ואמרתי: הראש ישיבה, הראש ישיבה, אני לא יכול. אני לא התכוונתי לזה. מה קרה?

- הראש ישיבה, שרו לי אור זרוע אני לא יודע מה לעשות... מה קרה? הוא עושה לי ככה ביסט משוגע, למה אתה חשוב שמישהו חושב שנהיית צדיק? התזמורת צריכה לשיר. למשגיח - אור זרוע לצדיק, ולראש ישיבה - ימים...

ה' עזר לי, עברו 10 שנים, רבנו הלך פעם ראשונה להגיד שיחה בפוניבז בעש"ת. זה היה אחרי שהרב שך נחלש, ומרן הרב שך היה אומר שיחה היו שם ארבעת אלפים חמשת אלפים איש, מעגלים סגורים ובכל המקומות, ואנחנו היינו נכנסים אליו בצהרים והוא היה חוזר לנו על השיחה לפני שאומר אותה, אומר לנו מה הוא הולך להגיד...

אני הגעתי בצהרים, אמרו לי: אל תכנס, הוא מאד מתוח. מה הוא מתוח? מהכבוד שהולך להיות שם...

אני אומר להם: תרשו לי אני נכנס. דפקתי, נכנסתי ואני אומר לו: אני רוצה להגיד לראש ישיבה משהו, אני רק מזכיר היום כשנהייתי משגיח מה שהיה. אני רוצה להגיד לראש ישיבה: לא מתכוונים לרב שטינמן, מתכוונים למישהו שהוא רבה כזה, אז רבנו נתן לי יד ואמר לי שכוניח.

למחרת הוא שאל אותי: לא ראיתי אותך, חיפשתי אותך על הבמות במקומות, אמרו לי הוא הסתובב כאילו לא היה.

זה לא המקום שלי

פ"א אחרי שיחה בכולל נשאר רבנו למעריב והלך להתיישב בספסל הראשון, ושאל מי יושב כאן קבוע, ואמר לו הרי הוא הראש כולל וזה בעצם שייך המקום לו ורק לפעמים יושבים אחרים שם, ובשום אופן לא הסכים רבנו לישב שם.

מפקיר עצמו וביתו כמדבר

במיוחד בעשרים וחמש שנה האחרונים משעה שנטה שכמו לסבול את עול הנהגת הציבור, הוא התנהג בהנהגה שמעולם לא ראינו ולא שמענו כך על גדולי ישראל, הוא הפקיר את עצמו לגמרי עבור הכלל, ביתו היה פתוח לרווחה במשך כל שעות היממה הכל היה הפקר, לא היה לו פינה סגורה של עצמו.

אצלו בבית לא היה מושג "זה הכסא של הראש ישיבה ולא יושבים עליו", "זה הסטנדר של הראש ישיבה ולא משתמשים איתו", על כסאו ישבו ובסטנדר השתמשו, ועוד יותר אפילו המיטה שלו היתה הפקר לכל, פשוט מזיזים את הכר ומתיישבים או שיושבים ע"ג המיטה שוה בשוה עם רבנו ביחד. והרי רבנו היה איסטניס ונקי הדעת ובגדיו היו נקיים ולא נראה עליהם אף פעם רבב כבגד של תלמיד חכם, ולמרות כל זאת הכל היה הפקר ויד הכל משמשת בהם בלי שום הגבלה ומחיצה בלי שום מקום פרטי ואישי.

ולא רק שהפקיר את ביתו כמדבר אלא עלה ונתעלה באופן שלא ראינו כמותו שהוסיף והפקיר את עצמו לגמרי לכלל ולפרט בין לנער ובין לזקן לת"ח ולפשוטי העם, במשך כל שעות היום והלילה היה אפשר לגשת אליו. [נהם שתי דרגות עליונות שונות, ע"י בנדרים דף נה ע"א, ובילקו"ש מליכים א על פ"ד פסוק לד].

לחשוב עקביא

שח לנו הגר"ח יעקובוביץ: שפ"א אמר לו רבנו 'רוב אנשים חושבים על עצמם, וכל הזמן שקועים איך הם ירווחו ומה הם יצליחו. ושאלתי האם אפשר לעבוד על זה?

וענה לי במילה אחת 'עקביא' היינו לחשוב על הג' דברים של עקביא בן מהלל דע מאין וכו' וזה יתן לו כוח לחשוב על כבוד שמים, ולא רק על עצמו.

מה יגידו שם

שח הגרא"מ אורצל: אני זוכר שפעם מקורב שהיה מדבר אתו באופן פתוח אמר לו לרבנו, פגשתי את המחנות של הראש ישיבה ואמרתי לו אתה צריך לרקוד ברחוב מרוב שמחה שזכית להיות מחותן של הראש ישיבה. כך הוא סיפר, רבנו הרצין ואמר לו בענווה ובכזאת שפלות, מי יודע מי צריך לרקוד, אולי אני צריך לרקוד שנהיתי אתו מחותן, כי מה שמחשיבים כאן בעולם זה אינו כלום, השאלה מה אמת, ומה יגידו בשמים.

בכל יום יחשוב למשך כמה שניות!

לעיתים עלול לקרות שבן ישיבה ע"י שלומד ומתעלה ומצליח בלמודו, עלול לקרות שהדבר יפגע לו במדות ובעיקר שעלול להיות בעל גאווה, וממילא הם עושים ליצנות ומתלוצצים, ונהיים מושחתים והעצה היחידה שיש בזה היא לעבוד על המדות, ורק האדם עצמו צריך לעבוד ע"ז לבדו כי אם אין אני לי מי לי, ובאמת אצל הבעלי מוסר כל השיחות שנאמרו בישיבות נאמרו על תיקון המידות, ולא נאמרו שיחות שאסור לחלל שבת, אלא על חיזוק לימוד התורה, או על תיקון המידות של כעס, גאווה, ורק על זה.

ומה עוד שזה מקצר ימיו של האדם, כדאי' במס' תמיד (דף ל"ב א) א"ל מה יעביד איניש ויחיה א"ל ימית עצמו, מה יעביד איניש וימות? יחיה את עצמו, ופרש"י ימית את עצמו - ישפיל את עצמו, יחיה את עצמו - יגבה את עצמו ומתוך כך יתנו בו הבריות עין רעה ויקנאו בו וימות. ולימדוך חכמים שאדם הרוצה שיחיה, ישפיל את עצמו וירחמו עליו הבריות ויחיה שנים הרבה, ומגאווה ימנע את עצמו שלא יקצרו ימיו וימות בלא עתו:

ואם האדם ה' מתבונן בדברי חז"ל אלו (אבות פ"ג מ"א): הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת, מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ה' משתנה לגמרי, אבל להשתנות צריך להיות רק ע"י האדם עצמו ואיך? שבכל יום יחשוב למשך כמה שניות! שיחשוב ויעשה חשבון הנפש! שיעצור ויהרהר אפילו לזמן קצר ביותר. שלא יחיה כמובן מאילו אלא אפילו יעצור במחשבתו לרגע קטן, הרי בודאי שיהיה בכך תיקון גדול.

וצריך לדעת שיש דבר שמצוי מאד בשיבוט אצל צעירים והוא "מתכבד בקלון חבירו" שחושב שהוא יותר טוב מהחבר שלו, והמתכבד בקלון חבירו זה מהמידות הקשות ביותר עד כדי כך שאין לו חלק לעולם הבא. וכמו במקום שיש דרשות ויש שם כמה דרשנים, אזי כ"א חושב שהדרשה שלו היא היתה יותר טוב מהשני, זהו בכלל המתכבד בקלון חבירו, ע"כ זה מידה קשה מאד. ואם האדם ה' מתבונן על עצמו מעט וחושב אפילו רק דקה אחת מה הוא מרויח מכל הדברים האלה, מה הסוף יה' עמו, הרי יבין שהוא לא מרויח כלום מכל המידות האלה! אמנם צריך גם להזהר שמחשבה זו עצמה לא תביאו לידי גאווה, שיחשוב הנה אני מושלם שאפילו חשבון הנפש אני עושה!

ולפעמים חושב בחור לעצמו הנה כדי לא להתנשאות על החברים הוא משפיל את עצמו ולומד עם בחור יותר חלש ממנו ועוזר לו להתקדם בלימוד, אבל גם ע"ז הוא יכול להגיע לידי גאווה: "אני" עשיתי, "אני" עזרתי, והיכן שיש "אני" זה בעיה.

וכמו שאמרו כבר שאין שום עצה להלחם בגאווה הזאת, בפרט כשבאה דוקא מתוך היידישקייט שהוא חושב שהוא הכי טוב, וא"כ אינו שונה מאותו עם הארץ שגם הוא מתגאה במעמדו, וכמו שהמשיל הג"ר חיים שמואלביץ משל לעובד בפינוי הזבל שהדרך שאחד עומד למעלה על רכב הפינוי זבל והשני למטה, והעומד למעלה תמיד מתנשא על זה שעומד למטה, שהרי "אני עומד למעלה" ואתה למטה.

אלא כמו שאמרו לנסות לחשוב על המדות ומספיק דקה אחת במחשבה נכונה, כמו שכתוב במדרש אבות דר' נתן (פ"ו) על רבי עקיבא שפעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו אמרו לו המים שתדיר נופלים עליה בכל יום וכו' מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו מה רך פסל את הקשה, דברי תורה שקשה כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. והנה כמה זמן חשב ר"ע מחשבה זו, הוא לא חשב ע"ז חמישים שנה, "דקה אחת" ערכה לו כל המחשבה הזו, אבל היתה זו מחשבה נכונה, ומזה הוא נה' התנא הקדוש ר' עקיבא. א"כ אם בחור יחשוב דקה אחת נכונה, ולא משנה באיזה מצב הוא נמצא, אם הוא יושב ע"י הסטנדר או כשהולך בדרך או בכל מצב שהוא הרי יכול לשנות את עצמו ולזכות להגיע לתכלית הנרצה.

לא להיות בעל גאווה

ובפעם אחרת השיב רבנו לבחור ששאלו מה המידה הטובה להיות אדם גדול, ענה רבנו: לא להיות בעל גאווה. ושאלו התלמיד איך ניתן לדחוק החוצה מהלב את הגאווה? וענה רבנו בתמיהה איך אדם יתגאה, במה יש לו להתגאות על מה יתגאה מי הוא מה הוא, כלום! ומה שיש לו, הכל מאת הבורא יתבר.

ופעם סיפר רבנו שהפחץ חיים אמר שכאשר יעמוד אדם ליד ארון ספרים במדף של הש"ס, ויחשוב מה הוא יודע ובאיזו מסכת הוא יכול להתגאות, יסיק את המסקנה הנכונה, ומהנ"ל למדנו ב' דרכים. (מאחורי הפרגוד)

לגדול דוקא במקום פחות נחשב

לפעמים ישנה ישיבה [או כל מקום לימוד אחר] שהוא טוב לבחור באופן הלימוד בו באנשי הצוות ובחברים, אך אין למקום שם מפואר. הוה עובדה בקבוצת בחורים שנכנסה לשאול האם ללכת ללימוד במקום כזה, אמר להם רבנו הרי כאשר יש גאון אין סייעתא דשמיא, וא"כ הבה נחשב במקום המדובר יהיה לכם רבנים טובים במיוחד, ובחורים להצלחת הלימוד שלכם. וגאון אין שם, כיון שאין לישיבה שם שאפשר להתייחר בו, ואם כן יש את מרבית הסייעתא דשמיא להצליח. הבחורים שמעו אז לקולו ובאמת הצליחו שם ביותר. (מאחורי הפרגוד)

אש לא אומרת שירה

אמר רבנו שבפרק שירה רואים דבר מעניין: דענין מים מוזכר בכמה אופנים, גשמים, ומעיינות, וימים, ונהרות, אע"פ שהכל זה מים, רק בצורות אחרות, משא"כ לא נזכר שהאש אומר שירה כלל. ופירש רבנו הטעם לזה כי מים מסמל "ענוה", וזה דבר חביב מאד, משא"כ אש שעולה למעלה מסמל על גאון. והזכיר את דברי הגר"א (באבן שלמה) כי לבעל גאון קשה הרבה יותר בגיהנום. ואמר שהכיר כאלו שבהיותם בישיבה היו בעלי גאון, ובסוף לא נהיה מהם כלום! ובהזדמנות אחרת אמר שסבלו אח"כ הרבה צרות. (שם)

הוא מזיק לך

פעם נכנס נדיב אחד מתמכין דאורייתא עם אחד מהראשי כוללים המקורבים לרבנו לבית רבנו, והראש כולל הירבה לשבח את הנדיב בכך שנותן צדקה לשיבות וכו'. נזדעזע רבנו ואמר לגביר 'תברח מהר, מאכילין אותך רעל כל הכבוד שהוא מכבד אותך, מנכה משכרך הצפון לעתיד לבא, יעזוב אותך, וישאיר אותך עם זכויות'. (כאיל תערוג עמ' ס"ו)

להיזהר מגאון

פעם נשאל רבנו כיצד יתכן שמבתיים טובים ונכבדים יש בנים הנושרים מן הדרך. ואמר רבנו: קודם כל השאלה קשה ולא על צריך לחפש תירוצים, אמנם קצת אפשר לומר – לא על כל הבתים, פעמים הרבה דוקא משום שהבית חשוב ההנהגה שם היא בגאווה, וגאווה הורסת את הבית את הילדים ומכלה כל חלקה טובה (כאיל תערוג עמ' רפ"ח).

בעל גאון בכל אבריו

כתב בדעת זקנים: ענו כתיב חסר יו"ד לומר שהוא עניו בכל אבריו, כי כשתכתוב אותיות של ענו בקריאתו עי"ן נו"ן ו"א"ו תמצא שהוא עולה רמ"ח אברים.

ולכאורה אם הוא בעל גאון האם שייך לומר שהרגל שלו בעל גאון או הראש שלו, הרי כל האדם בעל גאון ומה נפק"מ האברים. והנה מצינו בוידי' של על חטא, מזכירים חטא של נטית גרון, וחטא של סיקור עין, ועוד כמה דברים שנוגע לגאון. ולכאורה מה נפק"מ איזה אבר, משמע דיש לפעמים דהאבר הוא סיבה להתגאות וכמעשה בבית ר' חנינא בן תרדיון בע"ז י"ח א' שאמרו מה נאות פסיעותיה ונכנס בליבה גאון, ועל זה נאמר דמשה רבינו שמר כל אבריו שלא יביאוהו לידי גאון. וז"ל הארחות צדיקים שער הגאון: בעת שתתגבר הגאון בלב האדם אז תמשול על האדם מקדקדו ועד כף רגלו וכו', ועל רגל גאון נענשה בת ר' חנינא בן תרדיון, ועדיין ק"ק וכי שייך גאון בכל הרמ"ח אברים, וכגון בה' אברים שיש באצבע (נדתנן אהלות פ"א מ"ח).

עוד כ' הבעל הטורים: ענו בגמטריא בעדן שנחל גן עדן, והנה על משה לא צריך לימוד שנחל גן עדן, אלא שזה ללמד על אחרים דענו נוחל גן עדן. וצ"ל לפי"ד דמי שלא מקיים עשה ול"ת שבתורה, לא יתכן שיהי' ענו באמת. (אילת השחר בהעלותך)

פתח לבי בתורתך

הח"ח מבאר בלשון התפילה "אלקי נצור לשוני מרע, ושפתי מדבר מרמה וכו', ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך". ומבאר הח"ח שהתנאי לקבל תורה זה רק בתנאי שנצור לשונך מרע משום שאחרת זה לא תורה. ונשאל רבנו האם הח"ח יגיד זאת, גם על מה שאומרים באלקי נצור "ונפשי כעפר לכל תהיה", שבלא התנאי הזה אין נחשב תורה? והשיב: התוס' בברכות (יז). מבארים פשט אחר בתפילה בפירוש הפיסקא "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהכוונה היא וז"ל: מה עפראינו מקבל כליה לעולם כן יהי רצון שזרעי לא יכלה לעולם, עכ"ל. ויש הסבר במהרש"ל ג"כ שהכוונה הפוך, אולם ברור שהמשמעות בזה, היא גם כפשוטו שהכוונה לענוה. (אפיקי איל)

ורגיל רבנו להביא את דברי הגר"א (עי' רוח חיים פ"ד מ"א) שביאר דכיצד זוכים לפתח לבי בתורתך, ע"י הקדמה של ונפשי כעפר לכל תהיה.

משרה שיש בה כבוד

מעשה היה בח"א שעוסק בעניני חינוך במשרה שאין בה כבוד אבל יש בה הרבה תועלת לציבור, ואחרי תקופה הציעו לו משרה חינוכית בישיבה. ובא להתייעץ עם רבנו האם לקחת את המשרה.

ואמר לו רבנו: שבמשרה שיש בה כבוד יש הרבה קופצים, אבל המשרה שאתה מחזיק כעת אין בה כבוד, אבל שכרה גדול יותר. ושמע הלה בעצת רבנו ולא לקח את המשרה.

ובסוף של דבר נתקיים בו כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו, שזכה לזכות את הרבים באופן מיוחד ומכובד.

מעלת הענוה

כתב הגר"א באגרתו: ואל תקנא בכבוד המדומה ההבל. ואמר על זה רבנו בשיעורו: יש לדעת שכבוד זהו הנאה רוחנית, כמו שידוע שכל הדברים הגשמיים שרשם רוחני, וכל מה שיותר רוחני אז אפילו כשמשלשל לעוה"ז הוא נעשה עונג רוחני, ומצינו עונג רוחני ששייך בגשמיים, דהיינו הנאת בשמים, כדאיתא בברכות (מ"ג ב') איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר זה הריח, ואותו הדבר זה הכבוד, שאין לו ממשות כלל, וכמש"כ הגר"א בביאורו על משלי (כ"א כ"א) דעוה"ז הגרוע נקרא כבוד, ובכתר ראש (ממרא הגר"ח מוולאזין אות קל"ז) איתא כבוד המדומה זה מדה רעה, ואינו דומה הנכיון בעוה"ב עבור הנאה גולמית של מעדנים מהנכיון עבור כבוד שהוא הנאה רוחנית. ומי שמקבל כבוד בעולם הזה, הרי הדבר מנכה הרבה מזכויותיו.

ובכ"ז רואים שהאנשים רודפים אחר הכבוד. ובאמת אם הי' העולם בלי מדת הכבוד הרי הרבה דברים בעולם לא היו נעשים, שיש רבים שכל מה שהם עושים זה בשביל הכבוד, כמו שרואים הרבה פעמים תורמים שמוכנים לתרום למוסדות רק בתנאי שיקבלו מנה גדושה של כבוד, ע"י עשיית טקס גדול שע"ז יקבל הרבה כבוד, והנה זה מובן שבעולם הגשמי זה הולך בדרך זה של כבוד, אבל גם בעולם הרוחני, יש כאלו שבלי כבוד לא היו מקימים מוסדות, ואחרים לא היו תורמים, ויש לדעת מה שכתוב ברמ"א שאם הוא נותן להתפאר, לא רק שאין לו מצוה אלא יש לו גם עבירה. אמנם יש להם גם כונה לשם שמים, אבל גם כבוד יש בזה, מעורב בזה גם מעט כבוד.

וא"כ הלא רואים שיש בכבוד גם צד של מעלה, ולמה כתב הגר"א שלא תקנא בכבוד המדומה? אלא שגם בלא קנאה עדיין מחפשים כבוד, אמנם לא רק כבוד ממש, אלא דברים שמעורב בהם כבוד, רוצים לפתוח ישיבה, עם כוונה טובה, אבל גם בגלל שרוצים כבוד.

מסופר שסמוך לוולאזין היתה עיירה, שקראו לה יאלווקע, ומינו להם כרב תלמיד של הגר"ח מוולאזין, ושיגר להם מכתב ובו כתב צהלי ורוני יושבת יאלווקע כי גדול בקרבך קדוש ישראל, וכשראה התלמיד את מכתבו של הגר"ח התעלף, לפי שלא יכל לסבול את הכבוד הזה, והוא הי' צדיק אמיתי. היום היו מאושרים מרוב שמחה למכתב כזה.

על החזו"א מסופר שבשעה שהי' מקבל מכתב הי' מקפל את התוארים, כדי לא לראות מה כתבו עליו. והנהגה זו לא מגיעה רק משנאת הכבוד, אלא שגם נלחם בכבוד, שהרי אם לא נלחמים בסוף מתרגלים לזה ומחפשים את זה, וזה מה שכתב החובת הלבבות ששאלו את החסיד איזה יום הכי מאושר בחייו, ואמר שהי' אדם על ספינה והשפילו וביזוהו שם עכ"כ שא' עשה צרכיו עליו, ואמר שזה הי' היום המאושר בחייו, וכן מובא בשערי קדושה (ח"א ש"ו) וז"ל: ואם עיני שכל לך, היה לך לחפש מי שיצערך, כי חיים אתה מבקש לך.

ובאמת מי שעובד על מידה זו בסופו של דבר הוא מגיע לתכלית הנרצה, כמו שהח"ח טען בסוף ימיו שמעולם לא ביזה אותו אדם, וא"כ מה שכתב בחובת הלבבות שנהנה מזה, מה יש לו מלחפש בזיונות, הרי יש לו שמחה בזה! אלא זה גופא, שהוא יודע שזה בזיון ואעפ"כ הוא נהנה מזה.

וכבר הקדמנו שהגר"א מדבר באגרתו לאמו ולאשתו, שהיו צדקניות גדולות, וגם התמודדו במצבים קשים, והיו תקופות שלא הי' לו מה לאכול, עד כדי כך שאמר לאשתו שתכנס לשכנים בזמן שמאכילים את הילדים וכיון שנותנים לילדים שלהם חתיכת לחם יתנו גם לילדים שלה, ולהם הוא אומר שיתרחקו מכבוד, אבל מה שייך לומר לאשה בדורנו, וכי אפשר לומר שלא תקנא בזה שהבעל של החברה נהיה ראש ישיבה? אלא צריך לדעת שלא זה שיש לבעל משרה זה התכלית, רק עצם הדבר שהנשים נותנות לבעל ללכת לכולל ולשבת וללמוד, הם מקריבים לתורה, ומה שבמקרים רבים האשה מעבירה את המסר: אם אתה ת"ח כל כך גדול, ומתמיד כ"כ גדול, למה אין לך משרה ומדוע אין מי שחפץ בך? - אין זה נכון! ודבר זה צריך להיות ברור, שאין קשר בין הכישורים לבין המשרה, והכל מן השמים! ובכלל ובעיקר, הרי המעלה הגדולה היא "אברך" בן תורה, שאין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, ובזה שהיא נותנת לבעל ללכת וללמוד אז הי' לה שכר גדול לעולם הבא.

ולפעמים בשביל כבוד, האשה יכולה להוציא את בעלה מהכולל, אמנם מה שהנשים לא מבינות זה לא פלא, אבל לפעמים גם הגברים לא מבינים. והנה אם יש לה הנאה מזה שיש לה בעל ת"ח, זה דבר טוב [ולהיפך אם תחשוב שיש בו איזה חסרון זה לא טוב, שזה יקשה את החיים ביניהם], אבל להתכבד בזה ולהתגאות על אחרים, זה חסרון, ויש לדעת שהגאון זה דבר מגונה מאד, וכמו שהמשיל את זה אחד מגדולי ישראל: משל לאותם אנשים שעובדים בפינוי הפסולת, ואחד עומד למעלה על גבי המשאית ואחד למטה, ואומר אותו א' שעומד למעלה לזה שמלמטה, וכי אתה משווה את עצמך אלי? ... שניהם עובדים בפסולת, אלא שהוא למעלה והוא למטה, אלא מאי, "גאון"! זו טיבה של גאון, שאינה תלויה בהגיון, ורואים את זה גם במקצועות אחרים, כמו העגלון שמתפאר שהוא עגלון שאין בדומה לו, עגלון מכובד.

ולכאורה איך שייך גאון בזה? אלא שאם היא מתנהגת לנשים אחרות באופן כזה שאומרת אל תדמי את עצמך אלי, אני הרי אשת הגר"א, זו גאון פסולה. והעצה לזה היא, שתעריך נכון את המדרגה האמיתית שלה, ובזה יכולים להיות ענינים. ואף שבכ"ז קשה לאדם לאמוד את עצמו באיזה מדרגה הוא, אלא שתסתכל על עצמה: "הלא אני בשר ודם, ממש כלום, אשה פשוטה, אלא שמשמים זיכו לי בעל גדול", ועי"ז היא לא תגיע לידי גאון. אמנם קשה לדרוש מאשה דרגה כזאת, כיון שאף בגברים מצוי זאת, וקשה מאד שיהי' בלי גאון, כל אחד, היכן שיהי', יש לו גאון.

ויש לדעת בזה כלל, שמצוי בקרוביהם של האנשים הגדולים שהם בעלי גאון, לפי שאביו או סבו או הדוד שלו הם אנשים גדולים, ולכן הוא מגיע למדת הגאון, אבל אם יתבונן על עצמו, לא יגיע לידי גאון.

וכתוב בספרים, שהקב"ה טבע בטבע המזלות שהם תמיד נמצאים במצב שמסתכלים כלפי מטה, וממילא תמיד מחשבתם שהם הכי גבוהים, ואם היו המזלות מתבוננים כלפי מעלה, היו רואים שיש כאלו שהם יותר גבוהים מהם, לכן קבע הקב"ה טבע המזלות שהם מתבוננים

למטה, כך שהם רואים רק את אלו אשר נמוכים מהם, אחרת יהי' להם טענה למה יש כאלו שהם יותר גבוהים מהם. (שיעורי רבנו לאגרת הגר"א)

גאון לעצמו

אבל צריכים לדעת, שיש החושבים שהגאון היא התנשאות רק כלפי אנשים, אבל באמת עיקר הגאון היא מה שאדם לא מכניע עצמו לד'. כי אדם שיכניע את עצמו לד', הרי לא ישפיל את חברו ולא יתגאה עליו, וכן לא ירדוף אחרי ההבל וירחץ אחר הממון. וכשאדם לא מכניע עצמו לפי שהוא בעל גאון כלפיו יתברך, זה מוריד את העבדות לד', ומביא את כל הרעות החולות האלה, הגורמים לו לאבד עולמו. א"כ הדבר העיקרי שצריך להשתדל הוא לעקור הגאון. (שיעורי רבנו לאגרת הגר"א)

לבנות קהילה

נשאל רבנו בהיותו בארצות הברית: אם רב רוצה ליסד קהילה שיהיו בה רק בני תורה ואברכים, והוא נמצא במקום שיש בו גם כאלה שאינם עונים על ההגדרה הזו, האם יש לו את הזכות לייסד קהילה כזו? והשיב: השאלה איננה האם מותר - שהרי כל אחד יכול ליסד מה שלבו חפץ. השאלה היא האם זה נכון ליסד קהילה מתוך גישה כזו. במקרים כאלה האדם צריך לבדוק את עצמו, האם אין כאן רק שאלה של גאון, על מנת שיוכל אדם להתהדר כי בקהלתו ישנם רק כאלה וכאלה. העקרון חייב להיות שונה: צריך שלקהילה תהינה דרישות רוחניות, צריכים להציב את הרף, ומי שמתאים את עצמו לדרישות האלה, הוא יוכל להשתייך לקהילה. השאלה אינה "מי", אלא "מה". כל מי שיתאים לדרישות, צריך שיוכל להשתייך לקהילה, שיהיה לו שער פתוח.

ענותותם של הרע"א והנתיבות

מעלת הענוה היא גדולה מאד, ועל ידי הענוה זוכים לחכמת התורה. וכפי שהיה אצל החזון איש ז"ל ששאלוהו פעם על אמיתות הסיפור המפורסם על בעל הנתיבות והגר"ר עקיבא איגר, שפעם נפגשו ביחד וכל אחד רצה לשמש ולכבד את השני בתור תלמיד חכם גדול בתורה. ונענה החזו"א ואמר, שלא שמע על המעשה אם היה או לא היה, אבל לפי גדלותם בתורה יתכן שכך היה. (אעלה בתמר עמ' ס"ט)

לכתוב בענוה

איתא בשם הגדולים שהיו ג' אנשים בדורו של הב"י שהיו ראוים לכתוב את השו"ע, וזכה בזה רבי יוסף קארו מחמת שהיה עניו מכולם, וכן מצאנו שהבית יוסף אף פעם לא התבטא כנגד החולקים עליו חוץ מפעם אחת. ואמר רבנו שכמו כן מצינו גם בדורות שלאחר מכן, כגון הגרעק"א, וכן רבותינו החזו"א והקה"י זכו לכל מעלתם בזכות הענוה הנפלאה שהיתה בהם, וכמו שאפשר לראות שבספר חזון איש אין שום פעם שמוזכר הלשון לענ"ד. [כי יש אנשים שכותבים תמיד לענ"ד אבל במקום אחד נעשית פתאום דעתם חשובה...]. והוסיף רבנו, יש ספר שלפני המלחמה היה מקובל, והיום לא מוצאים אותו בשום מקום, ונראה שזה מחמת שכתב בחריפות כנגד הרמ"א.

אצל הגר"ח

בחול המועד סוכות תשע"ב הלך רבנו לנחם את הגר"ח אחרי פטירת הרבנית ע"ה, ודיברו קצת בלימוד, ולבסוף אמר רבנו המקום ינחם וכו', ואמר דמצות נוחם אבלים יש גם בחג, וכמו שמצינו אפילו בשבת, רק שאין יושבים שבעה.

ולאחר שחזר רבנו לביתו שיבח רבנו את גדלות הגר"ח במדת הענוה... שכל העולם כולו חרד למוצא פיו ואילו הוא מתנהג בפשיטות ובענוה נפלאה.

המשך הדברים אי"ה יובאו בספר כאיל תערוג הדרכות והנהגות.

k.gilyonot@gmail.com

צדיק עניו ואיזו תמימות, רואים על הפנים 'תמימות של ענוה'.

ההרגשה היתה שקשה לרבו להפסיק להתבונן בצורת הצדיק ר' נחום.

ימים מקדים

לרגל היארצייט של הגאון הגדול רבי נפתלי נבנצל ראש ישיבת פונבז' לצעירים. ט' סיון תשע"ט.

פעם רצה הגאון רבי נפתלי זל"ה לדבר ולעודד את אחד התלמידים שיתחזק בשקידת התורה והבטיח לו פרס מקורי אם יתקדם בלימודו היה זה פרס במושגים של הגאון רבי נפתלי זל"ה.

הוא הבטיח לו שהוא יפענח לו את דבר הפלא שראה מרנא הגרעק"א כפי שסיפר לו מרן ראש הישיבה.

המדובר היה במה שנדפס בסוף ספר כו"ח דרעק"א חלק א' קטע ממכתב שכתב מרן רעק"א זע"א וזה לשונו: מהדבר פלא שהראו לי ביום שבת קודש העבר בשבתי יחידי בהקיץ, איני מתחרט על הדפסה ולא אגלה בחיי בלי נדר.

סיפר הגאון רבי נפתלי זל"ה אחר כך מה ששמע מרבינו שמרנא רעק"א כתב תשובה להלכה ואחר כך הסתפק בעניין ואז בשבתו יחידי בהקיץ ולא בחלום נגלו לפניו דמויות של שני זקנים שהבין מהם כי התשובה שכתב הינה לאמיתה של תורה, ובעקבות זאת כתב הגאון רעק"א כי אינו מתחרט על הדפסת אותה תשובה.

30 ס"מ] הסתכלנו רבי יצחק ואני וראינו שרבינו לא מתרגש מהדבר ולא עושה עליו רושם בכלל, אותו אדם גם הרגיש בזה וניסה לעורר את רבינו לעניין ושאל אותו מתי פעם אחרונה ראה את אביו וכל מיני שאלות כיוצ"ב ענה רבינו לשאלותיו כגון שראה אותו לפני שנסע לשווייץ וכך ענה לשאר שאלותיו.

אותו יהודי ביקש מאוד מרבינו שיקבל את התמונה ראה רבינו כמה אכפת לו וכמה מצפה וחושב שזה ישמח את רבינו ולפיכך חרג מרן מהרגלו והסכים לקבל התמונה ואמר לו תודה, לאחר שהלך שאל רבי יצחק את רבינו ילמדנו ראש הישיבה והלא זה אביו של ראש הישיבה מדוע אין לראש הישיבה ענין בתמונה?

ענה לו מרן בחריפות מה הנפק"מ מתמונה זו מה יועיל הדבר שיהיה לי תמונה של אבא שלי וכי תמונה המתארת איך שנראה אבי תוסיף מה שהוא לתורה וידא"ש? ואמר לרבי יצחק זצ"ל שישים את התמונה באיזה פינה שלא יראוה הבין רבי יצחק שחפץ רבינו שלא יעשו ענין מתמונה ואמר לרבינו האם הראש ישיבה מעדיף שאוציא את התמונה מהבית לגמרי ואמר רבינו שכן וכך היה. (מזקנים אתבונן – אמונה ובטחון. יצוין שהיה לרבינו בביתו כבר תמונה אחרת של אביו הי"ד ואולי היה עוד סיבות לדבר)

מספר הג"ר אפרים שטראוס שליט"א: הראיתי לרבינו את תמונתו של הצדיק ר' נחום שנדפסה בספר תולדות מנחם, והתבונן בה בערגה, ואמר ברגש תראה תמונה של

לאחר תפילת ערבית, חלף בחור צעיר בין הקהל כאשר כל כוונתו רק להצטלם להותיר לו מזכרת עם רבינו הוא הושיט יד לרבינו ופניו מופנים כלפי חברו הצלם, רבינו לא הגיב מאומה עד שההוא סיים את מלאכת הצילום, אך היה נראה על פניו כי מכאיב לו הרגע המביש, בסיום קבלת הקהל פלוני הזכיר בקול באוזני רבינו את חסרון הדרך ארץ שהתרחש, ורבינו הגיב והרי כל יום זה כך. (מאחורי הפרגוד)

פ"א הגיע איזה רב מסויים לרבינו לצורך איזה ענין, והתיישב ברוב חשיבות וכו' ובנתיים הצלם שהגיע עמו צילם מכל מקום אפשרי, לאחר שהתיישב אמר לו רבינו שנראה לו שכבר יכול ללכת כיון שכל המטרה שהוא הגיע זה כדי להראות שהוא מצטלם עמו, וזה כבר עשה.

ובהזדמנות אחרת הגדיר את זה רבינו שבאים בשיעור זמן 'של כדי תמונה'.

סיפר לנו משגיח אחד שהגיע עם בני ישיבה קטנה שלו לבית רבינו שיבחון אותם, ורבינו בחן אותם, ובגמר הבחינה הוא יצא עם התלמידים לאוטובוס ממול הבית לחזור לירושלים, ופתאום מבחין שחסרים כמה בחורים, הוא מיד חזר לבית ורואה דבר פלא הבחורים ניגשו לרבינו וביקשו להצטלם איתו, והוא נעמד עם כל אחד בנפרד להצטלם איתו.

באחד השנים הגיעו ילדי חיידר להבחן אצל רבינו בשבת קודש, ורבינו בחן אותם בזמן ממושך יותר מהרגלו בהנאה מרובה מאוד, וכשסיים אמר להם הנה רבים באים להבחן אצלי, ואני בוחן אותן דבוראי יש בזה תועלת לתלמידים וכו', אבל גם הנאה יש להם שיש להם תמונות ומצטלמים במבחן, אבל אתם מגיעים רק כדי להבחן בלי שום תמונות וכד' א"כ יש בזה חביבות גדולה יותר.

מספר הרה"ג ר' משה סחייק שליט"א: לפני כשתים עשר שנים הגיע יהודי בזמן קבלת קהל לבית מרן, והמתין שכל האנשים ישאלו את שאלותיהם ויצאו והבית ישאר ריק מאנשים וביקש להכנס לחדרו של מרן ושם היינו אני ולהבחל"ה רבי יצחק לוינשטיין זל"ה ניגש אותו אדם לרבינו ואמר לו טרחתי ומצאתי תמונה של אביו של מרן זצ"ל.

הביא אותו אדם את התמונה [היתה זו תמונה ממוסגרת בגודל של 40x30 ס"מ על

רבינו בשיח עם ידידו הגאון ר' נפתלי נבנצל זצ"ל.

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

סעיף ט', אחד שוכר ע"י כולם. בסעיף זה מבואר שאין צריך שכל בני החצר ישכרו מהגוי, אלא אם אחד מבני החצר שכר מהגוי, הרי זה מתיר לכולם כשעירבו יחד. ומ"מ בזמנינו לכתחילה שוכרים עבור כל אדם מבני החצר כדלהלן. וכתב הביאור הלכה (ד"ה בשביל) שמלשון השו"ע משמע שצריך שקודם יערבו כדי שיהיה שליח של כולם, אבל ברמב"ם סמ"ג ורשב"א מבואר דאדרבה קודם שוכרים ואח"כ מערבים, ובהכרח שאינו שליח של כולם, ומ"מ שכירות מועילה לכלם, והטעם הוא דכיון שאחד שכר, כבר נשכרה רשות הגוי לישראל, וממילא הותרו כולם (משנ"ב שם סק"ל ושעה"צ). ובשו"ע הרב (ס"ב) מבואר שהגדר הוא שע"י השכירות נעשית רשות הגוי כרשות של השוכר ממנו, וכיון שהשוכר עירב, נעשו כולם אחד. ולפ"ז חייבים שהשוכר יהיה תמיד בתוך תחום העירוב. אבל החזו"א (סי' פ"ד סק"ז) ביאר הטעם כי בעצם דירת הגוי אינה דירה לאסור [כדיר של בהמה], אלא שחכמים גזרו כדי שלא ילמדו ממעשיו, וכשקיימו תקנת חז"ל ושכרו מהגוי, חוזרת דירתו להיות כדיר ואינה אוסרת.

מבואר כאן ג' טעמים מדוע מספיק שאחד שוכר, ומ"מ גם לפי החזו"א וגם למשנ"ב צריך שהאדם ששוכר את רשות הגוי, צריך להיות אחד מבני החצר [או הזרים בתוך היקף העירוב] שמשתתף בעירוב. כי התקנה היתה שהמערבים ישכרו. כמבואר בלשון הגמ' והשו"ע חמשה ששוריים בחצר אחת אחד שוכר ע"י כולם, ופירש רש"י שאחד מהם שוכר. וכן אמרו (דף סו.) שוכר כמעבר, ומעבר היינו רק מישור מבני החצר. וכ"כ בחכמת הלב (פ"ו ס"ז). אולם מי שמבצע את השכירות, יכול להיות גם מי שאינו מבני החצר, רק יאמר לגוי ששוכר עבור בני החצר, ומועיל אף שלא בידיעתם מדין זכין לאדם שלא בפניו. וכך עושים בזמנינו שלפעמים מביאים מישור מומחה לענין זה שישכור מהגויים, והוא צריך לשכור **עבור המשתתפים בעירוב** [מדן זכין לאדם שלא מדעתו].

אם שכר אחד מבני החצר לעצמו [דמבואר שמועיל לכולם], ואח"כ עזב את החצר, א"כ כעת אין אף אחד מבני החצר שרשות הגוי מושכרת לו, ומ"מ אם היה שבת ראשונה ועירב עם כולם, כתב בחזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ד) שהגוי שמועיל, ונראה שם שהטעם כיון שבשעה ששכר הועילה שכירותו לכולם. ולפ"ז אם אותו אדם ששכר לא היה בעירוב אפילו שבת אחת, לא שייך טעם זה, והוי כמו ששכר אחד מן השוק שאינו מועיל כלל, ובחזו"א (שם ס"ק ל"ב) הסתפק בזה. ועי' בחכמת הלב (פ"ו ס"ח והערה כ"א) שנקט שאם היה שבת אחת דמותר, ואם לא היה שבת אחת נקט החכמת הלב שאינו מועיל. ועי' בעירובי חצרות שכל לכתחילה להחמיר גם בהיה שבת אחת, מפני דעת הגר"ז שמועיל רק כשמעבר באותה שבת.

לפ"ז לכתחילה יש להחמיר שהשוכר יהיה כל שבת בתוך העירוב, וכיון שמצוי שאנשים נוסעים לשבת לעיר אחרת, וא"כ באותה שבת הגוי יאסור עליהם, לכן חשוב שכאשר שוכרים מהגוי ישכור **עבור כל אלו שגרים בעירוב** [או שישתתפו בעירוב], וכך ודאי שבכל שבת ישאר מישור שרשות הגוי שכורה לו. ובבתי מלון שכל השוכרים מתחלפים, ורוצים שהשכירות תועיל גם לבאים בשאר השנה, צריך לשכור "עבור כל מי שיהיה בשבתות הבאות במשך תקופת השכירות".

סעיף י', צריך לשכור מדעתו של הגוי, ולא מועיל לשכור בעל כרחו, או להניח הכסף לפניו ולומר זה עבור רשותך שיהא לנו רשות לטלטל בחצרך. ואפילו אם היה רגיל להשכיר. אך אם לבסוף לקח את הכסף, כתב המשגב שנחשב שהתרצה ומועיל. וביאר בשעה"צ (ס"ק ל"ב) דתלוי זה וזבין וקיבל דמים זביניה זבינא. ונפק"מ שלפעמים משכנעים את המומר להשכיר ולא בטוחים שבסוף הוא התרצה, ושואלים האם צריך לברר יותר שהסכים. התשובה היא שאם לקח את הכסף זה התרצה מספיקה.

סעיף י"א, מאשתו או משכירו ולקטו שוכרים אע"פ שהוא מוחה, השכירות המקורית היא מהגוי הדייר, ראש המשפחה שכולם טפלים אליו,

סימן שפ"ב סעיף ו', כתב הרמ"א, ואינו יכול לחזור משכירתו עד שיחזיר הדמים, ובמשנ"ב כתב שהרבה אחרונים חולקים ע"ז, וסוברים שאחר שבת ראשונה יכול לחזור בו גם כשאינו מחזיר את הכסף. ומ"מ אם שכר ממנו לזמן מסוים, כגון עד סוף השנה, אינו יכול לחזור בו עד אותו הזמן, כמבואר במשנ"ב (ס"ק כ"ג). לכן חשוב מאוד כששוכרים מגוי או מומר, לפרש זמן עד מתי תחול השכירות, כי במצב כזה יורד החשש שמא יחזור בו. וזה פתרון שמשתמשים היום, שמפרשים בעשיית השכירות שתחול מהיום למשך עשרים שנה (עי' משנ"ב ס"ק מ"ח), או בגוי שהוא עצמו שוכר לתקופה בלבד, אומרים ששוכרים עד סוף הזמן שאתה יכול להשכיר לנו. ועי"ז השכירות אינה מתבטלת עד תאריך זה.

מעשה שהיה בשני אברכים שהלכו לבית של מומר ובקשו ממנו שישכיר להם, ולהפתעתם המומר הסכים ולקח את הכסף, ולאחר שתי דקות הוא פתח שוב את הדלת והאברכים עדיין היו שם, ואמר להם שהוא חוזר בו מהשכירות ושיקחו את הכסף, ואחד מהם לקח בחזרה, מחמת שלא היה נעים לו לסרב למומר שעשה להם טובה. והיתה שאלה האם בכוחו לבטל השכירות. ולכאורה משי"כ הרמ"א שבאופן שמחזיר את הכסף הוי חזרה, זה מתבטל לכו"ע. אמנם אם קבעו זמן, יול השוכר לומר איני רוצה לקבל חזרה את הכסף, כמו כל קנין שנעשה שאי אפשר לבטלו. אבל אם יסכים לקבל את הכסף, תתבטל השכירות לכו"ע, כי מסכים להחזיר את המקח. וא"כ במקרה הנ"ל שהוא הסכים לקבל את הכסף, בטלה השכירות. אבל לפי הנוסח המקובל היום ששוכרים עבור כולם, יתכן שהשכירות חלה לכולם, והם אינם מסכימים לחזור מהשכירות, וזה חוב להם, א"כ הוא שליח של כולם לשכור, ואינו שליח לחזור מהשכירות, וא"כ גם אם יקבל את הכסף בחזרה בסכמה, לא יתבטל ההיתר, כי ישאר השכירות כלפי אחרים, ומספיק שאחד שוכר עבור כולם.

סעיף ז', אם שכר מהאינו יהודי לזמן ידוע, לכשיכלה הזמן צריך לחזור ולשכור שנית. הנה מעיקר הדין השוכר אינו צריך לפרש זמן, עד מתי תחול השכירות, ובסתמא הוי שכירות לעולם עד שיחזור בו, אבל יש מעלה גדולה לפרש שהשכירות תחול לזמן מסוים, כי יש כמה מקרים שיכולים לבטל את השכירות, ואם קובעים זמן השכירות אינה מתבטלת. ולכן בזמנינו בדרך כלל שוכרים לזמן מוגבל, ועל כן יש לשים לב לדין המבואר כאן שכשיכלה הזמן צריך לחזור ולשכור. ולפעמים צריך לנהל רישום מסודר בשביל זה, לדעת מתי שכר מכל משפחה, כדי ליכור לשכור שוב במלאות זמן השכירות. [ומי ששוכר לחמישים שנה, אינו נתקל כ"כ במצב שנגמר זמן השכירות ואותו תושב עדיין בדידתו. ומ"מ נפק"מ בשכירות שהזמן שלה מוגבל מסיבות אחרות, כגון כשהדייר שכר לשנה ואח"כ האריך, שבזמן הקנין לעירוב לא היה יכול להקנות ליותר משנה, וצריך ליכור לחדש את השכירות ככלות הזמן].

סעיף ח', אם שכר מהאינו יהודי לזמן ידוע ובתוך הזמן השכיר האינו יהודי דירתו לאחר וכו', דין זה הוא סיבה נוספת להקפיד בעשיית השכירות שתהיה לזמן קצוב וידוע, ולא לשכור בלשון סתם, משום שאם המשכיר ישכיר את הדירה למישהו אחר תתבטל השכירות.

מקרים אלו מצויים ביותר, כגון כאשר שוכרים ממנהל של בית מלון, או ממנהל בית החולים, או ממנהל מתחם אירוח. השכירות מועילה גם על השוכרים העתידיים [כמבואר ברמ"א בסוף סי' שפ"ב בדן בעל הספינה], ומ"מ אם שוכר סתם, הרי שמיד כשמשכיר את החדר לשוכר חדש, מתבטלת השכירות מהמנהל. משא"כ אם שוכר לזמן ידוע כגון לעשרים שנה, לא תתבטל השכירות למרות שמשכיר את החדרים מחדש. והטעם כי משכיר להם רק זכות ששייר לעצמו, והיינו כמו כל גוי שהשכיר לעירוב שיכול להשתמש לעצמו, כך יכול גם להשכיר זכות שימוש שנשאר לו ומוסר אותה לאחרים, והם אינם צריכים לדעת שנתן גם ליהודים שבטעם זכות להשתמש בחדר.

רק יש כמה אפשרויות שנתנו חכמים לעקוף אותו ולשכור מהנלוים אליו, כגון אשתו ובני ביתו, שכיר ולקטו, או מהמשכיר שיכול לסלקו, או שיכול להניח אצלו חפצים.

פתרונות אלו משמשים כיום חלק גדול מאוד בפתרונות לעשיית השכירות מכל מיני אנשים שבדאי לא היו מסכימים להשכיר אפילו משהו קטן, ועל פי דין זה באים אליהם בבקשה תמימה, שישמרו לנו בביתם חפץ כלשהו בסיבה מושאלת, כגון שישמרו מפתח של דירה כדי שאם ניתקע בלי מפתח נוכל לבקש מהם. וע"ז המפקיד נעשה "שכיר ולקטו", והולך ומשכיר את דירת הגוי לשכנים אחרים [בזמן שהחפץ מונח בביתו].

[במשנ"ב (ס"ק ל"ב) כתב שדעת הגר"א שאם הגוי מוחה הדבר תלוי במחלוקת לענין עירוב (בסי' שס"ז), ושם הסתפק הביאור הלכה (ד"ה ו"א) אם יש להחמיר כשיטה זו לענין עירוב, ומ"מ אם אינו יודע מועיל לכ"ע (שעה"צ ס"ק ל"ח). ולכן יש שכתבו להיזהר שאם משערים שהגוי יכול להימנע מלהשכיר ולמחות באשתו, יפנו מלכתחילה לאשתו ולא עירבו אותו בענין כדי שלא ימחה. לכן בדרך כלל מה שעושים היום מועיל גם לדעת הגר"א].

סעיף י"ב. ויש אומרים שאינו צריך להשכיר אלא נותן עירוב ודיו. דין שכיר ולקטו נאמר בין כאשר הפועל הנקרא שכיר [גם הוא גוי, ובין אם הוא ישראל, בכל אופן הוא יכול להשכיר את דירת הגוי. אבל השו"ע הביא שיש אומרים שכאשר השכיר ולקטו הוא ישראל, דינו לערב את רשות הגוי בפת, ולא להשכיר אותו].

פתרון זה יכול לפתור הרבה מהבעיות, כגון עובד זר שנתנו לו חדר פרטי או יחידת דיור, באופן האוסר, ולבעלי יש זכות הנחת חפץ בחדרו. וכן למתגוררים בבית אבות ובית מלון, חדרי אירוח וכדומה, שיש בעלים או אפילו פקיד יהודי שיש לו זכות להניח חפץ בכל חדרי הגויים. וכן משפחה שנסעה לשבת והשאירה בן נושר או עובד זר לבד בדירה, והרי יש למשפחה זכות להניח חפץ. וכן ישיבות שיש עובדים גוים שאוכלים שם סעודותיהם ביום השבת, והרי יש למנהל המטבח ועוד אנשים יהודים זכות להניח חפץ בחדר שאוכלים בו. וכן מי שהשכיר דירה לגוי, והשאר שם ברשותו חפצים קטנים שאינם משמשים את השוכר. בכל אלו אע"פ שהאדם שנחשב שכיר ולקטו נמצא במקום רחוק, לדעת המשנ"ב אפשר לזכות לו עירוב. ומ"מ זה מועיל רק לדעה השניה בשו"ע (דעת רש"י וסיעתו), ולכתחילה כתב המשנ"ב לחוש לדעה הראשונה שצריך לשכור מכל אלו, לכן למעשה צריך לשכור מכל אלו, ולא מספיק להניח חפץ בבית הגוי, אבל בדיעבד זה מציל שלא יפסל העירוב באופנים אלו.

ברמ"א, שכיר ולקטו של שכיר ולקטו, כלומר פועל של פועל של בעל הבית. להלכה, השכירות מהם מועילה רק אם גם לפועל זה יש זכות להשתמש [להנחת חפץ] בבית הגוי שאוסר. [והחיידוש הוא למרות שלא קיבל את הרשות מהדייר אלא מפועל ראשי אחר [שיש לו זכות להכניס פועלים]. אבל אם רק לפועל הראשי יש זכות להניח חפץ, ולפועל שתחתיו אין זכות עצמאית, אינו יכול להשכיר. כן הכריע המשנ"ב (ס"ק ל"ה) ע"פ ח"י אדם ע"פ הב"י סי' שצ"א, [דלא כמבואר מהב"י והרמ"א שמועיל אף כשרק השול"ק הראשון יכול להשתמש], והביאו המשנ"ב גם בס' שצ"א (ס"ק י"ח), שמשכרים של שר העיר יכולים להשכיר רק כאשר הם עצמם יכולים להכנס בשליחות אדוניהם להשתמש בבית. וכ"כ החזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ד). ונפק"מ לשכור מהפקידים בבתי מלון וכדומה, שאין מועיל לשכור אלא ממי שיש לו סמכות להשתמש בעצמו, ולא מספיק שלמנהל שלו יש סמכות. [ולפעמים גם למנהל אין סמכות להשתמש אחרי שהשכיר, ובזה ודאי שאינו מועיל].

אחד מהאופנים הנפוצים להחשב שכיר ולקטו הוא, ע"י שאחד השכנים מבקש מהגוי והמומר שישמרו לו מפתח בביתם, כדי שיהיה לו אם יבוא פעם ללא מפתח. ויש באופן זה חיידוש שאינו מבואר בפוסקים, דבגמ' ובשו"ע מצאנו קולא באופן של "שאל מינייה דזכתא למינח ביה מיד", דהיינו שבמקש מהגוי את עצם המקום בדירתו, שאז המקום שייך לו ויכול להכניס שם איזה חפץ שירצה (כמבואר במשנ"ב סי' שפ"ב ס"ק ל"ז). באופן זה נחשב שיש לו זכות השתמשות בבית הגוי והוא שכיר ולקטו, משא"כ במפקיד מפתח שאין לו שום זכות להניח חפץ אחר, אין זה זכות בבית הגוי, אלא הזכות שלו היא שהגוי שומר לו חפץ, רק הבית של הגוי משמש לו לשמירת החפץ. [ומצד קבלת השמירה שקיבל הגוי, יכול להניח את החפץ בכיס או במסננית, מקום שאינו מועיל לענין עירוב, וא"כ אע"פ שבשעה שהחפץ מונח בבית המקום בבית כביכול קנוי לישראל להשתמשות, מ"מ אין בזה זכות שימוש בבית לפי רצון המפקיד]. ומ"מ נוקטים מחבר זמנינו (חכמת הלב פ"ו ס"ב) שמועיל, וכן מוסכם על דעת הרבנים. ודוקא אם שומר את המפתח באיזה מקום בביתו, אבל אם שומרו בכיסו וכדומה, אינו מועיל. לכן צריך לבצע את השכירות בזמן שהחפץ מונח בבית הגוי.

סעיף י"ד. אם שכר מזבזב המלך ונסתלק לגמרי. דין זה נפק"מ מאוד בפתרון הנ"ל שמפקדים חפץ בבית הגוי וע"ז נעשים לשכיר ולקטו, הרי

המציאות היא שהחפץ נעלם תוך זמן קצר, ע"י שזרק אותו לפח או שאשתו מעיפה אותו, או כל סיבה אחרת וא"כ הוי כמו נסתלק מלהיות שכיר ולקטו. והמשנ"ב לעיל (ס"ק ל"ז) כתב ש"א שמועיל אפילו סילק את החפץ, אבל זה דוקא כשביקש מהגוי מקום בדירתו להניח מה שירצה, שהחפץ רק עושה את הקנין במקום, וגם אחרי שסילק את החפץ נשאר לו זכות במקום להניח דבר אחר. משא"כ בזמנינו לא מבקשים מקום להניח, אלא מבקשים שישמור חפץ זה, וברגע שסילק חפץ זה אין למפקיד עוד זכות במקום כלל. ומ"מ אם בזמן שהחפץ מונח עשה שכירות לזמן קצוב, השכירות תמשך עד אותו הזמן, וכמבואר במשנ"ב כאן (ס"ק מ"ח) שלכן יש לזהר לכתחילה שלא לשכור סתם, אלא לפרש על איזה זמן תחול השכירות.

שכיר ולקטו בחצר. בב"י (סי' שפ"ב ס"ב) עמד על דברי רש"י (עירובין דף סד.) שישאל מהגוי מקום בחצירו, והקשה איך מהני מקום בחצר בלבד, ותיירץ שכל שהשאל מקום בחצר ולא פירש שבבית לא, הוי שכירות גם על הבית, כיון שאם למחר יצטרך מקום חצירו, יפנה כליו לחצר ביתו, וכ"כ בד' רבנו יוחנן, ולפ"ז אם יפרש שנותן רשות להשתמש רק בחצר אינו מועיל. ובדברי הביאור הלכה יש להסתפק שכתב (בס"א ד"ה או משכירו) בשם העצי אלמגוים דבעינן דוקא שיהיה לשל"ק רשות להשתמש "בביתו או בחצירו", ואח"כ (בס"ד ד"ה ועדיין) כתב שיהיה לו זכות להשתמש בבית ובחצר, ויש שדייקו שצריך גם בבית דוקא. אמנם בחזו"א (סי' פ"ב סק"ט ד"ה משומרי) משמע שמועיל זכות בחצר, שכתב שאפשר לשכור משומר החצר דחשיב כשכירו של כל הדיירים, והיינו שומר שיש לו רשות להשתמש בחצר אע"פ שאין לו רשות להשתמש בבית. וכן כתב (סי' פ"ב ס"ק ל"ד) שאפשר לשכור משומר שיש לו רשות להשתמש בחצרות ולא בבתיים.

על פי דין זה עשו שכירות מחברת החשמל, על סמך הזכות שיש להם מונה חשמל המונח בחצרות הבתים, ונחשבים לשכיר ולקטו של כל הדירות, ומתירים ע"ז את דירות הגויים והחילונים בלי ידיעתם. אלא שהדבר תלוי במחלוקת זו, כיון שהמונה מונח בחצרות ולא בבתיים.

מלבד זה יש הגבלות שמבטלות שכירות זו, א. יש דירות שאין להם מונה בחצר, אלא על הרחוב [מחוץ לחלק השימושי שבחצר], וכן מצוי בנינים חדשים, ובזה גם המקילים בשכירות חברת החשמל הורו שאינו מועיל. ב. יש יחידות שמקבלות חשמל מהמשכיר, ואין לחברת החשמל השתמשות מכח הדייר שדר בתוכם. וא"כ הרבה מהדירות לא הותרו בשכירות זו. ואם יש דייר אחד שלא שכר ממנו, הרי זה פוסל את כל העירוב. לכן השכירות מחברת החשמל מועילה רק לצמצם את המקרים הבעייתיים, ואי אפשר להסתמך על כך בלי לבדוק בכל בנין אם המונה במקום המועיל ואם אין יחידות האוסרות. ויש עוד פרטים בזה, וע' מש"כ בספר "פתח העירוב" דיני שכירות.

סעיף י"ח. בסעיף זה מבואר שתי אפשרויות שאפשר לשכור מהמשכיר ולעקוף את השוכר, א. כשהמשכיר יכול לסלק כעת את השוכר. ב. כשיש למשכיר זכות להשתמש בבית השוכר.

לפ"ז יש הרבה מקרים שהשכירות מהמשכיר יכולה להועיל ולהתיר. והדינים תלויים גם בהסכם החוזה עם השוכרים. א. לתקופה שיבוא שוכר חדש, [כיון שעדיין לא השכיר לזמן הווא, יכול להקדים ולהשכיר כעת לצורך העירוב [ואין חסרון של דשלכל"ל], ואח"כ אינו משכיר לגוי אלא מה שנשאר בידו, והרי זו רשות מושכרת ואינה אוסרת]. ב. לתקופה שאותו דייר שנמצא עדיין לא חתם חוזה, ורק אח"כ יאריך אותו. ג. כשאפשר להודיע לשוכר להתפנות מהדירה מיד, או אפילו רק בהודעה שלוש יום מראש, יכול להשכיר להתיר מאחרי שלוש יום מעשיית השכירות עם העירוב. ד. במקרים שהמשכיר יכול לסלק את השוכר מיד, יכול להשכיר מיד [וא"צ שכירות מהשוכר. ה. במקום שהמשכיר קיבל רשות להשאיר בדירה המושכרת חפצים שלו [שאינם משמשים את השוכר], יכול להשכיר [מדין שכיר ולקטו]. ו. גם במקרים שאין למשכיר שום זכות בביתם, אך יש לו זכות בפרוזדורים ויכול לתת לדייר מעבר ממקום אחר, יכול לדעת הרמ"א להשכיר את הפרוזדורים ואז רק דירות הגויים והמומרים אסורים ודירות היהודים והחצרות מותרים בטלטול.

השכירות למעשה. לפ"ז כאשר יש דירות שכורות המושכרות לגויים או מומרים, בדרך כלל יש לעשות שכירות כפולה, א. שכירות מהדייר, המועילה עם הזמן שכר חתם חוזה. ב. שכירות מהמשכיר, על הזמן שלאחר תום החוזה [אם יאריך אותו דייר, או שיבוא גוי אחר]. וכן לכל מקרה שיש לו אחת מהזכויות הנ"ל.

לפ"ז במקומות ציבוריים, כמו בית מלון, בתי הארחה, בתי אבות, מצוי שיש הרבה מומרים או גויים שמתארחים באופן שאוסרים וצריך לשכור רשותם. ומכיון שקשה לעבור בין כל אחד ואחד לשכור ממנו, ובפרט שהדיירים מתחלפים בתדירות [שקשה לשכור מכל גוי ומומר מיד כשנכנס], יש לשכור מהמנהל או מהמשכיר, ולומר בנוסח השכירות ששוכרים ממנו "כל מה שיכול להשכיר לפי דיני הלכות עירובין".